

Torsdagen den 16 december

Kl. 10.00

Torsdagen den
16 december 1971*Om bättre information och varsel vid driftinskränkningar*

Förhandlingarna leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollen för den 8 innevarande månad.

§ 2 Om bättre information och varsel vid driftinskränkningar

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr *Lorentzons* (vpk) i kammarens protokoll för den 7 december intagna fråga, nr 409, och anförde:

Herr talman! Herr Lorentzon har frågat om jag anser på senare tid inträffade fall av bristande information och varsel om förestående driftinskränkningar och avskedanden motivera ett framläggande redan vid nästa års vårriksdag av förslag om förlängd varseltid samt informationskyldighet om sådana förändringar i företagens produktion.

Jag vill kraftigt understryka vikten av att varseltiden iakttas och att varsel lämnas i så god tid som möjligt. Jag kan upplysa om att arbetsmarknadsstyrelsen nyligen har tillsatt en arbetsgrupp med företrädare för AMS, SAF, Sveriges industriförbund, LO och TCO, som skall ställa samman erfarenheter av och eventuellt föreslå ändringar i nuvarande överenskommelse om varsel vid driftinskränkningar. Vad gruppens arbete kan leda till och vilka initiativ det kan aktualisera är det för tidigt att uttala sig om.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag vill framföra mitt tack till inrikesministern för svaret på min enkla fråga.

I varje fall den ena delfrågan tycker jag är rätt positivt besvarad, när statsrådet säger att man har tillsatt en arbetsgrupp, som på basis av den senaste tidens händelser enligt vad jag förstår skall undersöka dessa förhållanden litet närmare.

Däremot ställde jag en annan fråga också, nämligen om den bristande informationen. Den frågan kanske omfattas av svaret i och för sig även om inrikesministern inte nämnde den i sammanhanget. Att jag ställt den frågan beror på vad som på senare tid har inträffat – och som ju svenska folket känner till – vid Facitkoncernen, där varken de anställda eller kommunen har erhållit fullgod information om förhållandena vid företaget. Representanter för kommunfullmäktige har t. o. m. ansett sig tvingade att uppvakta regeringen för att få fram ett besked om framtiden och om hur många som kommer att avskedas.

Det är rätt länge sedan dessa alarmerande meddelanden kom att Facitkoncernen måste vidta kraftiga inskränkningar i driften. Frågan har

Torsdagen den
16 december 1971

*Om bättre informa-
tion och varsel vid
driftsinskränkningar*

inte endast sin aktualitet för Åtvidaberg, den är brännande för de anställda vid concernens företag på olika platser i landet.

I ett dylikt sammanhang tycker man att Facitkoncernens ledning borde vara skyldig att svara på frågan som ställs överallt av de anställda: Är Facitkoncernen såld till IBM eller är det något annat företag, svenskt eller japanskt eller italienskt, som är spekulanten? Tänker regeringen ingripa? Och vad finns det för grund för alla rykten som cirkulerar i pressen om försäljning av hela koncernen? Håller ledningen på och röjer väg för en försäljning genom de avskedanden som pågår?

De 9 000 anställda har givetvis rätt att få ett svar, hur framtiden kommer att bli vid företaget eller vem de skall säljas till.

Det skall existera företagsnämndsavtal och varselplikt vid företagen, men inget tycks i detta aktuella fall fungera.

I ett fall som Facitkoncernen existerar inte tryggheten i anställningen ens så långt att de anställda kan få ett klart besked om hur den närmaste framtiden kommer att te sig. Inte ens så långt att ledningen vid företaget kan lämna besked om den över huvud taget har några planer för concernens framtid. Det är ju inte arbetarna som bär ansvaret för den kris som inträffat vid detta företag. Den tydligen kortsiktiga planeringen bär ledningen helt ansvaret för. Enligt den tidigare verkställande direktören hade företaget blivit miljöskadat på grund av de höga profiler som företaget under många år kunnat inhösta. Dessa höga vinster till aktieägarna har tydligen helt fördunklat synen på ledningen.

Fortfarande vet de anställda inget som helst om sin framtid vid företaget.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag har inte anledning att i anslutning till den här frågan gå in på förhållandena i något enskilt företag; frågan är också allmänt ställd. Jag har gett ett svar, där jag mycket kraftigt betonat nödvändigheten av både information och varsel och att man respekterar de tider man har överenskommit.

Herr Lorentzon går nu vidare och berör frågan i större vidd när det gäller information och medinflytande. Det är frågor som kommer att aktualiseras i annan ordning. Regeringen har för avsikt att ta initiativ. Det har signalerats i åtskilliga sammanhang att vi när det gäller de anställdas inflytande inte är tillfreds med den ordning som gäller i dag.

Jag noterar med uppskattning att herr Lorentzon observerat att jag i mitt svar kraftigt understrukt betydelsen av att företagen följer gällande överenskommelser. De andra frågorna, i vad mån man skall gå längre, ligger utanför det som jag har anledning att gå in på i detta sammanhang.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag är fullt medveten om att inom ramen för en enkel fråga detta stora frågekomplex knappast kan diskuteras. Men det är ju så med ordningen här i riksdagen att man måste formulera en fråga på ett speciellt sätt, om den över huvud taget skall kunna ställas.

Som jag sagt tidigare är jag nöjd med svaret när det gäller varsel, och när det gäller information noterar jag att inrikesministern säger att

regeringen är inställd på att ta upp denna fråga i ett större och vidare sammanhang. Jag skulle tro att vi får tillfälle att i riksdagen, i varje fall under vårsessionen, diskutera dessa frågor mera ingående än vad vi kan göra inom ramen för en enkel fråga i dag.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 150

Torsdagen den
16 december 1971

Om ökad elektrifiering av SJ:s bannät

§ 3 Om ökad elektrifiering av SJ:s bannät

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Turessons* (m) i kammarens protokoll för den 7 december intagna fråga, nr 408, och anförde:

Herr talman! Herr Turesson har frågat mig om jag vill medverka till att från sysselsättnings- och miljösynpunkt angelägna elektrifieringsarbeten på vissa oelektrifierade delar av statens järnvägars bannät kommer till snabbt utförande.

SJ har relativt nyligen undersökt lönsamheten av elektrifieringsarbeten på vissa bandelar. Resultatet visade att kostnadsminskningen till följd av reducerat behov av lok, lägre drift- och underhållskostnader m. m. inte kunde väntas uppväga de merkostnader i form av främst kapitalkostnader som skulle uppkomma. Det har således inte funnits anledning för SJ att från företagsekonomiska utgångspunkter satsa på sådana arbeten.

Sett från enbart sysselsättningssynpunkt kan jag nämna att en klart övervägande del av totalkostnaden för ett elektrifieringsprojekt avser material och arbetsledning m. m., varför den direkta sysselsättningseffekten av sådana projekt är mycket begränsad.

Vidare torde miljöpåverkan av dieseldrivna tåg vara begränsad till de olägenheter som möjligen kan uppstå vid uppehåll, främst vid ändstationerna. Totalt sett torde dock olägenheterna med dieseldrift vara så ringa att inte heller miljöskäl kan vara något avgörande motiv för de ifrågasatta elektrifieringsarbetena.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret och för att det lämnats snabbt nu i riksdagens hektiska slutspurt. Det är klart att jag känner till de rent företagsekonomiska utgångspunkterna. Jag har också möjlighet att diskutera dem i annat forum än riksdagen. Därför hade jag lagt två andra synpunkter som grund för min fråga, nämligen sysselsättnings- och miljösynpunkterna. Jag tror nämligen att de, om man ser litet djupare på dem, kan ge oss en annan bild av problemet.

Först och främst är det väl så att även om det direkta jobbet på banvallen vid elektrifieringsarbetet inte ger så stor sysselsättningseffekt, så ger dock produktionen av det material som behövs, stolpar, galgar, linor och sådant, sysselsättning fastän inom andra avsnitt av näringslivet. Det kan vara värdefullt i dagens situation.

De företagsekonomiska synpunkterna gäller vidare inte bara att man skall ta hänsyn till driftkostnader och kapitalkostnader och deras

Torsdagen den
16 december 1971

Ang. koncentrationen på teoretisk undervisning i årskurs 9 i grundskolan

inverkan. Man måste också tänka på att det på sträckor med kombinerad drift, med kanske 20 mil av elektrisk drift och sedan 10-15 mil av dieseldrift, blir ett onödigt uppehåll på 15 minuter för byte av lok. Detta förlänger restiden, vilket för resenärerna gör järnvägsalternativet mindre attraktivt än privatbilen, och därigenom förlorar järnvägen passagerare.

Jag nämnde vidare miljösynpunkterna. Det gäller dels drivfordonets miljökadliga effekt i form av avgaser, dels det förhållandet att man på dessa tåg måste ha något som kallas dieselvärmefinkor. I dessa finns en dieselmotor som driver en generator, vilken i sin tur alstrar den elektriska energi som åtgår för att hålla vagnarna varma. Denna anordning är inkopplad både när tåget går och när det gör uppehåll över natten. Därigenom uppstår otrevliga miljöstörningar både i form av luftförorening och i form av buller, vilka är mycket pinsamma på de orter där de förekommer.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. koncentrationen på teoretisk undervisning i årskurs 9 i grundskolan

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara fru *Mogårds* (m) i kammarens protokoll för den 9 december intagna fråga, nr 410, till herr statsrådet Moberg, och anförde:

Herr talman! Fru Mogård har frågat statsrådet Moberg, om det är hans uppfattning att de principiella problemen i samband med koncentrationen på teoretisk undervisning i årskurs 9 inte allvarligt diskuterats innan den nya läroplanen för grundskolan, Lgr 69, fastställdes. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Fastställandet av den nya läroplanen för grundskolan föregicks av ett omfattande utredningsarbete inom skolöverstyrelsen under medverkan av ett stort antal skolledare och lärare. Efter remiss yttrade sig bl. a. ett flertal organisationer och myndigheter över överstyrelsens förslag. En proposition (1968:129) förelades därefter riksdagen. Olika aspekter på den nya läroplanen – innefattande även den som nämns av fru Mogård – diskuterades ingående i de skilda arbetsetapperna.

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret på min fråga till statsrådet Moberg – en fråga som ju i viss utsträckning hade en personlig karaktär.

Problemen med att ge varje elev i grundskolan en för honom eller henne meningsfull undervisning är, som var och en vid det här laget borde ha blivit väl medveten om, mycket stora. De s. k. praktiskt inriktade elevernas situation i en skola, som långt ifrån har tagit hänsyn till dem, är inte gynnsam. Arskull efter årskull av dessa elever har lämnat grundskolan med intensiv motvilja mot teoretiska studier – och vad värre är: en stark övertygelse att de är oförmögna att tillgodogöra sig kunskaper av teoretisk natur. 1969 års läroplan för grundskolan har i varje fall inte

ännu inneburit någon förbättring för dessa elever utan kommer tvärtom att ytterligare försvåra deras situation.

Jag måste erkänna att jag mot den bakgrunden blev både häpen och inte så litet upprörd när jag i det senaste numret av Skolvärlden läste statsrådet Mobergs svar på en rad frågor. Nu kan det kanske tyckas vara ganska ointressant att statsrådet Moberg där hävdar att någon principiell diskussion om dessa problem inte har ägt rum före fastställandet av Lgr 69, kanske särskilt efter det att jag har fått ett annat svar från utbildningsministern. Men jag kan ändå inte se det så.

För det första har det ett visst allmänt intresse att få veta om statsrådet Moberg hade ett speciellt motiv för att framställa saken som han gjorde det och i så fall vilket. Ty nog visste väl statsrådet Moberg hur det förhåller sig? Nu förefaller det mig inte riktigt korrekt att utbildningsministern och jag diskuterar vad statsrådet Moberg kan ha avsett med de av honom auktoriserade formuleringarna på sina svar.

För det andra – och det är allvarligare – föresvävade mig faktiskt möjligheten av att regeringen och alltså även statsrådet Moberg inte har observerat de allvarliga problem som har sysselsatt skolpolitiker i alla partier, inte minst moderata samlingspartiet, och framför allt alla dem som arbetar ute på fältet. Man skulle i så fall först nu ha fått upp ögonen för att dessa problem finns. Jag hoppas att utbildningsministern vill definitivt stilla min oro på denna punkt.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Eftersom jag inte visste vad som låg bakom fru Mogårds fråga och olyckligtvis inte har läst just den intervjun så är det väldigt svårt för mig att lämna ett konkret svar. Uppenbarligen föreligger i något led ett missförstånd, men var kan jag inte här i kammaren klargöra. Självfallet har, i de här frågorna, förts en intensiv skoldebatt i alla partier, både före och efter riksdagsbeslutet och jag tror att vi kommer att fortsätta debatten om grundskolans inriktning rätt lång tid framöver.

Fru MOGARD (m):

Herr talman! Jag vill bara ännu en gång tacka för *utbildningsminis-
terns* svar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Höjda bostadstillägg för barnfamiljer, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 45 i anledning av förnyad behandling av Kungl. Maj:ts proposition om höjda bostadstillägg för barnfamiljer, m. m. jämte motioner.

Socialutskottet behandlade i sitt betänkande 1971:42 propositionen 1971:156 om höjda bostadstillägg för barnfamiljer, m. m. jämte motioner. Sedan kammaren den 8 december 1971 återförvisat ärendet till utskottet för ytterligare utredning, avgav utskottet härmed nytt betänkande i ämnet.

Torsdagen den
16 december 1971

*Höjda bostadstill-
lägg för barnfamil-
jer, m. m.*

Genom nämnda proposition, 1971:156, som var dagtecknad den 29 oktober 1971, hade Kungl. Maj:t under återopande av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att

1) godkänna de i statsrådsprotokollet förordade ändringarna i grunderna för statligt bostadstillägg för barnfamiljer,

2) godkänna de i statsrådsprotokollet förordade ändringarna i grunderna för statsbidrag till kommunala bostadstillägg för barnfamiljer,

3) godkänna de i statsrådsprotokollet förordade ändringarna i grunderna för statsbidrag till daghem och fritidshem,

4) till Bostadstillägg för barnfamiljer m. m. på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 65 000 000 kronor.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen läggs fram förslag om kraftigt höjda bostadstillägg för barnfamiljer, särskilt familjer med många barn och familjer med höga boendekostnader.

I fråga om de statliga bostadstilläggen föreslås att den nuvarande uppbyggnaden med grundbelopp och bostadsanknutna tilläggsbelopp ersätts av ett enhetligt inkomstprövat stöd med 75 kronor i månaden för varje barn, oberoende av bostadsstandard. Det innebär en förenkling av systemet och ger samtidigt ett förstärkt stöd främst till familjer med låga inkomster och många barn.

Vidare föreslås en kraftig förstärkning av de statsbidragsberättigande kommunala bostadstilläggen. Den andel av hyran över 400 kronor i månaden som kompenseras genom tilläggen föreslås höjd från 40 procent till 80 procent. Det betyder en fördubbling av stödet för de familjer som nu har kommunala bostadstillägg enligt statsbidragsnormerna. Dessutom föreslås en uppräkningsgräns för statsbidragsberättigande kommunala bostadstillägg. De nya övre hyresgränserna föreslås bli 650 kronor i månaden för familjer med ett eller två barn, 800 kronor i månaden för familjer med tre eller fyra barn och 925 kronor i månaden för familjer med fem eller flera barn. För familjer med hyror som går upp till de nya gränserna innebär förslaget mer än en fördubbling av det kommunala tillägg som nu utgår enligt statsbidragsreglerna.

Förbättringarna föreslås träda i kraft den 1 april 1972. Kostnadsökningen beräknas till ca 300 miljoner kronor för helt år. Denna kostnadsökning bör i sin helhet falla på staten. Det föreslås i propositionen att kommunerna kompenseras för sina kostnader dels genom en höjning av statsbidraget för de kommunala bostadstilläggen från 50 procent till 60 procent, dels genom en höjning av statsbidragen till kommunernas kostnader för driften av daghem och fritidshem. Statsbidraget för daghem höjs från 2 800 kronor till 4 000 kronor per plats och för fritidshem från 1 500 kronor till 2 000 kronor per plats.

I propositionen anges att utredningsarbetet beträffande ett bostadsocialt stöd till låginkomsttagare utan barn bedrivs med sikte på att det skall finnas möjligheter att införa ett sådant stöd under år 1973. Preliminärt beräknas ett sådant stöd kosta i runt tal 100 miljoner kronor.”

Torsdagen den
16 december 1971

*Höjda bostadstill-
lägg för barnfamil-
jer, m. m.*

I detta sammanhang hade behandlats

1) motionen 1971:1556 av herr Bergman m. fl. (s, c, fp), vari yrkats att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition 1971:156 skulle besluta att Kungl. Maj:t gavs fullmakt att efter särskild framställan från kommun medge denna att tillämpa särskild form för utbetalning av bostadstillägg,

2) motionen 1971:1557 av herr Carlshamre m. fl. (m), vari yrkats att riksdagen skulle avslå Kungl. Maj:ts proposition 1971:156 samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om ett samlat förslag till 1972 års riksdag om utbyggnad av det ekonomiska stödet till barnfamiljer,

3) motionen 1971:1558 av herr Fälldin m. fl. (c), vari yrkats att riksdagen vid behandlingen av proposition 1971:156

a) i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalade sig för en översyn av bostadstilläggen för barnfamiljer, i enlighet med vad i motionen anförts, i samband med att ett samlat förslag till familjepolitiska stödåtgärder framlades,

b) beslutade höja statsbidraget till kommunala bostadstillägg till 75 procent av kommunens kostnader för statsbidragsberättigande bostadstillägg från den 1 januari 1972,

c) till Bostadstillägg för barnfamiljer m. m. på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 under femte huvudtiteln anvisade ett med 20 000 000 kronor i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag förhöjt förslagsanslag av 85 000 000 kronor,

d) beslutade om höjning av statsbidragen till kommunala familjedaghem till 50 procent av kommunens kostnader för lön och sociala förmåner åt dagbarnvårdare efter avdrag för influtna föräldraavgifter,

4) motionen 1971:1559 av herr Helén m. fl. (fp), vari yrkats

a) att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1971:156 uttalade att utformningen av bostadstilläggen var provisorisk och borde underkastas en förutsättningslös prövning i samband med behandlingen av familjepolitiska kommitténs förslag, varvid särskilt de samlade marginal-effekterna av skattesystem och bostadstillägg uppmärksammades,

b) att riksdagen beslutade att statsbidrag till kommunalt bostadstillägg fr. o. m. den 1 januari 1972 skulle utgå med 75 procent av kommunens kostnader för statsbidragsberättigande bostadstillägg,

c) att riksdagen till Bostadstillägg för barnfamiljer, m. m. på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 under femte huvudtiteln anvisade ett med 20 000 000 kronor i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag förhöjt förslagsanslag av 85 000 000 kronor,

d) att riksdagen beslutade att statsbidrag för kommunala familjedaghem fr. o. m. den 1 januari 1972 skulle utgå med 50 procent av kommunens kostnader för lön och sociala förmåner åt dagbarnvårdare efter avdrag för influtna föräldraavgifter,

5) motionen 1971:1560 av herr Hermansson i Stockholm m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1971:156 skulle besluta

a) att 4 § kungörelsen (1968:425) om statliga bostadstillägg till barnfamiljer skulle erhålla i motionen angiven lydelse, innebärande att

Torsdagen den
16 december 1971

*Höjda bostadstill-
lägg för barnfamil-
jer, m. m.*

åldersgränsen för statliga bostadstillägg skulle sättas vid 17 år,

b) att 2 § kungörelsen (1968:426) om statsbidrag till kommunala bostadstillägg till barnfamiljer skulle erhålla i motionen angiven lydelse, innebärande att åldersgränsen för kommunala bostadstillägg skulle sättas vid 17 år,

c) att statsbidragen till kommunala bostadstillägg skulle utgå med 80 procent av dessa kostnader,

d) att till Bostadstillägg för barnfamiljer m. m. på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 75 000 000 kronor,

6) motionen 1971:1561 av herr Knut Johansson i Stockholm m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen skulle besluta

a) att tills vidare bibehålla kravet på viss bostadsstandard för att helt statligt bostadstillägg skulle utgå och

b) att anmoda Kungl. Maj:t att låta ändra tillämpningsföreskrifterna beträffande utbetalning av bostadstillägg så att kommunen efter bostadsstyrelsens medgivande kunde besluta om annan mottagare av bostadstillägg än familjen samt

7) motionen 1971:1562 av herr Larsson i Öskevik m. fl. (c), vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till sådan ändring av gällande bestämmelser att vid inkomstprövning för bostadstillägg för barnfamiljer den fastställda beskattningsbara inkomsten skulle ökas med 10 procent av den behållna förmögenhet som översteg 50 000 kronor.

Utskottet hemstallde

A. att riksdagen

1) beträffande frågan om avslag på propositionen 1971:156 skulle avslå motionen 1971:1557 i motsvarande del,

2) beträffande ett samlat förslag till familjepolitiskt stöd m. m. skulle avslå motionen 1971:1557, motionen 1971:1558 och motionen 1971:1559, samtliga motioner i motsvarande del,

B. beträffande frågan om bostadsvillkor för viss del av statligt bostadstillägg för barnfamiljer att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1971:1561 i motsvarande del, godkände vad i statsrådsprotokollet förordats,

C. beträffande inkomstprövningsreglerna att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1562,

D. beträffande åldersgränsen att riksdagen i anledning av motionen 1971:1560 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

E. beträffande storleken av statsbidrag till kommunala bostadstillägg för barnfamiljer att riksdagen – med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionen 1971:1558, motionen 1971:1559 och motionen 1971:1560, samtliga motioner i motsvarande del - godkände vad i statsrådsprotokollet förordats,

F. beträffande grunderna för statsbidrag till kommunala familjedaghem att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1558 och motionen 1971:1559, båda motionerna i motsvarande del,

G. beträffande utbetalningen av bostadstillägg för barnfamiljer att riksdagen i anledning av motionen 1971:1556 samt motionen 1971:1561 i motsvarande del hos Kungl. Maj:t hemställde att motionerna överlämnades till familjepolitiska kommittén.

H. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkände de i statsrådsprotokollet förordade ändringarna i grunderna för

- a) statligt bostadstillägg för barnfamiljer,
- b) statsbidrag till kommunala bostadstillägg för barnfamiljer,
- c) statsbidrag till daghem och fritidshem, allt i den mån grunderna inte behandlats under B eller E,

I. beträffande medelsanvisningen att riksdagen – med bifall till motionen 1971:1560 i motsvarande del och i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionen 1971:1558 och motionen 1971:1559, båda motionerna i motsvarande del – till Bostadstillägg för barnfamiljer m. m. på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 under femte huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 75 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar Carlshamre (m) och Åkerlind (m), som ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen

1) *beträffande frågan om avslag på propositionen 1971:156* med bifall till motionen 1971:1557 i motsvarande del skulle avslå propositionen,

2) *beträffande ett samlat förslag till familjepolitiskt stöd m. m.* – med bifall till motionen 1971:1557 samt i anledning av motionen 1971:1558 och motionen 1971:1559, samtliga motioner i motsvarande del – hos Kungl. Maj:t hemställde om ett samlat förslag till 1972 års riksdag om utbyggnad av det ekonomiska stödet till barnfamiljer i enlighet med vad reservanterna anfört,

2) av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Hamrin (fp), Larsson i Öskevik (c) och Romanus (fp) samt fröken Andersson i Stockholm (c), som ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen

1) *beträffande frågan om avslag på propositionen 1971:156* skulle avslå motionen 1971:1557 i motsvarande del,

2) *beträffande ett samlat förslag till familjepolitiskt stöd m. m.* – i anledning av motionen 1971:1557, motionen 1971:1558 och motionen 1971:1559, samtliga motioner i motsvarande del – hos Kungl. Maj:t hemställde om ett samlat förslag till 1972 års riksdag om utbyggnad av det ekonomiska stödet till barnfamiljer i enlighet med vad reservanterna anfört,

3) av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Hamrin (fp), Carlshamre (m), Larsson i Öskevik (c), Åkerlind (m) och Romanus (fp) samt fröken Andersson i Stockholm (c), som ansett att utskottet under C bort hemställa,

beträffande inkomstprövningsreglerna att riksdagen med bifall till motionen 1971:1562 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

Torsdagen den
16 december 1971

*Höjda bostadstill-
lägg för barnfamil-
jer, m. m.*

4) av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Hamrin (fp), Carlshamre (m), Larsson i Öskevik (c), Åkerlind (m) och Romanus (fp) samt fröken Andersson i Stockholm (c), som ansett att utskottet under D bort hemställa,

beträffande åldersgränsen att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1560 i motsvarande del.

5) av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Hamrin (fp), Carlshamre (m), Larsson i Öskevik (c), Åkerlind (m) och Romanus (fp) samt fröken Andersson i Stockholm (c), som ansett att utskottet under E bort hemställa,

beträffande storleken av statsbidrag till kommunala bostadstillägg för barnfamiljer att riksdagen – med bifall till motionen 1971:1558 och motionen 1971:1559, båda motionerna i motsvarande del, samt i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen 1971:1560 i motsvarande del – gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

6) av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Hamrin (fp), Carlshamre (m), Larsson i Öskevik (c), Åkerlind (m) och Romanus (fp) samt fröken Andersson i Stockholm (c), som ansett att utskottet under F bort hemställa,

beträffande grunderna för statsbidrag till kommunala familjedaghem att riksdagen med bifall till motionen 1971:1558 och motionen 1971:1559, båda motionerna i motsvarande del, gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

7) -- under förutsättning av bifall till reservationerna 4 och 5 – av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Hamrin (fp), Carlshamre (m), Larsson i Öskevik (c), Åkerlind (m) och Romanus (fp) samt fröken Andersson i Stockholm (c), som ansett att utskottet under I bort hemställa,

beträffande medelsanvisningen att riksdagen – med bifall till motionen 1971:1558 och motionen 1971:1559, båda motionerna i motsvarande del, samt i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen 1971:1560 i motsvarande del – till Bostadstillägg för barnfamiljer m. m. på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 under femte huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 85.000 000 kronor.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! I den hektiska slutperioden av denna riksdag har socialdemokraternas och kommunisternas agerande resulterat i att vi i dag för andra gången diskuterar frågan om höjda bostadstillägg för barnfamiljerna. Vid behandlingen av denna fråga för en vecka sedan hade socialutskottets betänkande nummer 42 och i dag har socialutskottets betänkande i samma fråga fått numret 45. Vad är det då som har hänt? Vad är anledningen till denna egendomlighet?

När vi för en vecka sedan behandlade den här frågan och betänkande nr 42 befann vi oss i den situationen att vpk:s representant i utskottet anslutit sig till förslaget om en höjning av statsbidraget till kommunerna, som kompensation för de höjda bostadstilläggen. Det här ställningstagandet vållade tydligen oro i leden, en oro som slog ut i blom samma förmiddag som ärendet skulle behandlas här i kammaren. Då konstaterade utskottets ordförande att det betänkande som han hade signerat helt

plötsligt blivit omöjligt för riksdagen att anta, varför han anslöt sig till vpk-förslaget om återremiss till utskottet.

Vid jämförelse av de båda betänkandena kommer man snart underfund med vad som var anledning till den här egendomliga återremissen. Nu har alltså ordningen återställts, för någon ordning skall det ju vara, har det sagts någon gång. Huruvida det är utskottets ordförande eller någon annan som medverkat till att ordningen återställts framgår inte av utskottets betänkande. Men ordningsboten för felsteget i det första utskottsbetänkandet har i alla fall fastställts i utskottsbetänkande nr 45.

Den här ordningsboten som uttaxeras på grund av socialdemokraternas och kommunisternas agerande, vem får betala den? Jo, det blir kommunerna och eftersom det drabbar kommunerna så drabbar det särskilt de mindre inkomstagarna. Det är kontentan av vad som skett. Det är på sätt och vis intressant att konstatera, ty under den här hösten har de flesta kommuner i landet brottats med att så långt som möjligt hålla skatteökningar tillbaka. Många ord har fällits av kommunalmän över att riksdagen fattar beslut som sedan kommunerna får betala. En av de tunga posterna i den kommunala budgeten är den sociala och i den intar bostadstilläggen och barntillsynen en icke obetydlig del.

Jag finner det egendomligt att de socialdemokratiska representanterna inte kommit underfund med detta, utan är beredda att medverka till ytterligare kostnader, i varje fall för en del av våra kommuner. Nu talar såväl statsrådet som utskottsmajoriteten om full täckning för kommunerna genom de föreslagna åtgärderna. Ja, i vissa fall, men i andra fall blir det en mycket obetydlig täckning för kostnadsökningen. Det är inte som propositionen och utskottsmajoriteten säger i den nya betänkandeverisionen, att kostnaderna för det ökade bostadstillägget kompenseras genom att man höjer statsbidragsprocenten från 50 till 60 och ger ett ökat tillägg med 1 200 kronor per daghemsplats. Vi har kommuner som på grund av de nuvarande kvot- och balansreglerna inte blir berättigade till statsbidrag för barntillsyn, och det finns kommuner där behovet av barndagsplatser inte är så stort på grund av att det inte finns sysselsättning för kvinnorna. Dessa kommuner får i många fall ökade kostnader för bostadstillägg, men vad får de för kostnadstäckning? Det skulle vara intressant att höra såväl statsrådet som utskottets ordförande tala om för kammaren och för dessa kommunalmän hur kommunerna får, som utskottsmajoriteten säger, full kostnadstäckning för bostadstilläggen. Att kompensera kommunerna och skapa större rättvisa är man tydligen inte tillräckligt intresserad av.

I en ledare i Smålands Folkblad den 9 december säger utskottets ordförande herr Karlsson i Huskvarna uppenbarligen i egenskap av ledarskribent att mittenpartierna hade fått både moderater och kommunister med på ett överbud som innebar att man ökade statsutgifterna med 55 miljoner kronor på ett år. Överbud – så betecknar alltså utskottets ordförande ett förslag som tar sikte på att skapa större rättvisa kommunerna emellan och som innebär att riksdagen skulle ta konsekvenserna av de beslut som den själv fattat.

I samma ledare kom Göran Karlsson in på, som han säger, kompromissen mellan socialdemokraterna och kommunisterna, en kompromiss

Nr 150

Torsdagen den
16 december 1971

Höjda bostadstillägg för barnfamiljer, m. m.

Torsdagen den
16 december 1971

*Höjda bostadstill-
lägg för barnfamil-
jer, m. m.*

som innebär att socialdemokraterna får kommunisternas stöd mot ökade bidrag till kommunerna men i gengäld går socialdemokraterna kommunisterna till mötes i deras motionsyrkande om en höjning av åldersgränsen för att få bostadsbidrag från 16 till 17 år. När herr Göran Karlsson skall motivera detta sitt ställningstagande är det verkligen intressant, för att inte säga skrattretande, att läsa hans argumentering i Smålands Folkblad. Vi kanske kan spara litet av kammarens tid om jag redan i mitt inledningsanförande polemiserar mot utskottsordförandens argumentering, även om jag tar dessa argument från ledarsidan i Smålands Folkblad.

Herr Göran Karlsson säger där att debatten om familjepolitiken präglades av en viss borgerlig surhet över att regeringen gått förbi familjepolitiska kommittén, och så fortsätter herr Göran Karlsson: "Javisst har regeringen handlat snabbare än kommittén. Det är riktigt. Men det hänger samman med att man velat uppnå ett snabbare resultat till gagn för barnfamiljerna."

Och vidare heter det: "För socialdemokraterna är det väsentligast att familjerna får ett snabbare stöd än om man följt den gamla tågordningen med avlämnande av betänkande och remissbehandling."

Det var en mycket intressant upplysning från socialutskottets ordförande. Det måste innebära att Göran Karlsson i egenskap av utskottsordförande inte i fortsättningen som hittills varit fallet, när förslag framförts om åtgärder, ständigt hänvisar till att pågående utredningar måste avvaktas. Göran Karlsson har ju nu sagt att det kan man inte göra i fortsättningen. Jag noterar det med tacksamhet, och det skall bli intressant att se hur Göran Karlsson agerar nästa år när sådana här förslag framställs.

Det är också intressant att jämföra skrivningen i de båda utskottsbetänkandena. I betänkandet 42 står:

"I motionen 1971:1560 av herr Hermansson i Stockholm m. fl. (vpk) framställs yrkanden om att åldersgränsen skall sättas vid 17 år för såväl statliga som kommunala bostadstillägg.

Det ingår i familjepolitiska kommitténs uppdrag att göra en översyn av de åldersgränser som finns för olika familjepolitiska förmåner. Med hänsyn härtill och till att en ändring av åldersgränsen för bostadstillägg skulle få ingripande verkan för det studiesociala stödet bör kommitténs slutbetänkande avvaktas. Utskottet avstyrker därför motionsyrkandena."

Detta är daterat den 30 november och undertecknat av Göran Karlsson.

När vi sedan läser utskottsbetänkandet 45 finner vi att motionen har fått en helt annan behandling. Utskottet skriver ganska mycket om den för att få argument för att den en vecka senare måste bifallas. Och utskottet har alltså tillstyrkt den. Jag hänvisar till s. 11 och 12, där motionen behandlas.

Det är intressant att följa behandlingen av ärendena om samordning av åldersgränserna. Jag förstår inte varför man nu vill genomföra en 17-årsgräns; det har inte varit aktuellt tidigare. För två år sedan väckte jag tillsammans med några andra centerpartister en motion i vilken vi begärde en samordning av åldersgränserna inom hela denna sektor. Vi har

nu gränserna 16 år, 18 år osv. Då hänvisade andra lagutskottet till att familjepolitiska kommittén sysslar med en del av dessa frågor och pensionsförsäkringskommittén med de frågor som rör pensionsidan. Det var 1969. Riksdagen avlog motionerna med motiveringen att frågorna var föremål för utredning.

Vad hände 1970? Ingenting hade anmälts i statsverkspropositionen, men en månad efter det att den var avlämnad höll statsrådet Odhnoff ett tal ute i landet i vilket hon meddelade att "nu skall vi höja åldersgränsen för bidragsförskotten till 18 år". Och så kom det en liten proposition om det, och 18-årsgränsen fastställdes för bidragsförskotten.

Den 30 november skrev man att vi skall avvakta familjepolitiska kommitténs betänkande, men i det betänkande som vi nu behandlar föreslår man en 17-årsgräns, vilket ju skapar många problem. Här får vi nu både 16-, 17- och 18-årsgränser att arbeta med. Pensionsförsäkringskommittén föreslog i våras en 18-årsgräns för de förmåner som finns inom försäkringen.

Med hänsyn till att dessa olika åldersgränser kan leda till en hel del egendomliga konsekvenser under det första halvåret har vi från reservanternas sida hävdad att man borde kunna få fram ett förslag om samordning av de olika gränserna som kunde träda i kraft redan den 1 juli.

Jag skall inte gå in på de övriga frågorna och reservationerna, eftersom de redan har behandlats i kammaren. Det är endast beträffande frågorna om statsbidragen till kommunerna och 17-årsgränsen som behandlingen i det föreliggande utskottsbetänkandet avviker från det tidigare.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de reservationer där mitt namn förekommer.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Det betänkande som vi nu behandlar skiljer sig, som herr Gustavsson i Alvesta just påpekade, från utskottets ursprungliga betänkande i det här ärendet bara på två punkter. Den kommunistmotion om höjning av åldersgränsen för bostadstillägg till 17 år, som viftades bort på några rader i det förra betänkandet, tillstyrks nu av majoriteten. Statsbidraget till de kommunala bostadstilläggen, som i förra betänkandet föreslogs bli 75 procent, vilket innebär i stort sett full kompensation för de ökade kostnaderna för kommunerna, sänks nu av majoriteten till 60 procent.

I sakfrågan om en höjning av åldersgränserna vill jag understryka att det finns goda skäl för en samordning av de olika åldersgränser som råder inom det familjepolitiska systemet och en höjning av dem till 18 år. Det är ingen hemlighet att det finns stor sannolikhet för att det kommer att bli följden av familjepolitiska kommitténs arbete. Men nu genomförs i all hast en dellösning med en höjning till 17 år för bostadstilläggen som bl. a. har två nackdelar: dels att vissa familjer under andra kvartalet 1972 kommer att få stöd inom två inkomstprövade system och alltså kommer att få dubbla bidrag, dels att en del familjer kommer att få det här bostadstillägget trots att de har en god familjeinkomst, om de nämligen har en 17-årig son eller dotter med egen inkomst. Den kan ju i vissa fall

uppgå till 1 000 eller kanske 1 500 kronor i månaden. Det är klart att det kommer att upplevas som ett ganska orättvist inslag i det här beslutet.

Det hade varit fullt möjligt att till våren få fram ett genomarbetat förslag om en samordning till 18 år som hade kunnat träda i kraft från den 1 juli och det framhåller vi också i reservationen 4. Det är ju inte okänt – det framgick redan vid förra behandlingen här i kammaren – att den nu aktuella motionen aldrig skulle ha tagits på allvar, om den hade kommit från något annat håll än från vänsterpartiet kommunisterna. Inte ens om den hade varit en socialdemokratisk motion, undertecknad av ett antal ledamöter av den här kammaren, hade den haft en chans.

Hur var det herr Palme sade efter valet, när man frågade honom om det parlamentariska läget? Han sade ungefär så här: Vi kommer att föra vår politik utan sidoblickar, och sedan får kommunisterna göra som de vill – antingen stödja oss eller gå emot oss. Vi kommer att föra vår politik. Nu ser vi hur det gick, nu kryper herr Palme snällt in i kommunistburen. Man tycker nästan synd om de socialdemokratiska ledamöter av socialutskottet som nu med stor högaktning fick lov att tillstyrka vad de hade smålett åt bara ett par veckor tidigare.

Det är intressant att notera, herr talman, var minoritetsregeringen söker sitt samförstånd när den inte kan på egen hand klara igenom sina propositioner. Det diskuterades också här i kammaren mellan herr Fälldin och herr Palme förra veckan. Vad jag känner till har det inte gjorts något försök av socialdemokraterna att nå samförstånd i den här frågan med något av de icke socialistiska partierna, men det är möjligt att vi kan få ett bidrag till historieskrivningen under debatten.

Man frågar sig varför det här sker. Vad uppnår socialdemokraterna med uppgörelsen? Varför gör man den här för alla så uppenbara eftergiften åt ett illa genomtänkt förslag? Jo, det man uppnår är, som herr Gustavsson i Alvesta sade, att man lyckas ta ifrån kommunerna den kompensation för kostnaderna vid en höjning av de kommunala bostadstilläggen för barnfamiljer, som det fanns en majoritet för i det förra utskottsbetänkandet. Det har tydligen varit oerhört angeläget att se till att kommunerna inte skulle få den kompensationen, annars skulle man inte ställa till med det här så iögonfallande spektaklet.

Då säger man att kommunerna kompenseras genom att driftbidraget till daghem höjs. Som herr Gustavsson redan har påpekat går för det första pengarna delvis till andra kommuner än de, som får de ökade kostnaderna. Hur kan man då tala om kompensation? För det andra skulle ju driftbidragen till daghem ändå ha höjts. Detta är uppenbart efter de mycket kraftiga uttalanden som LO-kongressen har gjort, efter den opinion som finns i Kommunförbundet och efter den kostnadsutveckling som inträffat för daghem och fritidshem. Det är alltså inte någon kompensation det är fråga om. Fru Odhnoff har ju också varit ute och inkasserat den här höjningen av driftbidragen som en insats av regeringen, enligt referat från hennes framträdande vid Facklärarförbundets kongress. Det skulle hon inte heller kunna göra om det bara gällde en kompensation.

Den andra parten i den här kohandeln, kommunisterna, är ett av de partier som har talat ivrigt om problemet med de växande kommunal-

skatterna. När vi har hävdad att staten inte bara får lassa på kommunerna nya kostnader, har kommunisterna instämt. Nästa år stiger kommunal-skatten ytterligare med 1:30 enligt de uppskattningar som man nu gör inom Kommunförbundet. Det drabbar, som herr Gustavsson sade, framför allt människor med små och medelstora inkomster. Nu hade kommunisterna en chans att nå resultat, att åstadkomma en lättnad i bördan för dessa människor eller i varje fall undvika ytterligare höjningar. Den chansen tog man inte. Slutresultatet sedan förra behandlingen är i stället en visserligen obetydlig men dock ytterligare ökning av kommunernas kostnader.

Vad fick man då för att offra detta som man väl anser som väsentligt, eftersom man talar så mycket om det? Man fick en tidigareläggning av en höjning av åldersgränsen som ändå skulle ha kommit – dessutom utförd på ett klumpigt och delvis orättvist sätt. Och största delen av detta kommer regeringen att ta tillbaka genom att i ett senare skede reducera studiehjälpen för dem som får det här tillägget.

Det är ju framför allt herr Engström i Nacka, min ärade bänkkamrat, som brukar föra kommunisternas talan i debatten om kommunernas ökade bördor. Herr talman! Jag tycker synd om herr Engström i Nacka. Nästa gång han stiger upp i talarstolen för att påminna om kommunal-skatterna, om det nu blir någon nästa gång, kommer alla att tänka: Där står han och talar, men hans parti var ju med och lassade ytterligare bördor på kommunerna. Kommunisterna hade chansen att i praktiken åstadkomma en lättnad, men de svek.

Kanske har kommunisterna någon listig idé om att de skall motionera i vår om en lättnad för kommunerna på något annat sätt och på det viset dra socialdemokraterna vid näsan. Vad vet jag?

Det är svårt att bedöma om kommunisterna har någon utsikt att motionera om något som kan få majoritet i riksdagen i vår. Men vad som är alldeles säkert och som inte kan viftas bort med hänvisningar till några hypotetiska motioner i vår, är att om kommunisterna hade följt sin ledamot i utskottet, fru Marklund, förra veckan, så hade riksdagen beslutat om en väsentlig lättnad för kommunerna, i synnerhet de kommuner som har höga kostnader för bostadstillägg, barn tillsyn och sociala utgifter över huvud taget. Det är de kommuner som herr Engström i Nacka brukar tala så varmt för – av naturliga skäl, eftersom han representerar ett område där dessa problem i hög grad finns.

Den chansen förelåg alltså, men när herr Sträng slog näven i bordet i bakgrunden så svek modet hos kommunisterna. Hotade herr Sträng med regeringskris männe? Eller var det avgörande att det inte skulle gå för herr Engström och fru Marklund och deras kolleger, som det gick för kommunisterna i Stockholm, att de skulle gå miste om sina utskotts-platser? Det var kanske det man var rädd för.

Herr talman! Vi har inte heller ännu fattat beslut om de övriga delarna av propositionen. Jag ber att få hänvisa till vad jag sade i förra veckan, vilket i sammanfattning var följande. Det är bra att regeringen nu – efter det att oppositionen kommit med konkreta förslag till årets höstriksdag – har upptäckt behovet att förstärka barnfamiljernas köpkraft. Det är beklagligt att vi så länge fått vänta på – och fortfarande

Torsdagen den
16 december 1971

*Höjda bostadstill-
lägg för barnfamil-
jer, m. m.*

inte ser någon skynt av - den samlade familjepolitiska reformen, där alla åtgärder kan vägas mot varandra inom det tillgängliga utrymmet, och där man kan ta hänsyn till de samlade marginaleffekterna av skatteskalor, bostadstilllägg, daghemsavgifter, återbetalning av studiemedel osv. Det är illa att regeringen lämnar närmare hälften av barnfamiljerna i sticket. Stora grupper av familjer med vanliga inkomster upplever i dag sin ekonomiska situation som besvärlig men finner inget stöd hos familjeministern.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 3, 4, 5, 6 och 7.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Riksdagen tvingas i dag spela med i slutakten av ett ömkligt skådespel. Det är spelet om en regering som skryter med sin styrka och handlingskraft och som ständigt indignerat tillbakavisar varje anklagelse för att vara beroende av den lilla kommunistgruppen men som nu köper sig fri från en prestigeförlust i form av ett nytt voteringsnederlag genom att medvetet acceptera en ytterligare försämring av ett redan dåligt förslag.

Den debatt vi för i dag handlar ju egentligen inte om barnfamiljerna och familjestödet - den handlar om regeringspartiet och det kommunistiska partiet. Under utskottsbehandlingen och i utskottsbetänkandet har icke förebragts något nytt motiv för att acceptera förslaget om en höjning av åldersgränsen för bostadstilllägg till 17 år. De motiv som anförs framfördes redan vid den förra utskottsbehandlingen och avvisades då av socialdemokraterna såsom icke bärkraftiga.

Man har lagt till en enda sak, nämligen detta som står att läsa på s. 11 i utskottsbetänkandet: "Under överläggningen i kammaren beträffande utskottets betänkande 1971:42 visade det sig att i stort sett allmän enighet råder om att statliga insatser på det familjepolitiska området kan få en något större omfattning än vad som föreslagits i propositionen. Enligt utskottets mening bör de ökade resurser som sålunda kan sättas in användas för att direkt stödja barnfamiljerna." Detta, herr talman, skulle vara en sorts argument om det vore sant, men det är inte sant. Om det vore så att vi verkligen hade kommit till enighet om att det var möjligt att satsa några miljoner mer än regeringen föreslagit, då hade det varit en enkel fråga om att avgöra på vilken punkt dessa miljoner skulle satsas. Men i den tidigare utskottsbehandlingen liksom i riksdagsdebatten rådde ingen sådan enighet.

Det förelåg två förslag om ytterligare någon satsning på familjepolitiken. Det var det förslag för vilket de tre icke-socialistiska partierna stod om en uppräknig av kompensationen till kommunerna och det var det kommunistiska förslaget om en höjning av åldersgränserna. Socialdemokraterna hade icke något sådant förslag och var icke eniga med någon av grupperna om att detta var den rätta vägen.

Skall vi hädanefter räkna med att när det föreligger en uppfattning i samtliga partier utom det socialdemokratiska om att en något större satsning är möjlig, då är detta en allmän enighet i kammaren? Det fanns icke någon sådan enighet och det fanns därför ingen anledning att av det skälet återförvisa ärendet till utskottet för ny behandling.

Nej, herr talman, detta handlar inte om familjestödet; det handlar om ren politik. Herr Gustavsson i Alvesta har tidigare citerat den häpnadsväckande ledare i Smålands Folkblad i torsdags som är signerad av socialutskottets ordförande Göran Karlsson. Jag säger häpnadsväckande därför att den är även med vanlig tidningsstandard ett ovanligt exempel på en blandning av demagogi och osanningar. Den är desto mera förvånande som den är öppet signerad av en ordförande i ett riksdagsutskott. Den ledaren sammanfattas inledningsvis på det här sättet:

”De borgerliga partierna snuvades på den seger de så intensivt räknat med när riksdagen skulle avgöra frågan om bostadstilläggen. De blev bokstavligen upphunna på mållinjen och det väntade segerbytet rycktes ur deras händer.”

Detta, herr talman, är argumentet - och det enda argumentet - för att vi i dag sitter och behandlar den här frågan en gång till. Det kan tyckas onödigt att ta den här debatten ytterligare en gång. Vi har fört den i de punkter där det föreligger någon skillnad jämfört med förra gången vi diskuterade frågan. Där kan man i stort sett bara vända på argumentationen. Det som sades från socialdemokratiskt håll den gången gäller inte i dag, och det som sägs i dag gällde inte då. Det är den skillnad som föreligger. I sak har ingenting hänt.

Jag tror att vi, inte minst för att snåla på kammarens knappa tid, kan nöja oss med att i övrigt hänvisa till vad som sades i den förra debatten och att av de formella skäl som gäller upprepa våra yrkanden. Och mitt yrkande är, herr talman, bifall till reservationerna 1, 3, 4, 5, 6 och 7.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Som redan nämnts behandlade vi socialutskottets förra betänkande i detta ärende för en vecka sedan här i kammaren, och då hade vi en ganska lång debatt om propositionen rörande höjda bostadstillägg för barnfamiljerna. Eftersom vi då också hade en sakbehandling av hela frågan tänker jag i dag endast uppehålla mig vid de punkter som berörs av den förnyade utskottsbehandling vi yrkat på.

Enligt socialutskottets föreliggande betänkande nr 45 kommer vi här att om en stund under punkten I besluta om ett förslagsanslag på 75 miljoner kronor till bostadstillägg för barnfamiljer. Det är en ökning av propositionens förslag med 10 miljoner kronor, och det betingas av att utskottsmajoriteten nu har gått med på vårt partis förslag att åldersgränsen höjs till 17 år.

Om vi går till vänsterpartiet kommunisternas motion nr 1560 finner vi också i punkten 3 i vårt yrkande en hemställan om att riksdagen skall anvisa ett förslagsanslag av precis samma storlek, alltså 75 miljoner kronor, även det sålunda 10 miljoner kronor mer än vad som föreslagits i propositionen. Vi har ingen anledning att i vårt parti vara ledsna över att vi - låt oss gärna säga att det har skett genom en kompromiss - har uppnått ett bifall till det beloppet i vår motion och en höjning på 10 miljoner kronor av propositionens förslag, även om inte fördelningen av pengarna har blivit exakt som vi önskade. Som jag redan förra veckan framhöll var emellertid åldersgränsen det viktigaste för oss, och jag vill nu särskilt understryka vad utskottet i sitt nya betänkande nr 45 har skrivit

Torsdagen den
16 december 1971

*Höjda bostadstill-
lägg för barnfamil-
jer, m. m.*

om samordningen av bostadstillägg och studiebidrag. Utskottet skriver där att eleverna skall erhålla förmåner motsvarande minst dem som nu utgår.

Innan jag fortsätter måste jag nu, medan jag ändå har ordet, något beröra vad herr Gustavsson i Alvesta sade. Han påstod att vpk:s representant i utskottet nu hade återkallats till ordningen och inte gått med på de borgerligas linje. Då vill jag säga till herr Gustavsson -- jag har för övrigt redan påpekat det -- att man skall läsa vår motion. Där har vi ett eget förslag. Ett misstag kan en representant för vilket parti som helst begå, och vår representant i utskottet har tillstått att vi där inte gått på vår motion. Men kom ihåg, ärade ledamöter, att "även solen har fläckar."

Sedan befarade herr Gustavsson att vad vi beslutar i dag på något sätt skulle hindra en framtida samordning av åldersgränserna. Varför det? För vår del har vi ingenting emot en samordning av åldersgränserna, men bara under förutsättning att detta inte leder till någon försämring för barnfamiljerna. I dag har jag, herr talman, inget annat yrkande på någon punkt än utskottet.

Under förra veckans debatt och också här i dag har sagts ifrån borgerligt håll att om kommunisterna gör denna som man kallar kohandel har vårt parti ingen som helst anledning att i fortsättningen komma och tala om kommunalskatteutgifterna. Vi skulle alltså medverka till att kommunalskatterna höjs.

Men, herr talman, till dessa ledamöter skulle jag bara vilja säga: Man skall inte kasta sten, när man själv sitter i glashus! Jag har gått igenom vårt partis olika initiativ under årens lopp i syfte att lätta det ekonomiska trycket på kommunerna. Jag skall här inte gå alltför långt tillbaka i tiden, men jag måste tyvärr på grund av de borgerliga ledamöternas agerande ta kammarens tid något ytterligare i anspråk för att erinra om några av vårt partis initiativ i detta avseende under de senaste åren.

Redan före 1969 års riksdagsbeslut att hos regeringen hemställa om en utredning av kostnadsfördelningen stat-kommun, för vilken även låg till grund en vpk-motion, hade vi ifrån vårt parti aktualiserat en rad konkreta åtgärder. Våra krav hade mycket väl kunnat föranleda beslut om dellösningar av frågan oberoende av denna utredning.

Jag vill bara nämna några av dessa dellösningar. Krav på statens övertagande i allt väsentligt av skolkostnaderna framfördes av oss i motioner 1968, 1969 och 1970. Detta krav avisades av de borgerliga och socialdemokraterna.

Ett annat krav har gällt statligt grundbidrag till kommunerna för de kommunala bostadstilläggen till pensionärerna. Det har framförts av oss i motioner 1968, 1969, 1970 och 1971 och kanske även tidigare - jag har inte gått längre tillbaka. Detta krav tillgodosågs vid årets vårriksdag, då bl. a. vår motion 53 låg till grund för en reservation som vann majoritet här i kammaren. Men vid alla tidigare tillfällen har de borgerliga ledamöterna varit med om att avslå detta krav.

Krav på ökade driftbidrag till barnstugeverksamheten har rests ifrån vårt håll 1969, 1970 och 1971.

Sjukvårdskostnaderna, som är så betungande för landsting och kommuner, har vi också tagit upp i motioner 1969 och i år och krävt att

Torsdagen den
16 december 1971*Höjda bostadstill-
lägg för barnfamil-
jer, m. m.*

staten i allt väsentligt skulle avlyfta denna ekonomiska börda ifrån landsting och kommuner.

När den allmänna arbetsgivaravgiften skulle införas föreslog vänsterpartiet kommunisterna att kommun och stat skulle undantas ifrån detta. Detta motionskrav upprepar vi i årets motion.

Jag skall inte fortsätta längre men jag anser som sagt att man inte skall kasta sten när man sitter i glashus, och det är inte på något sätt vårt parti som har hjälpt till att belasta kommunerna med stora ekonomiska pålagor.

Till sist, herr talman, vill jag säga: Kommunerna består av människor, av familjer, av samma människor och samma familjer som nu kommer i åtnjutande av bättre bostadstillägg till dess deras barn fyllt 17 år. De ytterligare 75 miljoner kronor som vi har krävt i vår motion – jag vill inom parentes säga att vi har inte för vana att springa ifrån våra motionskrav för att ansluta oss till borgerliga överbudskrav, utan vi håller på vad vi har motionerat om och menar allvar med det – och som vi i dag går att besluta om och som ligger 10 miljoner över propositionens förslag kommer ju också dessa människor till godo.

Som jag sade, herr talman, har jag i dag inte något annat yrkande än utskottets på samtliga punkter.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Fru Ryding har nu registrerat och inkasserat de framgångar som kommunisterna haft vid den senaste utskottsbehandlingen. Jag förutsätter att Göran Karlsson kommer att registrera sina framgångar när han kommer upp i talarstolen.

Fru Ryding säger sedan att ett misstag har begåtts; hon säger att solen har sina fläckar – och visst har den det, fru Ryding, men jag vill säga att fläckarna är särskilt stora och mörka just i det här betänkandet.

När det gäller 17-årsgränsen som man vill spika har jag sagt: Varför laborera med en 17-årsgräns när vi hela tiden tidigare har diskuterat en samordning – att i stället för 16, 18 och 19 år gå på en gemensam åldersgräns, nämligen 18 år som pensionsförsäkringskommittén har föreslagit?

Kasta inte sten, säger fru Ryding. Det är ingen som har kastat sten här. Det är bara att konstatera, fru Ryding, vad som har skett och det kan man göra om man läser de båda utskottsbetänkandena och jämför dem.

Sedan räknade fru Ryding upp en mängd motioner och förslag som kommunisterna har väckt under årens lopp beträffande kommunerna. Varför då bryta denna fina tradition, fru Ryding, genom att göra det ställningstagande som kommunisterna gjort i det senaste utskottsbetänkandet?

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Ryding räknar upp en mängd kommunistiska motioner som hon tycker att vi borde ha biträtt. När vi inte har gjort det har vi ingen talan, menar hon.

Jag förstår, fru Ryding, att det kommunistiska partiet nu känner sin betydelse som mycket stor, eftersom ni har fått in herr Palme och övriga

socialdemokrater i er bur. Men glöm ändå inte att ni bara har 17 ledamöter av 350. Ni kan inte – genom att hänvisa till alla de motioner som ni har väckt och naturligtvis tycker att vi andra skulle ansluta oss till – komma ifrån vad som har hänt nu, nämligen att det förra veckan fanns en chans att få ett beslut om högre statsbidrag till kommunerna för kommunala bostadstilllägg. Den chansen hade funnits om ni hade följt er utskottsrepresentant, men den chansen tog ni inte! Det är ett faktum som är i centrum för hela denna fråga och det kan ni inte komma ifrån genom att hänvisa till alla lysande initiativ som ni har tagit vid andra tillfällen.

Nu säger fru Ryding att misstag har begåtts av er ledamot i utskottet. Jag måste säga att jag faktiskt vill ta fru Marklund i försvar. Jag förstår inte vad hon har gjort för misstag. Hon yrkade på den av er föreslagna höjningen av åldersgränsen och reserverade sig för det. Sedan yrkade hon på de 80 procent som fanns i er motion, och när det förslaget hade röstats bort, hade hon att välja mellan 75 procent och 60 procent. Då valde hon 75 procent, och det ligger faktiskt närmare 80 än vad 60 gör. Det kan ingen komma ifrån. Därför var det helt konsekvent. Hon stödde er motion, och jag kan inte förstå vad hon gjorde för misstag, men det kanske fru Ryding kan tala om, när hon nu har gjort det ganska ovanliga att stå här och sätta underbetyg på sin egen partikamrat. Vad var det för misstag hon gjorde när hon stödde förslaget om 75 procent?

Sedan säger fru Ryding: Vi har inte för vana att springa ifrån våra motioner för att ansluta oss till borgerliga överbud. Men ni hade ju ett högre överbud, fru Ryding! Ni hade 80 procent i er motion; sedan gick ni ned till 75, och nu tycker ni att det är att hålla på er motion ännu bättre om man går ned till 60. Jag förstår inte riktigt hur fru Ryding får detta att gå ihop. Vad ni gjort här är just att ni har sprungit ifrån er egen motion – och det med en väldig fart!

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! I dag gör fru Ryding det till en huvudfråga att reformen med den senaste utformningen kommer att kosta 10 miljoner kronor mer än den skulle ha gjort enligt propositionen. Det är en vinst; vi har fått huvudsumman av vår motion tillgodosedd, säger fru Ryding, genom att satsa ytterligare 10 miljoner.

Jag vill då erinra om att det förslag som kommunisterna vid den förra behandlingen i riksdagen hade anslutit sig till skulle ha varit 20 miljoner kronor dyrare än regeringens förslag. Men att 20 miljoner kronor är mer än 10 miljoner är väl också ett misstag av solen från Kiruna, som har sina fläckar.

Fru RYDING (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Nog har centerpartiet, herr Gustavsson i Alvesta, haft chansen att kunna stödja våra förslag tidigare och på så sätt avlyfta från kommunerna ekonomiska bördor orsakade av denna verksamhet. Men centern har inte tagit den chansen. Det kan man gå till protokollet för att få bevisat, om inte herr Gustavsson tror mig.

Herr Romanus förklarar att 80 procent är mer än 60 procent. Ja, så

pass mycket matematik kan även jag. Men vi som föreslår 80 procent i vår motion anser att alltsammans skall gå till bostadstilläggen och ingenting till daghemmen i detta sammanhang. Det betyder inte att vi anser att daghemmen på något sätt får tillräckligt. Ni vet allesammans att vi har motionerat om bättre statligt stöd. Frågan om daghemmens statliga stöd kan vi återkomma till om bara en månad.

Sedan, herr Carlshamre, står det faktiskt i vår motion 75 miljoner kronor. Det är vad vi i dag kommer att besluta om. Det handlar inte om någonting annat än att vi hela tiden har följt vår motion.

Jag vill inte uppehålla kammaren så mycket mer med detta ärende. Men jag kan inte underlåta att ställa frågan: Skulle man möjligen kunna använda uttrycket "surt, sa räven om rönnbären", för när åstadkom de borgerliga en höjning med 10 miljoner kronor av ett förslagsanslag i en proposition genom att som i detta fall yrka på en återremiss?

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Ryding inkasserar åter att man har nått en framgång och frågar: När åstadkom de borgerliga en höjning med 10 miljoner kronor? Men, fru Ryding, förra veckan hade ni kunnat åstadkomma en höjning med 20 miljoner kronor. Men det ville ni inte.

Så säger fru Ryding att kommunisterna inte vill ge någonting till daghemmen i detta sammanhang. Det står väl inte i er motion. Ni har väl inget yrkande om att riksdagen skall säga nej till höjningen av driftbidraget till daghemmen. Det är ett intressant besked till alla dem som är verksamma ute i de olika kommunerna och där får lyssna till kommunistiska talesmän, t. ex. i fru Rydings egen hemstad Göteborg, där kommunisterna mycket friskt talar om att man anser att staten skall ta över ökade kostnader. Dels har ni nu spillt bort chansen att få ett beslut i riksdagen om en höjning av statsbidraget till kommunerna, dels vill ni inte heller gå med på en höjning av driftbidraget till daghemmen. Jag förstår att ni inte ville säga detta i er motion, men det är intressant att det har kommit fram nu.

Fru Ryding förklarar att centerpartiet, folkpartiet och moderata samlingspartiet har möjligheter att gå med på alla motioner från kommunisterna. Det är till att vara stor, fast man bara har 17 mandat. Jag förstår det, eftersom ni har fått in socialdemokraterna i er bur. Jag förstår att ni tycker att det är stiligt. Men trots allt kan ni inte komma ifrån att ni förra veckan hade en chans att få igenom ett beslut, som hade legat i linje med ert myckna tal om att kommunalskatterna rasar upp för mycket. Men den chansen tog ni inte.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall avslöja en hemlighet för fru Ryding: Det är inte bara räven som säger att rönnbären är sura. De är det faktiskt. Det var just för att slippa slicka i sig de sura rönnbären som regeringspartiet gick med på kommunisternas förslag och offrade de 10 miljoner kronorna. Att det sedan i stället blir kommunerna som får tugga i sig de sura bären bekymrar varken socialdemokrater eller kommunister.

Torsdagen den
16 december 1971

*Höjda bostadstill-
lägg för barnfamil-
jer, m. m.*

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Fru Ryding säger: Om ni hade stött våra förslag vid olika tillfällen, hade det blivit så och så. Ja, fru Ryding, jag vill erinra om de motioner som centern under årens lopp har väckt beträffande kostnadsfördelningen mellan stat och kommun och de motioner som har legat till grund för de utredningar som riksdagen har beslutat om.

Jag kommer åter till detta med kommunalskatten, fru Ryding. I detta fall har kommunisterna genom denna uppgörelse medverkat till att man övervältrar större kostnader på kommunerna. Följden blir att de mindre och medelstora inkomsttagarna får bära dessa kostnader genom skatterna.

Fru RYDING (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Först och främst vill jag deklarera att vi vill ha vår motion bifallen, och vi får den i huvudsak bifallen genom detta förfaringsätt. Barnfamiljerna får en förbättring jämfört med både de borgerligas och regeringens ursprungliga förslag. Det är för oss huvudsaken. Det finns många barnfamiljer med 17-åringar som annars skulle ha gått miste om bidrag. Det är en saklig prövning vi har gjort, ingenting annat.

Man säger att ett bifall till den borgerliga reservationen skulle ha övervältrat en stor del av kostnaderna från kommunerna till staten. Det rör sig om 40 miljoner för staten och 1 miljon för kommunerna. Jag tycker att vi i denna debatt bör hålla oss till de siffror, de handlingar, de motioner och de betänkanden som ligger på bordet och som vi alla har kunnat ta del av. Vi har *inte* sprungit ifrån vår motion, utan vi har hållit fast vid det krav vi har framfört.

Till frågan om driftbidragen till barnstugeverksamheten får vi anledning att återkomma. Vi har under olika år försökt få de bidragen höjda, som jag också nämnde i mitt första anförande. Vi får senare se hur de andra partierna ställer sig i denna fråga.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Det är uteslutande det formella förhållandet att vi har ett nytt betänkande i den fråga vi diskuterade förra veckan som tvingar mig upp i talarstolen. Vi diskuterade då det här ärendet i dess helhet, och under debatten ställde jag ett yrkande som gällde utbetalningen av bostadstilläggen. Jag tvingas nu på nytt framställa yrkandet, som avsåg att Kungl. Maj:t skulle få fullmakt att medge att en kommun som vill pröva en annan form för utbetalningen får göra det.

Förslaget gäller punkten G i betänkande nr 45 och har följande innehåll: att riksdagen i anledning av motionen nr 1556 och motionen nr 1561 i motsvarande del dels hemställer hos Kungl. Maj:t att motionerna överlämnas till familjepolitiska kommittén, dels bemyndigar Kungl. Maj:t att efter framställning från kommun förordna om sättet för utbetalning av bostadstillägg för barnfamiljer.

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s):

Herr talman! I det nu föreliggande betänkandet är behandlingen av

motionen nr 1561 likalydande med behandlingen av samma motion i betänkandet nr 42, som vi behandlade den 8 december. Jag har därför ingen anledning att nu ta upp en ny debatt på den punkten.

Jag vill med hänvisning till mina anföranden nr 11, 14 och 16 i snabbprotokollet från den 8 december i vad gäller utbetalningen yrka bifall till herr Bergmans nyss framförda förslag. Då det gäller bostadsvillkoren ställer jag samma yrkande som jag framförde förra gången, nämligen att riksdagen i anledning av motionen nr 1561 såvitt gäller frågan om bostadsvillkor för viss del av statligt bostadstillägg för barnfamiljer hos Kungl. Maj:t hemställer att motionen överlämnas till familjepolitiska kommittén.

Jag hemställer om bifall till detta yrkande.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Ingen har väl kunnat undgå att iaktta den besvikelse som drabbat den borgerliga oppositionen över att ärendet angående bostadstilläggen blev återremitterat förra veckan. Det framgick med all önskvärd tydlighet i den debatt som då följde efter det att återremissyrkandet ställts, och det har också speglats i kommentarerna i den borgerliga pressen efter utskottets sammanträde då det förslag som nu föreligger blev fastställt. I dag har ni, ärade kammarledamöter, kunnat iakttaga hur surheten svämmat över från de borgerliga talarnas sida.

När vi förra veckan behandlade frågan, sade herr Carlshamre i ett anförande, som jag då inte kunde besvara på grund av rådande replikbestämmelser, att vi hade lagt fram ett förslag till betänkande beträffande den kommunistiska motionen trots att förslaget i motionen var sådant att ingen i utskottet ens ville ta det på allvar. Detta uttalande har senare i den folkpartistiska pressen spätt på med att jag skulle ha suttit i utskottet och skrattat åt det förslaget. Man måste ha det dåligt ställt med de sakliga argumenten på den borgerliga sidan när man kan gå på på det sättet. Jag har sannerligen inte skrattat åt vare sig det förslaget eller något annat.

Men den borgerliga sketchen om bostadstilläggen är inte slut med detta. I en tidning av brokig borgerlig färg – åtminstone kallar den sig oberoende liberal – har det lämnats skildringar från utskottets sammanträden, där det påstås att jag till den borgerliga halvan skulle ha sagt: Ni skall sluta att bråka. Ni känner ju den politiska situationen. På detta skulle enligt det s. k. initierade referat i den sydsvenska tidningen ha stått att en borgerlig ledamot skulle ha sagt: Nej, hurudan är den?

Ungefär så återger tidningen referat från utskottets sammanträden. Själv har jag ingen anledning att referera sammanträdena. Men så mycket är klart att ett sådant referat hade varit otänkbart om inte de borgerliga känt sig djupt besvikna över att den väntade segern över regeringen förbyttes i en återremiss och nu i ett nytt förslag.

Den borgerliga skildringen från utskottets sammanträden är sådan som i vanliga fall brukar benämnas att "tjalla". Tjallare har sannerligen inte jag någonting till övers för. Men som ordförande i utskottet kanske jag ändå får säga att vi haft ett gott samarbete under det år som gått, och vi har tidigare varit lyckligt befriade från det slag av "inside information"

Torsdagen den
16 december 1971

*Höjda bostadstill-
lägg för barnfamil-
jer, m. m.*

till pressen som här har getts. Det skulle vara skönt om de goda relationerna fortsätter. Det är bäst så för samarbetets skull i utskottet. Om så sker är jag beredd att beteckna det skedda som ett utslag av en borgerlig besvikelse som uppstått i detta speciella ärende.

Men den sydsvenska tidningen har också en annan spekulation i sin "initierade" artikel den 10 december. Enligt vad tidningen "erfarit" skulle vpk snart ta sig ur det grepp de givit motståndarna genom att hjälpa socialdemokraterna att hålla statsbidraget nere. Kommunisterna har inte lovat att aldrig mer motionera om 80-procentigt statsbidrag. Tvärtom kan de tänka sig att göra detta ganska snart. Med stor sannolikhet skulle de borgerliga och vpk då få majoritet och regeringen förlora både kon – det har i detta fall talats om kohandel från borgerligt håll och pengarna. Det vill säga att både få höja bidragsgränsen för bostadstilläggen till 17 år och öka statsbidraget till kommunerna.

Så låter det alltså i ett referat som någon tjänstvillig ledamot från utskottet har gett. Jag har också tidigare hört talas om att vpk tänker svika den "uppgörelse" som skett med socialdemokraterna. Det har framhållits så från framstående borgerligt håll.

Det är tydligen erfarenheterna från det inre samarbetet inom det borgerliga lägre som gjort att man har kunnat dra en sådan slutsats, men jag vill inför kammaren ha sagt, att så dåliga politiker är inte vi på den socialdemokratiska sidan att vi gör upp om en sak i december månad för att sedan bli "snuvade" på konfekten i januari. Jag har ingen anledning att förmoda att den utskottskompromiss, som nu ligger på riksdagens bord, skall ändras genom en kommunistisk motion 1972. Den försäkran har vi fått innan detta förslag lades. Man kan naturligtvis vara kritisk mot det kommunistiska partiets verksamhet i olika avseenden, men att de i riksdagssammanhang skulle ha så dålig moral som de borgerliga uppenbarligen spekulerar i vägrar jag att tro på.

Men detta som jag skildrat visar hur stora förväntningarna var inom det borgerliga lägre att i denna fråga få kommunisterna med sig. Och så blev det "platt fall", som det brukar heta i brottningsreferaten. Jag förstår grämseln och besvikelsen på den borgerliga sidan. Men sett från utskottets synpunkt skulle jag, som sagt, vara glad om vi kunde återgå till den gamla normala ordningen utan referat och antydningar om vad som förekommit vid utskottssammanträden.

Utskottets vice ordförande uppträdde först i talarstolen i dag, och han sade att det var ett egendomligt agerande som socialdemokraterna skulle ha gett sig in på. Nej, herr Gustavsson i Alvesta, det är inte alls något egendomligt agerande. För oss som politiskt parti är det självklart att försöka skapa ett underlag för de förslag, som vi själva har lagt på riksdagens bord. Egendomligare är det inte.

Herr Gustavsson talade om att det betänkande, som var signerat av mig, återremitterats bl. a. därför att jag själv deltog i debatten och yrkade detta. Det är heller ingen ovanlig sak, herr Gustavsson. Det kan inträffa situationer, som gör att de sakförhållanden som förelåg i en viss situation i utskottet har blivit ändrade. Vill inte de borgerliga begripa det, tycker jag uppriktigt sagt synd om dem.

Barntillsynen är ingen liten del av kommunernas utgifter, säger herr

Gustavsson. Nej, det är sant, men på den punkten får de också stöd genom den proposition som föreligger.

Vidare har herr Gustavsson, och likaså herr Romanus, en litanja över att kommunerna inte kompenseras till alla delar. Så spelar man upp en vals, som om 55 miljoner kronor i ökat statsbidrag bland alla landets kommuner skulle innebära att kommunalskatten inte skulle behöva höjas. Nej, mina herrar, ni har sannerligen ingen riktig proportion i era inlägg. Det är inte så, herr Gustavsson och herr Romanus, att det behöver bli några kommunalskattehöjningar därför att bidraget till kommunerna blir 60 procent som regeringen har föreslagit.

Sedan hade herr Gustavsson, och även herr Carlshamre, välvilligheten att citera valda delar av en ledare, som jag skrev i Smålands Folkblad i anledning av den debatt, som ägde rum förra veckan. Jag tackar för reklamen. Det är kanske lika mycket värt att bli citerad i riksdagen som i radions tidningskrönika. Jag upptäckte, att herr Carlshamre tog inledningen av artikeln och herr Gustavsson mitten; han skall väl vara där han egentligen hör hemma.

Vad är det jag har sagt? Jo, att de borgerliga förlorade på mållinjen den dragkamp som förekom om bostadstilläggen. Är det något fel, herr Gustavsson? Det får vi se vid omröstningen i dag. Om det ligger något fel i den bedömningen så tala om det! Det får förresten också herr Carlshamre göra, eftersom det var han som tog upp det. Tala också om vad som är ovederhäftigt i den ledaren! Den innehåller ett kallt konstaterande av vad som skett och ingenting annat. Det stämmer inte överens med de borgerliga värderingarna, men jag skriver inte ledare i Smålands Folkblad för att tillgodose borgerliga önskemål, utan självfallet polemiserar jag mot förslag och beslut från de borgerliga. Det kommer jag att fortsätta med, och jag hoppas att ni skall bli i tillfälle att citera vår tidning även i fortsättningen i riksdagsdebatterna.

Sedan hade herr Gustavsson ett mycket intressant stycke i sitt resonemang, där han säger att efter vad som har skett i denna fråga kan jag inte tänkas skriva under något i fortsättningen och hänvisa till att utredning pågår. Jo, Rune Gustavsson, var så säker på att bde jag och andra kommer att göra det. Att man i detta speciella fall – därför att det förelåg ett förslag från regeringens sida – i samband med diskussionen och förslagen om konjunkturstimulering också tog upp den något mera långsiktiga delen av stödet till barnfamiljerna är ju bara en naturlig sak. Är ni sura för det också? Vill ni inte vara med om att ge barnfamiljerna det stöd som de är berättigade till enligt vår uppfattning? Någon annan slutsats kan jag inte dra av det resonemang som herr Rune Gustavsson för här.

17-årsgränsen har inte tidigare diskuterats, säger herr Gustavsson. Vad spelar det för roll? Om det läggs fram ett förslag att bostadstillägg skall utgå till familjer med barn upp till 17 år, skall vi då inte seriöst kunna behandla och ta ställning till det? Mig förefaller resonemanget om de olika åldersgränserna tämligen diffust och meningslöst. Det är tänkbart att vi beträffande dessa bostadstillägg kan få en åldersgräns på 18 år. Men om man då tar en etapp till 17 år först, skulle det vara något fel i det?

Nog nu om herr Gustavsson i Alvesta. Jag kanske får tillfälle att återkomma till honom sedan.

Herr Romanus har talat om att herr Palme vid vårriksdagens början sade att vi kommer att lägga fram förslag och sedan får kommunisterna ta den ställning de vill. Självfallet får även de borgerliga ta den ställning de vill. Vi lägger förslagen, och sedan får ni lägga era motförslag. Det är precis vad som har skett i detta fall. Att man sedan på grund av händelser i ett utskott återremitterat ärendet till förnyad behandling och får stöd från något håll kan väl inte vara något fel. Men jag tycker det är något egendomligt att företrädare för partier på den borgerliga sidan, som nära nog prostituerat sig gentemot de kommunistiska motionerna, skall stå och säga: Tänk så föraktligt det är att socialdemokrater och kommunister har kommit på samma linje. Nej, herr Romanus, kom med några andra argument! Det här är något av det enklaste som jag har hört.

Herr Romanus använde ett bur-språk. Han talade om att man befinner sig i burar. Jag skulle vilja replikera att herr Romanus befinner sig i alla burarna på en gång – precis som det anstår en folktoppartist med litet dignitet.

Vidare talar herr Romanus om spektakel. Är det spektakel, herr Romanus, att man ville ge familjer med barn mellan 16 och 17 år ett ökat stöd? Om herr Romanus föredrar den beteckningen, så gärna för mig. Jag tycker det är rimligt att ge det stödet, när det står i utskottets betänkande att det under diskussionen förra veckan kom fram tankegångar om att det fanns mer pengar att ge. Ni skall vara på det klara med – på hela det borgerliga fältet – att vad ni ville göra var att öka statens utgifter med 55 miljoner kronor om året. Nu stannar statsutgifternas ökning vid ungefär 30 miljoner. Och att spara 25 miljoner, mina herrar, är sannerligen inte småpotatis det heller. Det är pengar som också de kan användas till viktiga ändamål.

Herr Romanus talade också, som jag nämnde förut, om kommunal-skatten, och därvidlag får väl den replik gälla som jag gav herr Gustavsson i Alvesta.

Herr Carlshamre talade om ett ömkligt skådespel. Och det skall den ledamot i utskottet säga, som först yrkar avslag på regeringens proposition och sedan, när man går till votering, är beredd att biträda ett ännu högre kostnadsanslag än det som regeringen ville ha. Jag tycker att herr Carlshamre bör försöka vara litet logisk i sina resonemang.

Herr Carlshamre säger också att debatten handlar om regeringspartiet och kommunisterna och att det inte kommit fram en enda ny uppfattning i detta ärende, och han myntade uttrycket att det är inte bara räven som säger att rönnbären är sura. I fortsättningen kanske vi kan få ha ett uttryck som säger att den politiske räven herr Carlshamre tycker att rönnbären är sura. Jag förstår. Har man inkasserat en vinst i förväg och tror att man skall kunna få igenom den och sedan inte får det, då måste bitterheten och besvikelsen ta sig de uttryck som herrarna här har visat.

Efter dessa repliker kanske jag skall övergå till att säga någonting om utskottsbetänkandets sakliga innehåll.

Utskottet konstaterar att det under kammardebatten i förra veckan framkom just det som herr Carlshamre var inne på, nämligen tankegångar om att det fanns möjligheter att öka stödet till barnfamiljerna. Med

anledning av detta noterar utskottet att de ökade resurserna i så fall bör sättas in för att direkt stödja barnfamiljerna. Inte alla barn fortsätter att studera efter 16 år. De blir därför inte delaktiga i de studiesociala förmånerna. För många av dem mellan 16 och 17 år blir det inte heller fråga om någon större inkomst under det första arbetsåret. En del går ju för övrigt utan sysselsättning. Därför är det naturligt att man sätter in ett stöd – inte minst i det här läget – på att hjälpa just den gruppen. Det är klart att ett sådant beslut kommer att få sina konsekvenser på studiehjälpsområdet. Här har utskottet noterat att det kommer en proposition till vårriksdagen 1972. I samband därmed anser utskottet att det bör ankomma på regeringen att samtidigt föreslå den samordning och de jämkningar i det studiesociala systemet som blir nödvändiga, om riksdagen godtar förslaget i dag.

Sedan är det riktigt att man under övergångstiden från den 1 april till den 1 juli kan erhålla dubbelt bidrag, det vill jag gärna notera. Det sammanhänger med att man inte tekniskt kan klara av det, eftersom studiebidragen i regel beslutas under det första kvartalet för att sedan utbetalas under det andra kvartalet av första halvåret. Följaktligen är det tekniskt omöjligt att klara detta så att det inte blir en överkompensation för vissa av familjerna.

Jag vill sedan notera att reservanterna i sin skrivning gör sig skyldiga till en logisk kullerbytta. Om förslaget genomföres så som majoriteten lagt det, kommer vissa familjer att få dubbla bidrag under den tiden, men den ekonomiska skillnaden mellan de olika kategorierna familjer blir ju lika i båda förslagen. Den väsentliga skillnaden mellan förslagen är nämligen den att enligt utskottsmajoritetens förslag får *alla* familjer – jag understyker ordet *alla* – med mindre inkomster vad man kan kalla ett grundbidrag i form av bostadstillägg för de barn som är mellan 16 och 17 år, medan det borgerliga förslaget bara ger vissa familjer ett studiestöd under den perioden.

Sedan drar reservanterna upp frågan om barns inkomster och menar att om man inte för in även dem i sammanhanget, kan bidrag komma att utgå till familjer med höga inkomster. Det är klart att man kan resonera så, men hur vill reservanterna själva ha det? Ni har byggt upp ert resonemang på att bostadstillägg skall införas för barn ända upp till 18 års ålder. Skall då inte också ni ta ställning till hur det skall bli med barnens inkomster, eftersom dessa måste bli större mellan 17 och 18 år än vad de kan bli mellan 16 och 17 år? Frågan om barnens inkomster får knäckas i familjepolitiska kommittén och kan tas upp i samband med samordningsfrågan. Mer behöver man inte säga i dag.

Man kan för övrigt kanske dra en parallell med barnpensionerna. Dessa är inte behovsprövade, och pensionsförsäkringskommittén har, som reservanterna själva påpekar, utarbetat ett förslag om att åldersgränsen här skall höjas till 18 år.

Det finns självfallet vissa skäl som talar för en 18-årsgräns, men om reservanterna erkänner detta, kan de inte på något sätt vara förhindrade att nu anta en 17-årsgräns. Så tekniskt svårt är det sannerligen inte att ta detta steg, om man menar allvar med det myckna talet om att man vill stödja barnfamiljerna.

Torsdagen den
16 december 1971

*Höjda bostadstill-
lägg för barnfamil-
jer, m. m.*

Tanken att det förslag som reservanterna leker med – något annat är det ju inte fråga om – skulle kunna framläggas under vårsessionen för att träda i kraft redan den 1 juli 1972 är bara ett fromt önskemål, eftersom man ju enligt reservanterna själva skall avvakta familjepolitiska kommitténs betänkande. Detta beräknas enligt vad som har föreskickats bli framlagt i februari månad, och därefter skall det remissbehandlas. Eftersom det innehåller bra mycket mer än frågan om den nu aktuella 18-årsgränsen, kan någon proposition inte framläggas under våren 1972.

Sedan bara ett par ord om finansieringsfrågan. Utskottsmajoriteten föreslår att statsbidraget till de kommunala bostadstilläggen skall utgå med 60 procent och att driftbidragen till kommunernas kostnader för barndaghemmen skall höjas med 1 200 kronor per plats och för fritidshemmen med 500 kronor per plats och år. Det är en god ökning av stödet till denna verksamhet i kommunerna.

Jag framhöll i förra veckan att det är en riktig linje som regeringen valt när den vill ge stimulans åt de kommuner som har barndaghemsverksamhet och vill premiera de kommuner som varit så företagsamma att de satsat på detta. Även denna gång avvisar utskottet inblandning av familjedaghemmen i detta sammanhang.

Beträffande de förslag som väckts av herrar Knut Johansson och Bergman kan jag hänvisa till vad jag sade förra veckan om dessa förslag.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag nu sagt yrkar jag i alla delar bifall till utskottets betänkande.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Det var riktigt som herr Göran Karlsson sade, att det inte var jag som hade citerat ingressen till hans ledare, där det stod att borgarna blev snuvade på segern vid mållinjen. Men herr Karlsson spelade ju aldrig fram till mållinjen utan såg till att spelet avblästes dessförinnan, så att han hann ut och hämta reserver, som skulle spela i det ordinarie laget. Det är det som sker i dag.

Vidare talar herr Göran Karlsson om besvikelse på vart håll. Nej, inte alls. De som är besvikna, Göran Karlsson, är de som sitter ute i kommunerna och skall finansiera det stöd som det gäller.

Göran Karlsson talar också om borgerliga sketcher osv. Jag undrar vilka det är som spelar sketcher här och som har spelat upp sådana under de senaste veckorna – om inte huvudspelaren och författaren i detta sammanhang heter Göran Karlsson?

Det var intressant att notera Göran Karlssons klara uttalande om uppgörelsen mellan socialdemokraterna och kommunisterna och hur den kommer att bestå utan några ändringar.

Vidare ställer Göran Karlsson den mycket intressanta frågan om vi inte seriöst skall behandla ett förslag om 17-årsgränsen, om ett sådant framläggs. Göran Karlsson! Varför behandlades det inte seriöst i det första utskottsbetänkandet? Jag citerar än en gång ur detta:

”Det ingår i familjepolitiska kommitténs uppdrag att göra en översyn av de åldersgränser som finns för olika familjepolitiska förmåner. Med hänsyn härtill och till att en ändring av åldersgränsen för bostadstillägg skulle få ingripande verkan för det studiesociala stödet bör kommitténs

slutbetänkande avvaktas. Utskottet avstyrker därför motionsyrkandena.”

Detta har Göran Karlsson sagt, och det är fastslaget i det första utskottsbetänkandet i detta ärende. Varför inte ta den seriösa behandlingen redan första gången så hade vi sluppit det här? Några förändringar i sak har inte inträffat, utan det är det här lilla spelet som herr Göran Karlsson svarar för.

Sedan vill jag beröra några ord av fru Ryding, som hon yttrade i sin senaste replik – jag hade ingen replikrätt då. Fru Ryding sade att vår motion, som vi nu fått igenom, vilket fru Ryding var mycket noga med att påpeka, kostar drygt 1 miljon för kommunerna. Det är riktigt, det rör sig om den summan. Men, fru Ryding, här är det ju fråga om den andra reservationen, kompensationen till kommunerna för bostadstilläggen i sin helhet. Där vill jag citera vad Göran Karlsson skrivit i sin tidning: ”Det borgerliga förslaget om höjning av procentsatsen i ersättning till kommunerna skulle kosta 55 miljoner. Den lösning som nu beräknas ha majoritet i riksdagen blir mellan 35 och 40 miljoner billigare.” Det är detta, fru Ryding, som vpk har medverkat till.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Debatten håller på att bli lång, men det kanske lönar sig. Ju längre vi håller på dess billigare blir den reform vi diskuterar.

Utskottet uppskattar kostnaden för ändring av åldersgränsen till 40 miljoner kronor, i Smålands Folkblad uppskattade Göran Karlsson den till mellan 35 och 40 miljoner kronor, för några minuter sedan här i talarstolen uppskattades den till 30 miljoner. Får vi hålla på några dagar till kanske vi får den gratis.

Jag hinner inte i en replik gå in på herr Karlssons s. k. sakliga argumentation rörande åldersgränserna. Vad han sade visar bara att han ännu inte hunnit tränga in i det problemet. Jag skall gärna återkomma till detta senare. Det var inte många siffror rätt i det resonemanget.

Herr Karlsson frågade vad som var ovaderhäftigt i den artikel som vi nu har nämnt ett par gånger här i debatten. Jag skall tala om några saker, jag har den här.

Jag börjar med rubriken ”Borgarna snuvade på segern på mållinjen. Barnfamiljerna får 300 miljoner mer.” Det betyder alltså att barnfamiljerna inte skulle ha fått någonting om borgarna, som herr Karlsson uttrycker sig, hade vunnit. Sanningen är att med det avslagsyrkande och därtill knutna förslag som jag hade lagt fram skulle de fått 360 miljoner. Enligt mittenpartiernas ursprungliga förslag skulle de fått 360 miljoner utöver regeringens förslag. Och med den majoritet som senast fanns i utskottet, då vi behandlade frågan för en vecka sedan, skulle de i varje fall fått 20 miljoner mer än regeringen hade föreslagit.

Sedan säger herr Karlsson i samma artikel att så småningom kom kommunisterna ”underfund med att det borgerliga förslaget, som de hade stött i utskottet, inte gav ett enda öre mer till barnfamiljerna. Detta var deras dilemma.” Nog har det talats om misstag från kommunisternas sida, men att de först under riksdagsbehandlingen skulle ha kommit underfund med att ett förslag om höjning av ett statsbidrag till kommunerna inte i och för sig ger någonting mer till barnfamiljerna

Nr 150

Torsdagen den
16 december 1971

Höjda bostadstillägg för barnfamiljer, m. m.

Torsdagen den
16 december 1971

*Höjda bostadstill-
lägg för barnfamil-
jer, m. m.*

måste väl ändå vara ett märkligt resonemang.

Sedan får vi veta att med socialutskottets nuvarande förslag sparar vi flera tiotal miljoner kronor. Men i samma artikel står det att den lösning som majoriteten förra gången förordade skulle ha kostat 55 miljoner kronor och nu mellan 35 och 40 miljoner. Hur kan man, herr Göran Karlsson, få 10–15 miljoner kronor att bli flera tiotal miljoner?

Artikeln är full av den sortens argumentation och den sortens sakuppgifter. Det finns icke många sanna ord i den. Jag har ändå avstått från att citera invektiven, som fyller större delen av utrymmet i den.

Herr talman! Jag tror inte alls att kommunisterna springer ifrån någon överenskommelse. Jag har också hört detta sägas, och jag har fört det vidare till herr Karlsson. Jag är beredd att betrakta det som ett skämt i en i övrigt rätt löjeväckande situation.

Men herr Karlssons sätt att resonera frapperar mig ändå, för om det skulle vara så väldigt omoraliskt, som han uttryckte sig, att ändra åsikt från en månad till nästa, vad skall man då säga om att ändra åsikt från en vecka till nästa?

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först ett litet genmäle till herr Rune Gustavsson. Jag tror inte att det är riktigt att författaren till detta skådespel heter Göran Karlsson. Jag tror för min del att han heter Gunnar Sträng. Men upphovsrätten är kanske inte det väsentliga.

Herr Karlsson gör stort nummer av en tidningsartikel som skildrar tidningens version av hur det gått till i utskottet. Det visar väl mer än något, vem det är som inte kan hålla nerverna i styr i denna debatt. Att tidningarna skriver om vad vi gör och ägnar sig åt diverse spekulationer är någonting som vi får ta med ro.

När herr Karlsson talar om tjallare tror jag inte att det är någon i utskottet som tar åt sig. Det intressanta är väl ordvalet. Tjallare är någon som går och talar om för polisen att det pågår brottslig verksamhet. Det är tydligt att herr Karlsson på något sätt anser att det skett något skumt i utskottet och skäms för det, och jag tror inte att han är helt ensam.

Herr Karlsson säger vidare att herr Romanus har fört in ett "bur-språk" i debatten. Men det är väl ändå allmänt bekant vem det är som förde in den här buren i den politiska diskussionen. Det var ju herr Palme som talade om att någon satt i en bur. Men vem är det nu som sitter i buren? Jo, det är socialdemokraterna som har hamnat i kommunisternas bur.

Och hur har det gått till? I våras sade herr Palme att vi kommer att lägga fram våra förslag, dem står vi fast vid, och sedan får kommunisterna göra hur de vill. Men nu har man alltså accepterat en lösning som man för en vecka sedan viftade bort som helt ointressant. Det är ju socialdemokraterna som på denna punkt har anslutit sig till det kommunistiska kravet, som är fullt med tekniska svagheter, och herr Karlsson har ju här också erkänt att de finns där. Ni har krupit in i kommunisternas bur, försök inte komma ifrån det! Och när ni nu själva fört in detta snillrika bildspråk i den politiska debatten får ni också acceptera att andra använder det mot er när det stämmer med verkligheten.

Herr Karlsson har inte ord starka nog för att tala om vilket förtroende han har för dem, som han gjort upp med i detta fall. Ja, det är rörande. Den allmänna politiska lärdom som man kan dra av detta är att när socialdemokraterna inte får majoritet för sin egen ståndpunkt – man är ju en minoritetsregering – vart vänder man sig för att göra upp, vems bur är det man kryper in i? Var och en kan se hur det förhåller sig med den saken.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi lär väl inte komma ifrån att den borgerliga besvikelsen fortsätter. Och den speglas i inläggen även i andra omgången.

Fortfarande är det intressant att höra att min ledare i Smålands Folkblad duger att citera på nytt. Men med anledning av de siffror som herr Carlshamre redovisade vill jag bara säga att det rör sig i det ena fallet om nettosiffror och i det andra om bruttosiffror. Nettoutgiften för de bostadstilllägg som vi nu är beredda att besluta om rör sig om 30 miljoner kronor per år. Den sammanlagda siffran rör sig om 40 miljoner, men då går bort 10 miljoner kronor i form av studiebidrag som det måste bli en samordning med. Så enkelt är det med den sifferexercisen, herr Carlshamre.

Herr Gustavsson i Alvesta är fortfarande besviken över att jag skrev att ni blev lurade på segern på mållinjen. Jag kan inte tänka mig att man kan komma närmare mållinjen i riksdagen än till voteringsapparaten, och det var då som det hela återremitterades. Herr Gustavsson får försöka hitta på något nytt argument, om han skall försöka gendriva detta.

Det är inte vi som är besvikna, säger herr Gustavsson, utan kommunerna. Herr Gustavsson, spela inte teater på detta fält, ty som jag sade förut: 55 miljoner kronor utslaget på alla landets kommuner kan inte ge anledning till de stora, gigantiska skatteresonemang som ni här försöker föra.

Herr Romanus har fört resonemanget att "när ni skall göra upp går ni till kommunisterna". Min fråga, herr Romanus, är: Finns det över huvud taget en möjlighet att göra upp med folkpartiet? När har det över huvud taget funnits någon möjlighet för socialdemokraterna att sedan 1956, då Bertil Ohlin stängde igen dörren för samarbetet, bedriva något vettigt samarbete med folkpartiet? Ge ett svar på, herr Romanus, om ni har haft någon som helst tanke att realistiskt kunna träffa en uppgörelse i denna fråga! Vad ni gjorde var att ni spekulerade grovt i att ni med kommunisternas hjälp skulle få igenom 55-miljoner kronorsanslaget.

Och sedan burarna, herr Romanus! Det finns ju burfåglar som är så fixerade vid sin ställning inne i buren att de glömmar att det finns en fri värld utanför. Herr Romanus tycks tillhöra det slaget av burfåglar.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Göran Karlsson fortsätter att tala om vår besvikelse, som han också talade om i sin tidningsledare. Men när han uttrycker sin förtjusning över att vi citerar den ledaren måste jag göra honom besviken; det är inte på grund av ledarens kvalitetsmässiga innehåll som vi citerar den utan av andra skäl.

Göran Karlsson sade i sitt första inlägg, när han hade talat åtta -tio minuter, att han skulle övergå till det sakliga. Jag har inte funnit att han, trots att han nu har varit uppe två gånger, har kommit dit ännu. Han talar i stället om något helt annat.

Vi kom aldrig fram till votering i kammaren vid föregående behandling, Göran Karlsson. Matchen avblästes således innan vi hade kommit fram till mållinjen.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag får nog erkänna, herr Karlsson i Huskvarna, att jag är besviken. Jag tycker att det utskottsbetänkande som förelåg förra gången var bättre än det som föreligger nu. Det är klart att man är besviken om riksdagen fattar ett mindre välmotiverat beslut. Men jag tror också att besvikelsen är betydande bland dem som arbetar med kommunernas ekonomiska problem. Det är ju särskilt vissa kommuner som har svårigheter och för dem är detta inte några småsaker – och inte heller för de kommunernas skattebetalare, det försäkrar jag. Det är därför hela denna diskussion har förts. Om man lassar mer och mer på kommunerna blir det betydande problem även om varje sak för sig inte är så stor. Och kommunalskatterna kommer nästa år uppskattningsvis att höjas med 1:30.

Sedan säger herr Karlsson i Huskvarna att vi, alltså folkpartiet, spekulerade i att vinna med kommunisternas stöd. Men det var ju kommunisterna som anslöt sig till vårt motionsyrkande därför att deras låg i närheten – de hade yrkat på ett statsbidrag till kommunerna med 80 procent och vi hade yrkat 75 procent. Det är väl inget fel att man håller på sin egen ståndpunkt och får stöd från annat håll. Men vad ni har gjort är att när minoritetsregeringen inte kunde få igenom sitt förslag vände ni er till någon annan för att få hjälp. Och vem vände ni er till? Jo, till kommunisterna. Och ni övergav er tidigare ståndpunkt. Ni tog på allvar upp ett förslag som ni tidigare hade viftat bort på några rader i utskottsbetänkandet.

Ni kan inte bestrida att ni nu har gjort det kanske hittills mest uppseendeväckande avsteget från den princip som herr Palme proklamerade, när minoritetssituationen uppstod. Han sade: Vi kommer att lägga fram våra förslag. Vi kommer inte att ta hänsyn till kommunisternas ståndpunkter. Men det är precis det som ni nu har gjort. Det förslag från kommunisterna som ni tidigare avvisat med en handrörelse har ni nu anslutit er till. Det kan ni inte komma ifrån.

Att jag sedan tillät mig att kalla det för att ni har krupit in i kommunisternas bur beror inte på att jag har någon särskild fallenhet för det här fina bildspråket – det bör man kanske ha när man är politiker – utan på att herr Palme själv har lanserat detta tal om burar. När ni då så uppenbart för alla kryper in i kommunistburen får ni finna er i att detta påpekas.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! När jag sade att jag skulle övergå till utskottets sakliga noteringar, herr Gustavsson i Alvesta, var det för att poängtera att jag

dessförinnan hade tvingats att polemisera mot de osakliga påståenden som de borgerliga ledamöterna fört fram.

Herr Romanus fortsätter sitt burresonemang. Jag vet att herr Romanus tyvärr inte kan replikera mig nu, och därför skall jag inte, som jag hade tänkt göra, ställa frågan om möjligheterna till samarbete med folkpartiet. Men jag noterar en sak som jag vill hålla herr Romanus räkning för: han är faktiskt den ende som öppet har erkänt att han är besviken över att segern rycktes ur de borgerligas händer.

Om nu inte herr Gustavsson i Alvesta vill godkänna mitt tal om att ni blev snuvade på segern vid mållinjen, kanske jag i stället kan få använda ett litterärt uttryck, hämtat ur Fänrik Ståls sägner, där löjtnant Zidén säger om sin trupp, som kom efter honom: "Nu hava de gått som paddor, nu blevo de efter igen."

Fru RYDING (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Efter vad som har sagts i de senaste inläggen vill jag bara påpeka att det varken är de borgerliga tidningarna eller de borgerliga partierna som bestämmier vår ståndpunkt, utan det har i denna fråga varit barnfamiljernas intressen. Ingen kan heller bestrida att det förslag som vi nu kommer att samla en majoritet omkring ger barnfamiljerna stora fördelar. Detta ville de borgerliga alltså inte vara med om.

Vad den här buren beträffar, som har varit på tal i så många inlägg, kan jag inte underlåta att göra den reflexionen att de borgerliga partierna i socialutskottet bara för två veckor sedan ingenting hade emot att krypa in i den kommunistiska buren, vilket de nu anser vara högsta omoral.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall göra herr Göran Karlsson i Huskvarna den glädjen att bekräfta att det råder allmän besvikelse i det läger som med all sannolikhet kommer att förlora voteringen om en stund. Man är alltid besviken när man förlorar, herr Karlsson. Det kanske kan sägas att vi på vår kant är mer vana vid den sortens förluster än vad regeringspartiet på senare år har varit, och vi bär dem kanske därför något mer behärskat. Den surhet som herr Karlsson har talat om känner vi inte, även om besvikelsen finns där.

Men kanske just därför att vi alls inte är ovana vid att förlora voteringar är det så, herr Karlsson, att den verkliga besvikelsen gäller sakinnehållet. Det är viktigt med 55 miljoner mer eller mindre till kommunerna i det här läget, och det är icke sant som herr Karlsson säger att om man sprider ut dem jämntjockt över alla kommuner så blir det ändå ingenting av dem. De skall inte spridas jämntjockt; de skulle spridas till de kommuner som verkligen har utgifter för bostadstillägg, och det är en väldig variation kommunerna emellan på den punkten. Somliga kommuner är mycket hårt pressade, och de skulle ha fått en väsentlig hjälp genom vårt förslag. Det får de inte nu, och jag medger, herr Karlsson, att jag är mycket besviken över det.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Karlsson i Huskvarna anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Torsdagen den
16 december 1971

*Höjda bostadstill-
lägg för barnfamil-
jer, m. m.*

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! I remissdebatten tog jag upp en hel del frågor som berör familjepolitiken och det förslag om ökat stöd till barnfamiljerna som i dag ligger på riksdagens bord. Jag pläderade bl. a. för en kraftig utbyggnad av barntillsynen, eftersom det ligger i linje med de unga familjernas önskemål. Vidare fastslog jag att förslaget om ett ökat stöd till de inkomstsvaga familjerna är en mycket välmotiverad reform, men att vi samtidigt bör hålla i minnet att det inte är en reform som i någon större utsträckning kommer barnfamiljer där båda makarna förvärvsarbetar till del. Därför är det mycket befogat att även den gruppen kommer i åtanke genom att vi också får ett ökat stöd till driften av daghem och fritidshem.

Jag tog i det här sammanhanget också upp frågan om daghemsavgifterna. Jag är mycket glad över att det nu kommit i gång en ordentlig debatt om avgifterna, och jag hoppas att den debatten skall fortsätta och att vi får en annan syn på daghemmen och på avgiftsfrågan än den som för närvarande tycks råda i alltför många kommuner.

I dag skall jag bara gå in på en enda fråga. Det är närmast herrar Bergman och Knut Johansson som har uppkallat mig i denna debatt. Som ledamot av familjepolitiska kommittén borde jag kanske ha avstått, eftersom såväl propositionen som utskottsbetänkandet i stort sett ansluter sig till de synpunkter som vi har anfört på bostadstilläggen. En fråga som vi tagit upp har dock knappast diskuterats i debatten, nämligen frågan om ett namnbyte för det inkomstprövade bostadstillägget.

Vi menar att eftersom de föreslagna inkomstprövade 75 kronorna per barn i grundstöd saknar all anknytning till bostad och boende är det helt missvisande att tala om bostadstillägg, och ett namnbyte till barntillägg skulle var helt logiskt. Jag hade personligen väntat mig att detta skulle komma som ett förslag i propositionen. Å andra sidan kan jag förstå tveksamheten på den här punkten, eftersom det har pågått en mycket intensiv kampanj för en starkare dirigerings av stödet till bostäderna. Dels vill man bibehålla rumsnormer m. m., dels har man hävdat att stödet borde utbetalas till hyresvärdarna direkt.

Dessa frågor är ju inte nya. När bostadstilläggsreformen genomfördes pågick det en segsliten debatt, som gällde om vi skulle ha kvar den detaljreglering och stelhet som fanns i familjebostadsbidragssystemet och om barnfamiljerna själva skulle få förtroendet att kvittera ut pengarna eller ej. Det var framför allt bostadspolitikerna som gick i spetsen för bibehållandet av detaljreglering och styrning på den här punkten. Till en del lyckades man eftersom det nuvarande systemet innehåller vissa utrymmes- och utrustningsnormer för att förhöjt bidrag skall kunna utgå. Det bör dock understrykas att det också nu utgår ett grundbidrag utan bostadsanknytning. Det är därför följdriktigt att överge detaljstyrningen när det gäller samtliga barnfamiljer som efter inkomstprövning har rätt att få ut några bidrag. Genom införandet av ett inkomstprövat grundstöd får de inkomstsvagaste familjerna och särskilt flerbarnsfamiljerna ett ordentligt stöd som naturligtvis utgör en god hjälp när det gäller att klara bostadskostnaden.

Om man bor i en billig men kanske både rymlig och bra bostad i ett

område som man trivs i, bör man emellertid ha rätt att avgöra själv om man vill flytta eller inte och man bör få pengarna även om man bor kvar i den äldre lägenheten. Den ensamstående mamman t. ex., som kanske bor hos sina föräldrar, kan ju också behöva pengar. Hennes sätt att bo är kanske helt enkelt en barn tillsynsfråga. Och har man ingen hyra alls går pengarna förmodligen till blöjor, mat, kläder eller vilka konsumtionsartiklar som helst, och jag ser verkligen inget fel i detta. Däremot anser jag att det är ytterst beklämmande att de barnfamiljer som har det sämst ställt ekonomiskt har kommit att bli bräckor i det bostadspolitiska spelet.

Herr Knut Johansson i Stockholm säger i sin motion: "I den utsträckning flerbarnsfamiljer med låga inkomster och låg bostadsstandard kan behöva ett allmänt konsumtionsstöd utöver barnbidrag och bostadstilläggets grundbelopp bör detta rimligen kunna utgå i annan form än bostadstillägg." Man kan fråga sig vad herr Johansson och medmotionärerna menar med detta. Skall vi ha ett parallellt inkomstprövat konsumtionsstöd? Och vem skall vi betala ut detta till? Skall barnfamiljerna få handskas med dessa pengar själva, eller skall pengarna gå till specerihandlaren direkt? Och hur mycket skall vi dirigera till bostadssektorn allt framgent?

Nu föreligger ett förslag om en mycket kraftig ökning av den hyresanknutna delen – eller om man vill kalla det för den kostnadsanknutna delen – av det inkomstprövade stödet. Detta får väl ändå sägas vara ett klart dirigerande stöd. Barnfamiljerna måste ju ha en bostad till en viss kostnad för att få ut några större belopp av de statliga och kommunala tilläggen.

Men motionärerna nöjer sig tydligen inte med detta. Betyder det att hur mycket vi än skulle komma att öka det inkomstprövade stödet skulle ändå varenda krona destinerats till bostadssektorn? Det kan väl knappast vara rimligt.

När utbetalningsfrågan diskuterades i samband med reformens genomförande kämpade ju bostadsintressenterna på ägarsidan emot i det längsta, och man menade då att pengarna kunde gå till annat om familjerna skulle få handskas med dem själva. Men vi kan nu konstatera att införandet av bostadstilläggen har medverkat till att många fler barnfamiljer har kunnat flytta in i moderna lägenheter, och bidragen har säkert varit av stor betydelse för avsättningen av nyproduktionen under den tid som har gått sedan reformen genomfördes.

Detta till trots slipar man knivarna på nytt, och herr Bergman har ju också lyckats raggat upp fyra borgerliga ledamöter för sina syften. De skäl man nu anför för ett återgående till att betala ut pengarna till värden i stället för till familjerna är att bostadsföretag och kommuner får vidkännas förluster genom att barnfamiljerna inte betalar hyran.

Det som är intressant i detta sammanhang är att man har så dåligt bevismaterial från motionärernas sida. Jag har tagit fram några uppgifter från två allmännyttiga företag i min hemstad och de visar att åtminstone för de företagen utgör den del av bostadstilläggen som skulle täcka hyresförlusterna en mycket obetydlig andel. Jag har talat med företrädare för socialvärden i min hemstad och detta närmast av den anledningen att det i debatten framförts att socialvårdskostnaderna stigit väsentligt

Torsdagen den
16 december 1971

*Höjda bostadstill-
lägg för barnfamil-
jer, m. m.*

genom att barnfamiljerna med bostadstillägg använder pengarna till annat än hyran. Företrädarna för socialvården hävdade att man alltid tar hänsyn till utgående bostadstillägg när man gör en prövning i vissa fall och även hjälper till med bidrag. Och man hävdar från det hållet att ökade bostadstillägg betyder en avlastning för socialvården; utan inkomstprövat stöd skulle man få gå in i långt flera fall och lämna hjälp.

Även herr Bergman och hans medmotionärer konstaterar att det rör sig om ytterligt få fall men säger: "Även om det är ett mindre antal personer med bostadstillägg som inte sköter sina hyresbetalningsskyldigheter medför detta förhållande vissa problem." Jag frågar mig dock om dessa problem som man talar om är så stora att de skall föranleda en omläggning av utbetalningen, vilket i sin tur enligt min uppfattning innebär betydligt större problem och en större apparat än nöden kräver. Jag skall ge några exempel på detta.

1. Vi skulle få en dyrare administration och ytterst skulle hyresgästerna belastas med kostnaderna.

2. Vi får flera utbetalningssystem - ett för dem som bor i hyreslägenheter, ett annat för dem som har egna hem och ytterligare ett för dem som inte har en egen bostad över huvud taget.

3. Vi får en insyn som inkräktar på familjernas integritet, vilket kan bli särskilt prövande för familjer i små fastigheter där man ofta bor granne med värden.

4. Vi "döljer" en reform som jag frågar mig om det finns anledning att dölja. Skall vi inte låta barnfamiljerna själva se vad de får ut av ett samhällligt, inkomstprövat stöd som kommer att kosta staten och kommunerna 850 miljoner kronor? Vad har vi för anledning att låta detta bli en dold reform? Jag skulle vilja ha ett svar på det.

Men om vi har den uppfattningen att vi vill dölja de verkliga hyreskostnaderna för landets barnfamiljer, då skall vi förstås gå på herrar Bergmans och Knut Johanssons förslag. I själva verket är det inte den omständigheten att vissa familjer slarvar med hyresinbetalningarna som ligger till grund för aktiviteten på det här området. Det är de tomma lägenheterna i vissa storstadsområden som har skapat panik, och det är dessa hyresförluster som man ytterst avser när man talar om en ytterligare bostadsanknytning och om att hyran bör gå till värden.

Jag fick för en tid sedan en skrivelse från ett bostadskooperativt företag som hållit en konferens i Borås och vid det tillfället fattat beslut om ett uttalande, som skulle tillställas de västsvenska riksdagsmännen. I detta uttalande säger man bl. a.: "Vidare bör stödet utbetalas på sådant sätt att det kommer de boende till del i form av lägre hyror." Man kan ju fråga sig: Blir hyror billigare för barnfamiljer med inkomstprövat bostadsstöd, om pengarna dras från hyran i stället för att familjerna själva betalar med egna pengar plus ett kontant utbetalt bostadstillägg? Har inte dessa familjer, dvs. de mest inkomstsvaga, rätt att se både vad hyran kostar och vad de får i statligt stöd? Alla vi andra har ju möjlighet att följa förändringarna när det gäller hyreskostnaden.

Enligt ett tidningsreferat från den konferens som jag här talat om yttrade den tillreste talaren-ombudsmannen följande: "Sänk hyror i stället för att ge ut pengar till ett direkt konsumtionsstöd. Det kan finnas

risk att folk använder pengarna till annat än hyrorna." Detta yttrande visar i all sin nakenhet att det inte är fråga om utestående hyror när de s. k. bostadspolitikerna agerar. Vad man ytterst är ute efter är att finna ett styrmedel för att få in barnfamiljerna i nyproduktionen.

Till detta måste jag säga att jag anser att familjer med inkomstprövat stöd skall kunna välja livsform och bostad själva utan styrning och inblandning. Vi skall hjälpa dessa familjer till bättre bostäder, men vi skall inte tvinga dem. En särbehandling av de inkomstsvaga familjerna rimmar illa med vårt tal om jämlikhet och valfrihet. Låt oss därför ta det litet lugnt med den här frågan, och låt oss följa utskottet och avvakta familjepolitiska kommitténs betänkande samt den proposition som torde följa på det, innan vi binder oss i beslut som kanske inte är så genomtänkta som vissa människor kan föreställa sig efter att ha varit utsatta för en, jag vill säga magnifik, propagandaapparat under en ganska lång tidsperiod.

Familjepolitiska kommittén har i uppdrag att i första hand göra familjepolitiska bedömningar och försöka se till barnfamiljernas bästa. Vi skulle sköta vårt värv dåligt, om vi inte gjorde detta. Vi kommer att bedöma frågan om utbetalningssättet från den utgångspunkten, och vi kommer givetvis att anstränga oss att hitta metoder för att lösa de problem som sammanhänger med att en mycket liten del av barnfamiljerna inte betalar sina hyror. Om det är fråga om uppenbart slarv – ja, då finns det redan i dag möjligheter att utbetala bidragen till annan än familjen.

Till slut vill jag citera ur Aftonbladets ledare den 11 december. Den är rubricerad: "Ge pengarna till familjen", och där slår man fast att "gammaldags moraliserande bör avskrivas ur debatten om bostadstillägen och kvar står då frågan om man skall se till bostadsföretagens intressen eller till familjernas. Med tanke på vad ökade resurser kan betyda för att höja graden av människors fysiska, psykiska och sociala behov är det klart att familjernas intresse kommer i första hand." I detta vill jag gärna instämma.

Herr talman! Jag yrkar bifall till socialutskottets hemställan.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad fru Hörnlund här anfört ger mig ingen anledning att göra några speciella kommentarer. Vad beträffar sakinnehållet berördes alla de frågeställningar, som fru Hörnlund tog upp, under debatten förra veckan, och då bemöttes också argumenten – men naturligtvis inte helt tillfredsställande enligt fru Hörnlunds åsikt.

Jag är emellertid tacksam för att fru Hörnlund nu fäste ledamöternas uppmärksamhet på att det bland undertecknarna av den motion där jag står som första namn finns med både folkpartister och centerpartister. De har alltså ställt sig bakom yrkandet i motionen. Jag är tacksam för den informationen till ledamöterna.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gratulera herr Bergman till att han har fått borgerligt stöd i denna fråga.

Nr 150

Torsdagen den
16 december 1971

*Höjda bostadstill-
lägg för barnfamil-
jer, m. m.*

Torsdagen den
16 december 1971

*Höjda bostadstill-
lägg för barnfamil-
jer, m. m.*

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna ägnade mig några strofer från en gammal författare. Jag skall be att få kvittera det med att citera några strofer ur Döbeln vid Jutas, där han sade till läkaren: ”-- — — tänk ut en sats, min herre, som gör mig för i morgon sjufalt värre, men hjälper mig i dag på mina ben!”

Av dagens debatt att döma tror jag att herr Karlsson fått något av en sådan dundermedicin.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Vill Rune Gustavsson göra gällande att det blir sjufalt värre för familjer som har barn mellan 16 och 17 år genom det förslag som ligger på riksdagens bord?

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Det var inte frågan om barnfamiljerna det gällde.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Vad var det då frågan om?

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Fru Rydning sade tidigare i en replik, som jag inte kunde besvara, att förra veckan kröp ju de borgerliga in i vpk-buren, och då var det tydligen inte så farligt. Nej, herr talman, vad som hände förra veckan var att den kommunistiska ledamoten i socialutskottet, efter det att hennes eget yrkande om 80 procent hade fallit, röstade på folkpartiets och centerpartiets yrkande om 75 procent. Det innebar inte att vi kröp in i någon bur.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A (frågan om avslag på propositionen samt ett samlat förslag till familjepolitiskt stöd m. m.)

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 av herrar Carlshamre och Åkerlind samt 3:o) reservationen nr 2 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde votering, upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 3:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Carlshamre begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående socialutskottets hemställan i betänkandet nr 45 punkten A antar reservationen nr 2 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 1 av herrar Carlshamre och Åkerlind.

Torsdagen den
16 december 1971

*Höjda bostadstill-
lägg för barnfamil-
jer, m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlshamre begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 119
Nej — 35
Avstår — 151

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 45 punkten A röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 155
Nej — 116
Avstår — 35

Punkten B (frågan om bostadsvillkor för viss del av statligt bostadstillägg för barnfamiljer)

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till det av herr Knut Johansson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet i anslutning till motionen nr 1561, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Knut Johansson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 45 punkten B röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till det av herr Knut Johansson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet i anslutning till motionen nr 1561.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Knut Johansson i Stockholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 240
Nej — 47
Avstår — 18

Torsdagen den
16 december 1971

*Höjda bostadstill-
lägg för barnfamil-
jer, m. m.*

Punkten C (inkomstprövningsreglerna)

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 45 punkten C röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 157
Nej - 147
Avstår - 2

Punkten D (åldersgränsen)

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 45 punkten D röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 156
Nej - 148
Avstår - 2

Punkten E (storleken av statsbidrag till kommunala bostadstilllägg för barnfamiljer)

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 45 punkten E röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 156
Nej — 149
Avstår — 2

Punkten F (grunderna för statsbidrag till kommunala familjedaghem)

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 45 punkten F röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 156
Nej — 149
Avstår — 2

Punkten G (utbetalningen av bostadstillägg för barnfamiljer)

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av herr Bergman under överläggningen framställda yrkandet i anslutning till motionen nr 1556 och motionen nr 1561 i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Bergman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 45 punkten G röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit det av herr Bergman under överläggningen framställda yrkandet i anslutning till motionen nr 1556 och motionen nr 1561 i motsvarande del.

Nr 150

Torsdagen den
16 december 1971

Höjda bostadstillägg för barnfamiljer, m. m.

Torsdagen den
16 december 1971

*En konvention
mot ekocid*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Bergman begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	– 181
Nej	– 103
Avstår	– 22

Punkterna H och I

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 6 En konvention mot ekocid

Föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 17 i anledning av motion om en konvention mot ekocid.

I detta betänkande behandlades motionen 1971:336 av herr Takman m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om initiativ – med stöd av art. 13 i Förenta nationernas stadga eller på annat sätt – för att få till stånd en internationell konvention som förbjöd ekocid.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motion 1971:336.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Utrikesutskottet har begränsat sin argumentering till den biologiska och kemiska krigföringen. Utskottet har inte berört andra former av krigföring och har i sitt betänkande om den kommunistiska motionen inte heller uttalat sig om angreppskriget i Indokina utom i den sista meningen. Där erinras om att utrikesministern i riksdagen den 31 mars 1971 förklarade att USA:s ”användning av växtbekämpningsmedel i krigföringen i Indokina strider mot folkrätten”.

Jag vill ändå inte beteckna utskottets betänkande som negativt. Det måste vara av betydande värde att den svenska riksdagens utrikesutskott enhälligt och utan omsvep ställer sig bakom den tolkning av Genèveprotokollet 1925 som den svenska regeringen företrätt i nedrustningskommittén i Genève och i FN. Enligt denna tolkning är Genèveprotokollets förbud mot biologisk och kemisk krigföring av sedvanerättslig karaktär. Det gäller alltså för alla stater, oavsett om de ratificerat Genèveprotokollet eller inte.

Utskottet erinrar vidare om den resolution som FN:s generalförsamling antog hösten 1969 och som innebar en sträng och otvetydig tolkning av Genèveprotokollet. ”Det kan nu med stöd av generalförsamlingens resolution hävdas”, skriver utskottet, ”att det existerar ett förbud mot användning i krig av alla former av biologiska och kemiska stridsmedel.”

På många håll i världen, inte minst i antikrigsrörelsen i USA, är man medveten om vilken aktiv roll som Sveriges representanter spelat när det gällt att fastställa detta *användningsförbud* och också om de ansträng-

ningar som gjorts från svensk sida för att få till stånd även ett *förbud mot utveckling, tillverkning och lagring* av biologiska och kemiska stridsmedel. Personligen beundrar jag mycket det outtröttliga arbete som Alva Myrdal satsat på denna och andra centrala fredsfrågor. Det är en insats som numera är känd och välkänd, respekterad och beundrad i vida internationella kretsar.

En verksamhet som tilldrar sig alltmer internationell uppmärksamhet är också den som utförs vid SIPRI, Stockholms internationella fredsforskningsinstitut, och som nu i dagarna resulterat i utgivningen av de tre första volymerna av sexvolymverket "The Problem of Chemical and Biological Warfare". Detta stora arbete kommer säkerligen att bli ett oundgängligt uppslagsverk överallt i världen för dem som behöver historiska, juridiska, kemiska, fysiologiska och andra data om den kemiska och biologiska krigsföringen.

Jag gör dessa anmärkningar för att betona att jag delar utrikesutskottets och därmed regeringens inställning till den biologiska och kemiska krigsföringen och också till den metodik som krävs för att få de förbud som återstår att få genomförda, åtminstone på papperet. Vad motionen gäller är inte att på ett nytt sätt formulera ett förbud mot de kemiska stridsmedel som nu används av USA i Indokina. De är ju redan förbjudna. Vad det gäller är att illegalisera den medvetna systematiska förstörelse av miljön som sedan många år pågår i Sydvietnam och Laos och numera också i Cambodja. Här anser jag att utrikesutskottet missförstått motionens intentioner.

Den förstörelse som övergår Indokina har delvis åstadkommit med kemiska stridsmedel. En amerikansk undersökningskommission, som vi refererar till i motionen, beräknade i slutet av 1970 att Sydvietnams skogar och djungelområden hade besprutats med minst 60 000 ton 2,4-D, 60 000 ton 2,4,5-T och 1 000 ton picloram. Picloram är ett starkt växtgift som håller sig kvar i marken och förblir aktivt under mycket lång tid, sannolikt i många år. Ett annat gift, som använts i mycket stora kvantiteter för att utrota plantorna på risfälten, är arsenikpreparatet kakodylsyra.

Men samtidigt med att åkrar, djungelområden och de ekologiskt mycket viktiga mangroveskogarna utefter kusten och flodmynningarna har steriliserats med växtgifter, vissa områden kanske för all framtid, har miljön deformerats och förstörts också med andra medel, kanske i än värre omfattning. Enbart den mekaniska förstörelsen av landskapet i Sydvietnam, södra Laos, de södra delarna av Nordvietnam och nu sannolikt också somliga delar av Cambodja har genomförts med sådan grundlighet, att det på stora områden inte finns något kvar av den ursprungliga landskapsbilden och landskapskaraktären, för att nu inte tala om den mångtusenåriga kultur, som också har gått förlorad – pagoder, arkeologiska minnesmärken och annat.

T. o. m. är 1969 gjorde USA av med ungefär lika delar bomber och markammuniton. En sammanställning av Pentagons egna data, som vi refererade i vår motion, visade att USA under åren 1965–1969 hade fällt 4,5 miljoner ton bomber och gjort av med 4,5 miljoner ton artilleri- och annan s. k. markammuniton i Indokina.

Den amerikanske historikern Gabriel Kolko har i en artikel, som kommer att publiceras i nr 4 år 1971 av *Journal of Contemporary Asia*, redovisat uppgifter som han tagit fram ur Pentagons budgetmaterial varen 1971. Enligt detta material använde USA-armén och flyget 2,8 miljoner ton ammunition i Indokina under kalenderåret 1969 och 2,2 miljoner ton under kalenderåret 1970. I dessa totalsiffror ingår alltså alla typer av ammunition, både flygburna bomber och den ammunition som markstridskrafterna använder. Det är under "fredsfursten" Nixons regeringstid som dessa enorma kvantiteter har använts.

I oktober i år har en forskargrupp vid Cornelluniversitetet publicerat en rapport, "The Air War in Indochina", som utgör en sammanställning från många källor av uppgifter om luftkriget i Indokina. "Under hela andra världskriget fällde USA 2 000 000 ton bomber över samtliga krigsskådeplatser, under Koreakriget omkring 1 000 000 ton", heter det i rapporten. "I Indokina" – jag citerar ur rapporten – "kommer den sammanlagda vikten av ammunition som fällts från luften att bli omkring 6 000 000 ton mot slutet av det här året." Enligt rapporten fördelar sig detta bombtonnage på följande sätt: över Sydvietnam 3,6 miljoner ton, över Nordvietnam 0,5 miljoner ton, över södra Laos 1,4 miljoner ton, över norra Laos 0,5 miljoner ton och över Cambodja 0,2 miljoner ton. De allt tätare bombningarna mot Nordvietnam sedan det officiella bombstoppet i november 1968 finns det inga tonnageuppgifter om. För Cambodja och över huvud taget för det senaste årets bombningar rör det sig om beräknade och sannolikt mycket för låga uppgifter.

Men även dessa ofullständiga uppgifter räcker för att man ska se, att ett större bombtonnage har fällts över Indokina sedan Nixon tillträdde som president i januari 1969 än hela den bombmassa, som USA fällde sammanlagt under hela andra världskriget och Koreakriget. Sannolikt har tonnaget av den ammunition, som markstridskrafterna använt, varit lika stort. Under knappa tre år har alltså Nixonregeringen gjort av med mellan 6 och 7 miljoner ton ammunition i Indokina. Hela Indokina har ungefär samma yta som delstaten Texas.

Att jämföra tonnageuppgifterna från andra världskriget och det aktuella kriget ger för övrigt bara en del av sanningen med hänsyn till att de gamla vapnen utvecklats och att nya tillkommit med ännu mer raffinerade verkningar. Den napalm, som användes vid brandbombningen av Tokyo och andra japanska städer mot slutet av andra världskriget, var, trots sina ohyggliga verkningar, en ganska primitiv substans jämfört med den napalm, som Dow Chemical Company utvecklade och som används av USA i Indokina. På särskild fråga uppgav Pentagon i ett brev till Berkeleyprofessorn J.B. Neilands den 18 augusti i år att USA från januari 1969 t. o. m. juni 1971 använt 125 000 ton napalm, av den nyaste moderna typen, i Indokina.

Bland de nya vapnen finns en superbomb, som enligt *Newsweek* den 26 april 1971 väger 15 000 pund, dvs. omkring 7 ton, och som användes för första gången i april i år för att på ett ögonblick åstadkomma stora, kala ytor i djungeln. Den amerikanske biologen Arthur Westing, som nyligen besökte Sydvietnam, beskrev denna bomb vid en medicinsk och ekologisk världskonferens om Indokina i Paris den 4-5 december. Den

kallas Blu-82-B, är omkring 3 meter lång och 1,3 meter i diameter och innehåller omkring 6 ton av ett så effektivt sprängämne att det betecknas som det effektivaste näst kärnvapen. Bomben dödar enligt professor Westing allting inom en radie av 1 000 meter och åstadkommer skador inom en radie av ytterligare 500 meter. Varje bomb åstadkommer alltså död och svåra skador på ett område av omkring 700 hektar.

Westing beräknade att 150 av dessa bomber redan hade fällts i Sydvietnam, Laos och Cambodja och sade att det nu blivit rutin att fälla några sådana bomber varje vecka. De flesta har använts i norra Sydvietnam, men han rapporterade också att några nyligen hade använts mot s. k. truppkoncentrationer i U Minh-skogen i sydligaste Sydvietnam.

Westing citerade en amerikansk flygofficer som sagt att dessa bomber har "en så förödande effekt att vi absolut inte vill ge dem mycket publicitet". Westing sade att "superbombarna utgör ännu ett medel varmed vi nonchalant stugar om miljön i Indokina med liten om ens någon hänsyn till vare sig de omedelbara eller långsiktiga verkningarna i området".

Stora områden, som hört till jordens allra vackraste och bördigaste, har förvandlats till ödsliga månlandskap utan ett grönt strå. "Förmodligen har mer än en tredjedel av befolkningen i Sydvietnam gjorts till flyktingar som en konsekvens av massdeportation, spanings- och förintelsemissioner och bombning av byar samt genom att man berövat byborna deras föda genom förintelse av skörden", hette det i slutdeklarationen från den session, som Internationella kommissionen för undersökning av USA:s förbrytelser i Indokina höll i Oslo den 20–24 juni 1971. Kommissionen fortsatte: "Dessa tvångsförflyttningar har lett till ett sammanbrott av familjestrukturen, som är själva grundvalen för det indokinesiska samhället. Samma mönster för social förintelse har tillämpats vid de amerikanska terrorbombningarna av Laos."

Vid sidan av den kemiska krigföringen, bombningarna och artillerielden, som redan 1966–1967 avsatte minst en miljon stora kratrar varje månad i Sydvietnam, arbetar ett slags ingenjörstrupper för att göra förstörelsen perfekt. I tidskriften *Indochina Chronicle* för den 15 september 1971 – det är en amerikansk tidskrift som utkommer två gånger i månaden – avslutar en amerikansk forskare, Canta Pian, en artikel om "avlövning i Vietnam" med ett avsnitt om denna kompletterande förstörelse: "I tilltagande omfattning används andra medel för att avlägsna växtlighet och få bort den täta djungelfällen i Vietnam. B-52-bomberna förstör träden och kalhugger effektivt delar av djungeln. På marken har 'Rome plows', romerska plogar, övertagit vissa delar av röjningsarbetet. Plogen som har ett bulldozerblad som väger 1 200 kilo" – enligt andra uppgifter väger bladet 3 ton – "är i stånd att röja bort träd och buskar på ett 2 250 kvadratmeter stort område på en timme."

Den unge amerikanske journalisten Jonathan Schell skildrade i boken "Ben Suc – utplånad by", som kom i svensk översättning 1968, hur samhället Ben Suc omkring 50 kilometer från Saigon uttraderades i januari 1967. Det var ett efter vietnamesiska förhållanden rikt samhälle med 3 500 invånare. På bokens sista sida skildrade han avslutningen av operationen. Tydligt var det romerska plogar som redan då användes.

Torsdagen den
16 december 1971

*En konvention
mot ekocid*

Han skrev:

”Förstörelseavdelningarna kom till Ben Suc en klar och varm dag sedan den sista båtlasten med husdjur hade avgått längs floden till Phu Cuong. Amerikanska soldater rörde sig längs de smala bygatorna och inne på de soliga, tysta gårdarna i den tomma byn. De hällde bensin på husens halmtak och tände på dem med facklor. Svarta rökpelare steg upp mot skyn när de torra taken och väggarna brann ner till grunden och blottade torftiga interiörer med förkolnade bord och stolar, sönderslagna koppar och skålar, en säng här och där, och de allestädes närvarande bombskydd. Innan lågorna hade dött ut i husens långa och smala fasader kom schaktningsmaskiner rullande genom palmdungarna. De ryckte upp träden med rötterna där de rullade fram och sänkte sina grävskopor för att gräva upp husgrunderna av tillstampad jord. När schaktningsmaskinerna körde mot bombskyddens tjocka väggar blev motorljudet gällare men de fortsatte obehindrat framåt.

Det fanns inte många byggnader i Ben Suc som kunde fördröja maskinerna. De röjde sina egna vägar genom stängslan kring bakgårdarna, över de små begravningsplatserna och byns vallomgårdade fält utan att bry sig om vägar och stigar. När förstörelseavdelningarna drog sig tillbaka hade de jämnat hela byn med marken, men den ursprungliga planen för förstörelsen var ännu inte genomförd. Troget sina ursprungliga planer fällde flyget nu sina bomber över de övergivna ruinerna, de svedde på nytt de förkolnade husgrunderna och pulveriserade för andra gången högarna av spillror i hopp om att kunna förstöra tunnlar som var för djupa och för väl dolda för schaktningsmaskinerna, som om vi, sedan vi en gång för alla hade beslutat oss för att förstöra Ben Suc, nu ville förinta varje kvarvarande tecken på att byn någonsin hade existerat.”

Herr talman! Ekocid, miljömord, är en realitet sedan många år i Vietnam. Det är en förbrytelse av ny typ och med verkningar inte bara i nuet utan sannolikt för all framtid. Det är en förbrytelse av gigantisk omfattning som endast kan genomföras med en teknologi som till stor del utvecklats under 1950-talet och utvecklats just med Vietnam som experimentalfält. Med vår motion syftade vi till en aktualisering av miljömordet som ett folkrättsligt begrepp, eftersom det inte täcks av de konventioner som nu finns om folkrätten i krig.

Jag yrkar bifall till motionens krav att Sveriges regering tar initiativet till en internationell konvention som förbjuder miljömord.

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! Inom FN och vid nedrustningskonferensen i Genève har man på senare år ägnat stor uppmärksamhet åt den kemiska och biologiska krigsföringen. Orsaken till det är främst USA:s användning av kemiska vapen i Vietnamkriget. Herr Takman har i sin motion mycket utförligt beskrivit de avskyvärda effekterna av dessa vapen.

Det råder inga delade meningar i vårt land när det gäller att fördöma USA:s kemiska krigsföring i Vietnam. Utrikesministern konstaterade i våras från den här talarstolen att Förenta staternas användning av kemiska vapen i Indokina strider mot folkrätten.

Herr Takman vill nu att regeringen skall ta initiativ för att få till stånd

en internationell konvention som förbjuder ekocid. Enligt utskottets mening finns redan ett sådant förbud genom den tolkning som FN:s generalförsamling gett 1925 års Genèveprotokoll rörande förbud mot användande i krig av kvävande, giftiga eller liknande gaser samt av bakteriologiska stridsmetoder.

Arbetet inom FN och vid nedrustningskonferensen har under de senaste åren varit inriktat på dels att få uttryckligen fastslaget att det existerar ett användningsförbud som är totalt, dels att komplettera användningsförbudet med förbud också mot utprovning, tillverkning och lagring av alla biologiska och kemiska stridsmedel. När det gäller användningen har man främst inriktat sig på att stärka det existerande förbudet. Enligt den folkrättsliga expertisen är Genèveprotokollets förbud mot kemisk och biologisk krigföring av sedvanerättslig karaktär och utgör ett allmänt förbud, som gäller för alla stater oberoende av om de har anslutit sig till Genèveprotokollet eller inte.

Denna tolkning stöds av en resolution som FN:s generalförsamling antog 1969. Där deklarerar man att Genèveprotokollet är ett uttryck för allmänt erkända folkrättsliga regler, som förbjuder biologiska och kemiska stridsmedel vid internationella konflikter, och man säger uttryckligen att detta förbud inte rubbas av den vetenskapliga utvecklingen på området. Enligt resolutionens definition är växtförstörande gifter och tårgas kemiska vapen.

Man kan därför nu hävda att det existerar ett totalförbud mot användning i krig av alla former av biologiska och kemiska stridsmedel. Ett initiativ enligt yrkandet i herr Takmans motion skulle kunna minska tilltron till detta förbud och därmed motverka det syfte herr Takman har med sin motion.

För att förstärka användningsförbudet har man vid nedrustningskonferensen på senare år försökt arbeta fram avtal som dessutom skulle förbjuda utveckling, tillverkning och lagring av dessa vapen. Man har lyckats i fråga om de biologiska vapnen och toxinerna. Den avtalstexten behandlas nu i FN. När den träder i kraft innebär det att stormakterna måste vidta verkliga nedrustningsåtgärder, dvs. förstöra existerande vapenlager. Det är emellertid de kemiska vapnen som militärt är de mest intressanta. De finns lagrade i stora mängder i flera länders vapenarsenaler. Hittills har stormakterna inte kunnat ena sig i kontrollfrågan, men förhandlingarna fortsätter i Genève med sikte på ett vidgat förbud också för de kemiska vapnen.

Åtskilligt har alltså gjorts och görs internationellt för att skapa effektiva, allmänna och totala förbud mot vad herr Takman i sin motion kallar ekocid. Sverige har tagit aktiv del i dessa förhandlingar. Statsrådet Myrdal redovisade senast den 25 november i FN Sveriges åsikter om hur nedrustningsarbetet bör fortsättas i fråga om de kemiska och biologiska vapnen.

Vid SIPRI har man, som herr Takman nämnde, under de senaste åren bedrivit ett intensivt forskningsarbete beträffande BC-vapnen. Resultatet redovisas i sex böcker, varav tre nyligen utkommit. Det avsnitt i denna undersökning som närmast berör yrkandet i herr Takmans motion är rubricerat "CBW and International Law" och utkommer i maj nästa år.

Herr Takman menar att utskottet missförstått hans yrkande i motionen och får väl då själv ta på sig skulden för detta. Han har med ekocid avsett något mer än kemisk och biologisk krigsföring, som motionen handlar om. Det framgår tyvärr inte av motionstexten att herr Takman syftade till något annat än USA:s användning av kemiska vapen i Vietnam. I utskottet har vi gjort vårt bästa för att tyda motionärens avsikter, och vi har också anlitat expertis utifrån för att sätta oss in i frågan.

Vad herr Takman tycks lägga in i begreppet "ekocid" utöver kemisk och biologisk krigsföring är förstöring av den levande naturen – av ekologiska system – också med mekaniska metoder. Resultatet av koncentrerad bombning, artilleribeskjutning och användandet av andra mekaniska vapen har blivit att man förstört stora landområden nästan mera effektivt än om man hade tillgripit BC-vapen. Dessa frågor har en naturlig plats vid de nedrustningsförhandlingar som redan förs inom FN:s ram.

Om herr Takman inte nöjer sig med utskottets svar, går det ju bra att skriva en ny motion i januari och då klart ange vad som verkligen avses med yrkandet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr TAKMAN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan efter herr Ericsons i Örebro anförande fortfarande deklarerat att jag har samma uppfattning beträffande substansen i allt som i detta sammanhang sagts om den kemiska krigsföringen.

I motionen redogjorde vi utförligt för den kemiska krigsföring som i Sydvietnam pågått sedan början av 1961. Det fanns två skäl till att vi ägnade så stor uppmärksamhet åt det kemiska kriget. Dels var det trots allt mindre känt än annan krigsföring, dels hade det under 1970 kommit en mängd nya obestridliga uppgifter om de använda växtbekämpningsmedlen, de besprutade områdenas omfattning och de ekologiska skadeverkningarna på längre sikt. Jag kan här nämna vilken internationell sensation det blev när tidskriften Vietnam nu lyckades komma över ett exemplar av Pentagons instruktion i kemisk krigsföring, "Training Circular 3-16", och i mars 1970 tryckte en faksimileupplaga härav, som bl. a. delades ut till alla delegaterna vid Femte Stockholmskonferensen om Vietnam. Denna 85-sidiga instruktionsbok var avsedd för användning i Indokina. Den visade folkmordskaraktären av USA:s krig mot de vietnamesiska och laotiska folken. Den gav steg för steg instruktioner om hur ett folk skall utrotas.

Denna bok innehöll i och för sig inga nyheter. De stridsgaser och andra giftiga kemikalier som där beskrevs hade ju länge använts i Sydvietnam och Laos, och det fanns mycket utförliga rapporter om när sådana medel hade tillgripits i Sydvietnam och i Laos, hur de hade verkat osv. Men Pentagons instruktionsbok hade liksom "The Pentagon Papers" under sommaren och hösten 1971 ett speciellt värde därigenom att den, från andra sidan, bekräftade vad som sedan länge bekantgjorts från de angripna folken själva.

Om vi hade skrivit ekocidmotionen nu, nästan ett år senare, skulle vi

förmodligen ha behandlat luftkriget lika utförligt som det kemiska kriget. Nu har vi rapporten från Cornelluniversitetet om bombtonnaget. Vi har också materialet från La Conférence Internationale sur la Médecine et la Guerre d'Indochine, den världskonferens som hölls i Paris den 4--5 december och som bevistades av mer än 200 läkare från 20 länder. Ekocid, miljömord, är resultatet av alla de vapen som används i Indokina i syfte inte bara att döda växter, djur och människor som nu existerar där utan också i syfte att göra stora delar av området ofruktbara och obeboeliga i framtiden.

Herr ERICSON i Örebro (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Takman säger att om motionen skrivits nu skulle den haft ett annat innehåll. Men herr Takman kan väl ändå inte ställa kravet på utskottet att det skall svara på någonting annat än vad motionen innehåller. Det går inte att ändra motionens substans sedan man väl har lämnat in den.

Herr TAKMAN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror nog att det framgick tillräckligt klart av motionen vad vi syftade till med en konvention om ekocid. Jag håller gärna med om att den kemiska krigsföringen tog en oproportionerligt stor del av motionens utrymme, men nog stod det klart uttryckt vad vi syftade till.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Den avsky som andas från motionens och motionärernas sida och från herr Takmans anförande om de här barbariska krigsmetoderna, den avskyn delar vi alla. Jag behöver inte ytterligare understryka det.

Herr Ericson i Örebro har av någon anledning ansett sig tala på utrikesutskottets vägnar och eftersom jag till stor del kan instämma i vad han sagt skall jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 336, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Takman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 17 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 336.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Helén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna om-

röstning gav följande resultat:

Ja - 276
Nej - 17
Avstår - 5

§ 7 Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande

Nr 18 i anledning av motion angående säkerhetspolitiken

Socialutskottets betänkanden:

Nr 43 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa beslut fattade av Internationella arbetsorganisationens konferens år 1970 vid dess femtiofemte sammanträde (åttonde sjöfartskonferensen)

Nr 44 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat 1 till riksstaten för budgetåret 1971/72 i vad avser anslag inom socialdepartementets verksamhetsområde

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 8 Skolans inre arbete m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 30 i anledning av motioner angående skolans inre arbete m. m.

I detta betänkande behandlades

motionen 1971:251 av herrar Hedlund (c) och Helén (fp),

motionen 1971:253 av herr Åkerlind (m),

motionen 1971:381 av herr Nordstrandh m. fl. (m),

motionen 1971:486 av herr Bohman m. fl. (m), vari, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t

1. som sin mening ge till känna att pågående överläggningar mellan statsmakterna och kommunerna rörande fördelningen av kostnaderna bl. a. för skolväsendet måste drivas med största skyndsamhet,

2. anhänga att motionen överlämnades till utredningen rörande skolans inre arbete (SIA) för beaktande av vad som i densamma anförts angående undervisningsgruppernas storlek, skolornas storlek, tid för klassföreståndarnas elevvårdande uppgifter, nivågruppering, varvad utbildning på grundskolans högstadium samt samverkan i skolan,

3. anhänga att en parlamentarisk utredning tillsattes med uppdrag att med beaktande av vad som anförts härom i motionen företa en total översyn av gymnasieskolans funktion och struktur,

4. som sin mening ge till känna att riksdagen borde beredas tillfälle att yttra sig angående ordningen för betygsättningen i skolorna,

5. anhänga att utbildningen av ämneslärare på gymnasieskolan och grundskolans högstadium togs upp till förnyad prövning i enlighet med vad som anförts i motionen,

motionen 1971:875 av herr Mattsson i Lång-Åker (c),

motionen 1971:878 av fru Nilsson i Kristianstad (c) och herr Josefson i Arrie (c),

motionen 1971:879 av fru Nilsson i Kristianstad m. fl. (c),
motionen 1971:897 av herrar Stålhammar (fp) och Wikström (fp),
motionen 1971:910 av herr Wikström m. fl. (fp) samt
motionen 1971:911 av herr Wikström m. fl. (fp).

Utskottet hemställde
att riksdagen

1. skulle avslå motionerna 1971:381 och 1971:911, sistnämnda motion i vad avsåg översyn av skolans norm- och regelsystem,
2. skulle avslå motionen 1971:253,
3. skulle avslå motionen 1971:486 i vad avsåg motionens överlämnande till utredningen rörande skolans inre arbete (SIA),
4. skulle avslå motionen 1971:879,
5. skulle avslå motionen 1971:911 i vad avsåg alternativa system för klassföreståndarskapet,
6. skulle avslå motionen 1971:897,
7. skulle avslå motionen 1971:911 i vad avsåg alternativa inskolningsprogram,
8. skulle avslå motionen 1971:878,
9. skulle avslå motionen 1971:875,
10. skulle avslå motionen 1971:251,
11. skulle avslå motionen 1971:486 i vad avsåg betygsättningen i skolorna,
12. skulle avslå motionen 1971:911 i vad avsåg samarbetsnämnder och andra samarbetsorgan,
13. skulle avslå motionen 1971:911 i vad avsåg utbildningsprogram,
14. skulle avslå motionen 1971:911 i vad avsåg personalvårdsprogram,
15. skulle avslå motionen 1971:486 i vad avsåg översyn av gymnasieskolan,
16. skulle avslå motionen 1971:486 i vad avsåg utbildningen av ämneslärare,
17. skulle avslå motionen 1971:910 och 1971:911, sistnämnda motion i vad avsåg statsbidragsbestämmelserna,
18. skulle avslå motionen 1971:486 i vad avsåg fördelningen av kostnaderna för bl. a. skolväsendet.

Reservationer hade avgivits

1. *beträffande betygsättningen i skolorna* av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m), som ansett att utskottet under 11 bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen 1971:486 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till kännna vad reservanterna anfört om betygsättningen i skolorna,

2. *beträffande utbildningen av ämneslärare* av herrar Richardson (fp) och Nordstrandh (m) samt fru Sundberg (m), som ansett att utskottet under 16 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1971:486 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till kännna vad reservanterna anfört om utbildningen av ämneslärare.

Nr 150

Torsdagen den
16 december 1971

*Skolans inre
arbete m. m.*

Torsdagen den
16 december 1971

*Skolans inre
arbete m. m.*

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! När frågan om skolans inre arbete nu äntligen kommer upp till behandling efter det att betänkandet skjutsats upp och ned på föredragningslistorna i tio dagar, spørjer man sig om riksdagens inre arbete med halvtimmeslånga föredrag utan tillräcklig anknytning till debattämnet ibland fungerar mycket bättre än skolans, och det är en allvarlig jämförelse, då skolans interna verksamhet sannerligen lämnar mycket övrigt att önska i fråga om planläggning, effektivitet och arbetslust.

Det mycket stora knippe motioner som behandlats i utbildningsutskottets betänkande nr 30 utgör nämligen ett ganska värtaligt vittnesbörd om att allt trots alla reformer inte är så väl beställt i vår skola, vare sig man tar in grundskolan, enkannerligen dess högstadium, eller gymnasieskolan i blickpunkten.

Motionerna är fulla av uppslag till förbättringar av skolans inre arbete. Många av uppslagen – för att inte säga kraven – är förvisso inte nya, de har framförts tidigare, men det gör dem därför inte mindre beaktansvärda. Skolans och skolarbetets problem, sedda i ljuset av motionerna, är inte små. Motionernas bedömning av läget och betonandet av det angelägna i att åtgärder vidtas stöds av såväl rapporter från som undersökningar på fältet, också färska sådana. De talar om utbredd skoltrötthet och negativism mot förekomsten av uteslutande mer eller mindre teoretiskt betonade lärogångar både på grundskolans högstadium och i den nya gymnasieskolans första årskurs. Jag skall inte trötta med en halvtimmes lång dokumentation – sådan finns och är givetvis inte obekant för utbildningsdepartementet och skolöverstyrelsen.

Stora förhoppningar knyts till den i maj 1970 tillsatta utredningen rörande skolans inre arbete, den s. k. SIA, och utredningen lär arbeta för fullt. Man vågar kanske t. o. m. hoppas på åtminstone något enstaka förslag snart; också förslag till snabba åtgärder torde ligga inom utredningens arbetsområde. Förhoppningarna på SIA delas av utbildningsutskottet som överantvaradat större delen av de i motionerna redovisade problemen till utredningens lösning. Jag har, som framgår av mitt ställningstagande i utskottet, inget emot ett sådant förfaringsätt men måste skicka med ett enträget påpekande att det hela brådskar. Också små men snabba förbättringsförslag från utredningen har stor betydelse. Skolan tål inte hur mycket som helst av den oro, besvikelse och arbetsolust – öppen och latent – som för närvarande präglar framför allt grundskolans högstadium men också delar av gymnasieskolans första årskurs.

Ett av de motionsyrkanden som utskottet inte vill ta ställning till innan SIA lämnat förslag är yrkandet i motionen 381 angående frågan om frånvarorapporteringen. Mycket värdefullt är emellertid att utskottet uttalar att utskottet "finner det naturligt att skolan tar en omedelbar kontakt med hemmet då det finnes anledning ifrågasätta att eleven har giltig anledning för sin frånvaro". Det ligger i linje med synpunkterna i motionen om att det åligger föräldrar och målsmän att tillse att eleven dels fullgör sin skolplikt, dels får lämpligaste möjliga utbildning under ungdomsåren. Utskottets uttalande måste anses som vägledande för SIA i

dess ställningstagande till frågan om skyldigheten för skolan att under-
rätta föräldrar och målsmän om omyndiga elevers frånvaro. En rutin-
mässig upplysning på ett tidigt stadium från exempelvis skolexpeditionen
om varje elevs frånvaro kan göra föräldrar och målsmän uppmärksamma
på att ett missförhållande har uppstått eller håller på att uppstå. Redan
med det är mycket vunnet. Frånvaron är för närvarande ett av skolans
värsta problem.

Statsministern sade i årets höstremissdebatt, som jag tidigare har
framhållit i riksdagen, att han tidigt hade siat om att 1970-talet skulle
komma att bli en renässans för det praktiska yrkesarbetets värde och
värdighet. Jag delar hans förhoppningar. Men varför har man då i
missriktat teoretiseringsnit till den grad utarmat grundskolans hög-
stadium på inslag av sådana undervisningsmoment som skulle kunna
befrämja just denna pånyttfödelse av det praktiska yrkesarbetet? Undra
på att undervisningsresultaten inte blir de bästa och att oron och oredan i
skolor och klasser fortfar och på sina håll t. o. m. tenderar att tillta. Här
har vi -- det är därför jag har tagit upp det i detta sammanhang -- en av
de djupare orsakerna till åtskilliga av de problem i dagens skola som
motionerna skarpt riktat uppmärksamheten på. Här måste som jag ser det
snarast en omprövning ske. Jag vågar hävda detta så mycket mer som jag
och det parti jag tillhör haft en klar och entydig hållning i den frågan.

Det är inte riktigt, som statsrådet Moberg i en intervju i nr 35 av
tidningen Skolvärlden försöker hävda, att principfrågan om avvägningen
mellan teoretiskt och praktiskt i årskurs 9 i grundskolan "kommit upp
till allvarlig diskussion först när Lgr 69" -- alltså läroplan för grundskolan
69 -- "fastställts". Så förhåller det sig inte, och jag vill verkligen
understryka detta när vi nu i motionernas anda är ute efter orsakerna till
läget i skolan i dag. Utbildningsministerns svar i förmiddags på fru
Mogårds enkla fråga angående detta påstående löste inte problemet med
statsrådet Moberg och dennes förkunnelse i saken. Det är herr Moberg vi
är ute efter för att ta reda på om han vidhåller sina uttalanden. Jag vill
för min del till hans vägledning understryka följande -- han är tyvärr inte
här, men han kanske finns i huset och hör det. Både då skolöverstyrelsens
förslag till läroplansrevision remissbehandlades och då riksdagen hade
förslaget uppe till beslut föreslogs tillvalsalternativ med mera praktisk
inriktning än de av skolöverstyrelsen och regeringen framlagda. Av
propositionen 129 år 1968 framgår att ett stort antal, även tunga,
remissinstanser var tveksamma, några t. o. m. direkt avstyrkande beträf-
fande möjligheterna att med den föreslagna utformningen av högstadiet
tillgodose de s. k. praktiskt inriktade eleverna. Nog fanns det alltså de
som förutsåg vad som skulle komma att hända, vilket motionerna nu,
mycket värtaligt ibland, illustrerar.

I år har med den nya gymnasieskolan problemet flyttats upp
ytterligare ett steg till de tvååriga yrkestekniska linjerna. Protesten mot
teoretiseringen tar sig från elevernas sida uttryck i skoltrötthet, olust och
skolk. Det är beklagligt att det blivit så -- s. k. teoretiska kunskaper är
sannerligen inte att förakta -- men det enkla faktum, verklighetens
faktum, kvarstår. Kanske kan situationen något förbättras genom mera
lämpade läromedel, men problemet med teoretiseringen finns ändå. Vi

sysslar med skolorns symtom – helt självklart gör vi det – men vi måste också förutsättningslöst och obundna av ideologier söka sjukdomsorsakerna, och motionerna är ute i det ärendet.

Jag vill mycket snabbt med några ord kommentera några förslag och yrkanden i partimotionen från moderata samlingspartiet, förslag som mera strikt sett egentligen inte hör hemma i samlingskorgen "skolans inre arbete" och följaktligen inte heller kunnat vidaretransporteras till SIA men dock behandlats i samma utskottsbetänkande. Först frågan om en parlamentarisk översyn av grundskolans funktion och struktur. Låt mig då säga att jag är övertygad om att ett genomförande av de förslag till förändringar av högskolestudierna som 1968 års utbildningsutredning, U 68, kommer att framlägga om några år med nödvändighet måste leda fram till en gymnasieskola som ser annorlunda ut än den som begynt denna hösttermin. Låt mig också säga att jag har den uppfattningen att dess utseende måste övervägas av en särskild parlamentarisk utredning, snarast tillsatt. Det räcker givetvis inte med att U 68 sekundärt sysselsätter sig också med gymnasieskolan – huvudbetänkandet torde komma att innehålla ett kapitel om den -- men det förefaller dock som mest ändamålsenligt att invänta U 68:s bedömningar av eventuella förändringar i gymnasieskolans struktur och funktion innan en ny speciell gymnasieutredning tillsätts. Jag vill ha sagt att senast 1973 eller 1974 bör den dock ha tillkommit.

Två yrkanden i partimotionen har lett fram till reservationer. Det ena yrkandet går ut på att riksdagen skall ge Kungl. Maj:t till känna att riksdagen bör beredas tillfälle att yttra sig angående ordningen för betygsättningen i skolorna. Det har riksdagen visserligen fått göra tidigare, men sedan har på administrativ väg sådana ingrepp i betygs-systemet gjorts -- jag skall inte en än gång exemplifiera; jag har gjort det förut i kammaren -- att riksdagens beslut i viss mån urholkats. Då frågan var uppe i en interpellationsdebatt den 30 november deklarerade utbildningsministern att det var hans avsikt -- jag citerar ur protokollet -- "att när vi fått förslag från skolöverstyrelsen återkomma till riksdagen med frågan i hela dess vidd". Det är, vill jag konstatera, ett mycket tacknämligt uttalande -- men bara för framtiden, och för en ganska oviss framtid. När SÖ kan komma med ett definitivt, mera fullständigt, helt nytt förslag är mycket ovisst, så inflammerad som debatten är nu och så splittrat som meningarna går isär.

Vad reservationen vill komma åt -- jag vill understryka det, för den har missförstått -- är oskicket att Kungl. Maj:t med eller utan förslag från skolöverstyrelsen på administrativ väg under tiden fram till en mera total omläggning beslutar om ändringar än här, än där, som har skett under de gångna åren. Det vill vi inte vara med om längre, och vi vill ha garantier för att så inte längre skall ske. Alltså inga fler administrativa ändringar!

Det andra yrkandet som lett fram till en reservation är att utbildningen av ämneslärare på i första hand gymnasieskolan skall tas upp till förnyad prövning i avsikt att ge dem en fördjupad ämnesutbildning, enligt motionen en trängande nödvändighet. Utskottet å sin sida menar att frågan är för tidigt väckt. Man måste enligt utskottet invänta U 68

och lärarutbildningskommittén. Till det vill jag bara kort säga följande. För det första har U 68 endast att ta ställning till studieorganisationen, inte till behörighetskraven för ämneslärare eller andra yrkesutövare – det vet jag bestämt. För det andra torde lärarutbildningskommittén inte befatta sig med behörigheten för de ämneslärare det här är fråga om.

Jag vill sluta med att säga att kravet på överväganden om högre kompetens för adjunktstjänst i gymnasieskola tidigare har rests i riksdagen i reservationsform. Det omfattades då – var vänliga och observera det – även av centern och av folkpartiet i dess helhet.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! I några motioner till årets riksdag har vi från folkpartiet föreslagit olika åtgärder som vi tror skulle förbättra förhållandena i skolans inre arbete. Motionerna har samtliga avstyrkts med hänsyn till att den av riksdagen beslutade speciella utredningen för översyn av skolans inre arbete – SIA – för närvarande arbetar för att lösa de problem som vi har aktualiserat. Men tillåt mig ändå, herr talman, att göra några kommentarer till en del av de frågor som vi har tagit upp.

En av de övergripande målsättningarna för de nya skolformer som beslutats av riksdagen har varit en bättre anpassning av skolan till samhället. Skolan, sade man, skulle inte längre få leva sitt eget liv utan i stället vara en del av det samhälle som den både skulle medverka till att förändra och själv förändras av. Om dessa målsättningar har det inte rätt några meningsskiljaktigheter, utan samtliga partier har slutit upp kring dem.

I praktiken har utvecklingen emellertid inte gått så som man tänkt. I mycket stor utsträckning har skolan fortsatt att leva sitt eget liv och t. o. m. i viss utsträckning utforma ett norm och regelsystem som inte bara saknar motsvarighet i samhället utanför utan också i stor utsträckning har motverkat anpassningen till samhället. Även om vi vet att det inte finns någon enhetskultur i detta samhälle utanför skolan utan att religiösa och politiska värderingar skiftar ofantligt mellan olika människor och grupper, så kan vi ändå inte komma ifrån att det finns ett etiskt minimum, som reglerar förhållandet mellan människorna och samhället, och en arbetsmoral eller arbetsetik, som är gemensam för de flesta arbetsplatser. Det är detta etiska minimum eller – om man så vill – denna arbetsmoral som måste få slå igenom i skolan.

Man kan ta olika exempel för att belysa detta problem, såsom skolans krav på närvaroplikt, skolans ansvar för att ingen elev eller lärare blir trakasserad på grund av personliga handikapp eller eventuella åsikter, alla skolarbetares rätt att bli bemötta med respekt och få uppleva en känsla av att deras arbete värdesätts, vare sig de har rollen som elev, lärare, vaktmästare eller städerska. Skolans mål skall ju enligt läroplan för gymnasieskolan vara att grundlägga goda arbetsvanor. Men att då – för att ta exemplet med frånvaron igen – i skolan tolerera att eleven kommer

och går som han vill kan minst av allt bidra till en måluppfyllelse och ge eleven en god förberedelse för arbetslivet. Det kan knappast vara omsorg om eleven som gör att man i vissa skolor har slopat närovarokontroll och det stöd som denna gett elever med oregelbunden skolgång. Här har slappheten från berörda ansvariga myndigheter varit fullständigt oförståelig.

Därför är utskottets skrivning mycket glädjande: " — frånvaro utan giltig anledning eller frånvaro utan föregående kontakt med skolan leder lätt till att dåliga arbetsvanor, som sedan försvarar anpassningen till samhälls- och yrkesliv, grundläggs i skolan." Man får nu bara hoppas att SIA tar itu med den här problematiken snarast, så att eleven får det stöd av skolan som han har rätt att kräva för att kunna få en regelbunden skolgång och på så vis även kunna ta del av undervisningen.

Herr talman! Jag har tagit frånvaron som ett exempel på ett område där det råder olikheter mellan skolans norm- och regelsystem och samhällets i övrigt. Det finns naturligtvis många fler, och vi ville i ett av yrkandena i vår motion att man skulle göra en förutsättningslös analys av detta område för att få en klar uppfattning om de samhälls- och normvärderingar som slår igenom i skolans allmänna målsättning inte motverkas av vissa arbetsrutiner — eller snarare brist på arbetsrutiner — som har utvecklats i skolan. Tyvärr är det ju så att socialdemokraterna har en motvilja mot att analysera i vilken utsträckning det praktiska utfallet av en skolreform har blivit det som man planerat och formulerat i målprogrammen. Man får hoppas att SIA har större respekt för allvaret i frågan om målformuleringar och måluppnående.

Tillåt mig också, herr talman, att nämna några ord om motionen 911 med avseende på vårt förslag om personalvårdande åtgärder i skolorna. Alla vet att skolan är en av de mest arbetskrävande arbetsplatserna för närvarande. Den psykiska pressen för många lärare är enormt stor, de ständiga skolreformerna under senare år har mera uppväckt en känsla av otillräcklighet hos lärarna än av ödmjukhet, och det har försvärat deras möjligheter att göra en produktiv insats i skolan. Vi anser därför att man måste se över personalvården. Grunden till en god elevvård måste ju vara en god personalvård. Vi föreslår en friare statsbidragsanvändning som skulle kunna medge att man inrättade särskilda s. k. stabstjänster för lärare. Det skulle vara tjänster dit en lärare kunde dra sig tillbaka under ett år, en termin eller några månader för att, i stället för att vara i det slitsamma arbetet direkt vid fronten, i klassen, kunna ägna sig åt andra produktiva uppgifter i skolan, t. ex. läromedelsproduktion, administration, kontaktuppgifter och specialuppgifter av olika slag. Med nuvarande statsbidragssystem skulle stabstjänsterna kunna bli en del av de ordinarie tjänster som tilldelas en kommun för en skola. Om det nya förslaget baserat på antalet elever i en kommun går igenom kan det finnas andra möjligheter att lösa detta med stabstjänster. Men man måste se på lärarressursen på ett annat sätt än tidigare, så att man kan laborera med lärarna så att den som har problem med en klass eller som är specialutbildad för ett visst ändamål kan frigöras från undervisningsuppgifter för att göra både skolan och sig själv en bättre tjänst med andra uppgifter under en viss tid. Nu är ju alternativet i regel sjukfrånvaro.

I motionen 251, som också behandlas i utbildningsutskottets betänkande, yrkas att riksdagen beslutar att begära en plan för försöksverksamhet med föräldrautbildning. Sedan motionen skrevs har barnstugeutredningen kommit med sin diskussions-PM, där dessa frågor aktualiseras, och Kungl. Maj:t har skrivit till skolöverstyrelsen och också bett att berörda myndigheter skall se över frågan om föräldrautbildningen. Motionen har därför avstyrkts. Det underliga är att intresset för föräldrautbildning är så svalt hos regeringspartiets representanter, när de i alla andra fall talar varmt för värdet av utbildning.

Enligt vår mening är det föräldrarna och hemmen som har det huvudsakliga ansvaret för barnens uppfostran, utveckling och vård. Samhällets institutioner i form av förskola, barnstuga och vanlig skola kan aldrig bli något annat än komplement till denna. Men för att föräldrarna skall kunna fylla sin uppgift här fordras att de får hjälp genom en föräldrautbildning. Den bör börja på grundskolans högstadium, fortsätta i gymnasiet och ges på mödravårdscentraler, barnvårdscentraler och sedan återigen i skolan, när föräldrarnas barn har nått skolan. Många tragedier i form av barnmisshandel, psykiska störningar hos småbarn och sociala problem i skolan skulle kunna undvikas om föräldrarna hade en större kunskap om hur man tar hand om barnen. Det kan inte heller vara riktigt att samhällets olika organ bara skall reparera de skador som uppkommit i hemmet, utan de måste förebyggas genom att föräldrarna erbjuds en utbildning som gör det möjligt för dem att bättre ta hand om sina barn. Vi kommer att aktualisera den här frågan för att se vad man hos berörda myndigheter har gjort för att genomföra planen på föräldrautbildning.

Så till sist, herr talman, några ord om betygsfrågan. Vi anser – precis som herr Nordstrandh – att riksdagens yttrande måste inhämtas innan beslut fattas om att ändra formerna för betygsättningen i skolorna. Det innebär således att vi inte kan acceptera att principerna för betygsättningen – och till principerna räknar vi ändringar i antalet betygstillfällen – ändras innan riksdagen hörts. Vi tror att utskottets skrivning på denna punkt kan leda till att det blir en förbättring i det system som har utvecklats nu, när man på ett ganska fritt sätt har försökt laborera med betygen.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag vill först uttrycka min förvåning över att de ansvariga statsråden inte bryr sig om att närvara i kammaren, när riksdagen diskuterar och avgör viktiga principiella och praktiska frågor i utbildningspolitiken.

Vidare vill jag instämma i mycket av det som herr Stålhammar här anfört, framför allt det som han sade om att grundlägga goda arbetsvanor i skolan och om vikten av föräldrautbildning.

Vid flera tidigare riksdagar har jag motionerat om att skoltrötta elever i större utsträckning än för närvarande skall kunna befrias från skolgång under åttonde och nionde skolåret. Det kravet ställs nu från allt flera i vårt land. Vad herr Nordstrandh för en stund sedan anförde angående oro, skoltrötthet och skolk tycker jag också tyder på ett starkt behov av

Torsdagen den
16 december 1971

*Skolans inre
arbete m. m.*

ökade möjligheter till befrielse från skolgång för de skoltrötta.

Vid statsutskottets behandling av denna fråga vid förra årets riksdag behandlades även ett flertal andra motioner rörande disciplinproblemen i skolan. Utskottets utlåtande bifölls av riksdagen, men man fann sig inte böra göra något särskilt uttalande till stöd för tanken att befria skoltrötta elever från fortsatt skolgång. Som alla vet resulterade riksdagsbeslutet i att det under förra året tillsattes en utredning om skolans inre arbete. Såvitt jag kunnat finna skrevs det dock i utredningsdirektiven inte något positivt om ökade möjligheter till befrielse från skolgång i grundskolan. Tvärtom tycker jag mig finna att departementetschefen i direktiven liksom söker efter alla argument för att till varje pris kunna behålla eleverna i skolan, även om de inte kan anpassa sig.

Jag anser att eleven inte skall vara till för skolan utan skolan skall vara till för eleven. Och eftersom jag i direktiven har saknat ett klart uttalande om att utredningen skall ta upp även frågan om befrielse från skolgång för skoltrötta elever har jag i år väckt motionen 253, där jag begär att utredningen om skolans inre arbete jämväl skall få i uppdrag att utreda frågan om större möjligheter för elever att erhålla befrielse från åttonde och nionde skolåret i grundskolan.

Utskottet har avstyrkt bifall till motionen med hänvisning till att utredningen om skolans inre arbete enligt sina direktiv har att behandla frågor som avser elever med skolsvårigheter. Jag tycker inte att det uttalandet säger vare sig det ena eller det andra om huruvida utredningen skall behandla frågan om större möjligheter till befrielse från skolgång för skoltrötta. Därför tycker jag att uttalandet kräver ett klarläggande här i kammaren. Menar utskottet med sitt uttalande att motionens yrkande redan innefattas i utredningens direktiv?

Jag vore tacksam om utskottets talesman ville göra ett klarläggande i det avseendet.

Herr ELMSTEDT (c):

Herr talman! Det kan kanske förefalla litet konstigt att så många motioner på ett så pass komplicerat och kontroversiellt ämnesområde har kunnat ge ett nära nog enhälligt utskottsutlåtande som resultat. Förklaringen ligger väl däri, som både herr Stålhammar och herr Nordstrandh har talat om, att de här motionerna i mycket hög grad tar upp sådana frågor som utredningen om skolans inre arbete har att syssla med. Då är det väl kanske rätt naturligt att det får det här slutresultatet.

Jag vill bara kommentera ett par saker. Beträffande den motion från centern och folkpartiet som tar upp frågan om föräldrautbildningen ser vi det från vår sida som helt onödigt att argumentera särskilt mycket om betydelsen och vikten av en föräldrautbildning, inte minst i det samhälle som vi nu lever i. Vi hade naturligtvis inte aktualiserat de här frågorna i motioner vid tidigare riksdagar och även vid årets riksdag, om vi inte tillmätt frågan den stora betydelse som vi gör. Det är ett allvarligt problem och den motion som väcktes vid fjolårets riksdag fick ju också en välvillig behandling i statsutskottet med ett tillkännagivande till Kungl. Maj:t som följd. Vi tyckte under den allmänna motionstiden i år att det beslutet inte hade effektuerats riktigt, och därför väcktes motion i

frågan på nytt. Men i februari i år fick skolöverstyrelsen del av den riksdagsskrivelse som fjolårsbeslutet innebar, och vi har att avvakta initiativ ifrån skolöverstyrelsens sida, innan vi går vidare på det här området. Vi kommer ingalunda att släppa problemet i och med detta, men vi har bedömt det på det sättet att det finns anledning att lugna sig ett tag och ge skolöverstyrelsen den tid som den rimligtvis måste ha på sig för att klara det här.

Sedan vill jag bara helt kort kommentera en annan fråga, nämligen betygssystemet och det sätt på vilket detta har handlagts. Vi vet att betygssystemet diskuteras mycket och det finns naturligtvis all anledning att göra det, därför att det är ju ett utomordentligt känsligt och viktigt instrument som vi har att använda oss av när det gäller att gallra ut eller försöka mäta kunskaperna hos eleverna på olika nivåer.

Vi har ifrån vårt håll vid tidigare riksdagar aktualiserat den här frågan och vet ju också att det nu inom skolöverstyrelsen finns en arbetsgrupp vars resultat är ute på remiss, för övrigt med förlängd remisstid till den 1 juni. Det finns anledning att återkomma till den frågan i dess helhet, när resultatet av detta kommer fram. Det har ju också utbildningsministern förutskickat i ett svar på en interpellation här i riksdagen tidigare.

Vi har från vår sida bedömt det på det sättet att vi med den skrivning som utskottet gör på s. 8 och s. 9 anser oss kunna räkna med att riksdagens yttrande kommer att inhämtas, innan beslut fattas om att ändra formerna för betygsättningen i skolorna. Det har ju mycket riktigt, som herr Nordstrandh har påpekat, skett vissa förändringar där man har fattat administrativa beslut, och enligt vår uppfattning strider det mot de uttalanden som har gjorts i propositioner i det här ämnet tidigare. Men med den skrivning som utskottet har enat sig om på den här punkten anser vi att vi har klart sagt ifrån – vi lägger i varje fall den innebörden i det – att några ändringar på administrativ väg inte skall få göras utan att varje ändring som skall ske i betygssystemet skall innan den sker underställas riksdagen. Det är alltså den tolkning vi lägger in i det här och av den anledningen har vi kunnat ansluta oss till utskottsmajoritetens skrivning på den punkten.

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Får jag börja med att erinra om att 1960-talet när det gäller skolans område har präglats av en rad beslutade reformer som också har påbörjats. De har gällt grundskolan, gymnasie- och fackskola och också de yrkesutbildande linjerna på det gymnasiala stadiet.

Det här har inneburit en omorganisation som givetvis ställt och ställer stora krav på ändring av skolans inre arbete. Det har fått sitt konkreta uttryck i de nya principerna i de moderna läroplanerna.

De krav som ställts på förändringar av skolans inre arbete har bland annat tagit sig uttryck i ett antal motioner, inte minst vid 1970 års riksdag. Riksdagen beslöt då att hemställa om en utredning rörande skolans inre arbete. Den utredningen är parlamentariskt sammansatt; det finns alltså företrädare för i riksdagen representerade partier. En del har också säte och stämma i riksdagen och är dessutom ledamöter av utbildningsutskottet. Låt mig också nämna att till utredningen är knutna

Torsdagen den
16 december 1971

*Skolans inre
arbete m. m.*

en hel del experter, företrädare för lärarorganisationer osv.

Det kan väl redan nu sägas att utredningens arbete är synnerligen omfattande. Jag skulle vilja understryka det med att anföra att en utredning om skolans inre arbete blir ofullständig om man inte tar skolans funktion och ställning i samhällssystemet som utgångspunkt. Skolarbetet är alltså i hög grad en social process och utan att göra en förutsättningslös analys av skolan som socialt system kan man inte få en realistisk syn på vad som försiggår inom skolan. Man behöver denna helhetsanalys om man skall få fram de faktorer som ligger bakom elevernas bristande motivation och lärarnas oro och missnöje med sin arbetssituation. — Jag har velat nämna detta för att understryka att utredningen, SIA, har fattat sin uppgift på det sättet att det gäller att gå på djupet med de problem som vi ställs inför.

Utskottet har vid behandlingen av ett stort antal motioner i år, som redan nämnts, kunnat fatta enhälliga beslut. Vi har kommit fram till att vad som har framförts motionsvis redan ligger inom SIA:s arbetsområde. Utskottet har endast delat sig beträffande två avsnitt. Som herr Nordstrandh nämnde sammanhänger det inte med frågor som direkt berörs av SIA:s utredningsarbete. Den ena frågan gäller utbildning av ämneslärare på gymnasieskolan och grundskolans högstadium. När det gäller den frågan återkommer moderata samlingspartiet med en motion med yrkande om att statsmakterna skall ta detta under förnyad prövning och att det skulle ges Kungl. Maj:t till känna.

Utskottet erinrar om att motioner i detta ärende har behandlats dels 1967, dels 1969, då beslut fattades om utbildning av ämneslärare. Herr Nordstrandh gör gällande att U 68 och lärarutbildningskommittén inte direkt skulle syssla med detta. Utskottet har gjort den bedömningen att det finns en sådan anknytning, att det kan vara motiverat att avvakta resultatet av dessa utredningars arbete, innan man eventuellt tar upp frågan om ämneslärarutbildningen. Dessutom kan framhållas att en viss översyn av studieordningen vid de filosofiska fakulteterna för närvarande pågår inom universitetskanslersämbetet.

Reservationen 1, som gäller betygsättningen i skolorna, skall jag inte gå in på i annan mån än att jag här redovisar, att utskottet för sin del räknar med att frågan om ändrade regler för betygsättningen kommer att underställas riksdagen. Utskottet finner detta självklart och har inte ansett att det bör ges särskilt till känna.

Innehållsmässigt är det ingen skillnad mellan vad utskottet anför och vad reservanterna anför. Skillnaden består i att reservanterna vill att utskottets mening skall ges Kungl. Maj:t till känna. Utskottets bedömning understryks av att utbildningsministern i en interpellationsdebatt den 30 november har förklarat att man när det gäller ändrade regler liksom tidigare kommer att gå till riksdagen, innan beslut fattas.

Herr Åkerlind vill veta om SIA kommer att syssla med frågan om de elever som skulle kunna befrias från åttonde eller nionde skolåret. Utskottet anför att SIA så gör, och jag vill bara understryka att så är fallet. SIA sysslar ju med alla former av skolsvärigheter, och här får alltså även de problem räknas in som berör de elever som av någon anledning bör bli befriade från åttonde och nionde skolåren. Men jag vill betona,

herr Åkerlind, att detta inte innebär något ställningstagande till herr Åkerlinds propåer i denna fråga. SIA kommer att göra en bedömning av hur man skall handla i detta fall.

Jag har, herr talman, ingenting att erinra mot vad herr Stålhammar har anfört. Det är frågor som vi kommer att syssla med i SIA.

När det gäller föräldrakunskapen är det ingalunda så, att vi på socialdemokratiskt håll skulle vara ljumma inför tanken på föräldrautbildning. Ett enhälligt utskott talar om att det förekommer föräldrakunskap i vissa ämnen i grundskolan samt även i gymnasiet. Vidare har Kungl. Maj:t när det gäller möjligheterna till föräldrautbildning uppdragit åt TRU att i samråd med 1968 års barnstugeutredning bedriva försöksverksamhet med förskoleprogram i radio och TV. Utskottet pekar också på en annan sak, som kanske inte uppmärksammas i allmänhet, nämligen de möjligheter som studieförbunden har att anordna studiecirklar avseende föräldrautbildning.

Får jag säga beträffande betygsättningen att en arbetsgrupp inom SÖ på uppdrag av utbildningsdepartementet har utarbetat ett förslag. Man har tagit hänsyn till den kritik, de resonemang och den debatt som har förekommit kring betygsättningen genom att låta förslaget gå ut till ett stort antal remissinstanser. Dessa har fått en lång remisstid på sig för att man skall få in så många synpunkter som möjligt innan skolöverstyrelsen tar ställning och presenterar förslaget för utbildningsdepartementet.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Vad gäller ändringarna på administrativ väg i betygsättningssystemet går reservationen – det är inget tvivel om det – faktiskt längre än vad utskottet gör i sitt betänkande. Reservationens hemställan går ut på att ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om formerna för betygsättningen. Då frågar man, vad vi vill ge till känna för Kungl. Maj:t. Jo, det är att sådana ändringar i betygsordningen som företagits på administrativ väg och som exemplifieras i reservationen i fortsättningen inte får förekomma. Detta är reservationens motivering. Om detta sägs ingenting i utskottets skrivning. Det kan inte få vara så, att riksdagen blott vid ett nytt betygssystem antagande får säga sin mening – som har skett tidigare – men sedan förbigås vid deländringar undan för undan till nästa högtidliga tillfälle, då nästa betygssystem fastställs. Det är precis så det har gått till under hela 1960-talet.

Slutligen vill jag – även om jag inte vet om debatten fortsätter ytterligare – konstatera med en viss beklämning att varken utbildningsministern eller statsrådet Moberg har velat följa, långt mindre delta i den debatt som nu har pågått här i kammaren relativt länge. Vi har behandlat cirka 10 motioner, med flera tiotal yrkanden, varav många är yrkanden av utomordentlig betydelse. Jag tycker att de bägge statsråden, som ändock snart måste komma för att delta i voteringen, kunde komma in några minuter tidigare och svara på frågor som har ställts till dem, framför allt till statsrådet Moberg, däribland en fråga som också ställdes vid morgonens frågestund.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är tacksam för att herr Mårtensson nu klart har sagt ut att utredningen om skolans inre arbete skall ta upp även frågan om ökad befrielse från skolgång för dem som är skoltrötta, vilket jag har motionerat om.

Däremot tycker jag det är beklagligt att utskottet inte har funnit sig böra ta ställning till förman för motionsyrkandet, men jag noterar med tacksamhet att frågan ändå skall tas upp i utredningen och att vi kanske får tillfälle att debattera den när utredningen blir klar.

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Utskottet har här haft att ta ställning till det yrkande som föreligger från reservanterna. Ordval och innehåll i reservanternas kläm skiljer sig knappast från utskottets.

Till herr Åkerlind vill jag säga att det, såvitt jag kan se, är otänkbart att utskottet skulle ta ställning till frågan om befrielse från åttonde och nionde årskurserna, när den ligger under utredning hos SIA. Den bedömningen måste väl ändå vara riktig!

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Jag måste än en gång understryka en sak. Låt vara att de s. k. klämmarna tekniskt sett har ungefär samma utseende. Men det är inte det som är avgörande. Det avgörande är vilka motiveringar som ligger bakom. Här skiljer sig utskottets och reservationens skrivning, och den senare bygger på motionen.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1-10

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Nordstrandh och fru Sundberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordstrandh begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkanudet nr 30 punkten 11 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Nordstrandh och fru Sundberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordstrandh begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 265
Nej - 36
Avstår - 2

Nr 150

Torsdagen den
16 december 1971

*Skolans inre
arbete m. m.*

Punkterna 12-15

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 16

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Richardson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordstrandh begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 30 punkten 16 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Richardson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordstrandh begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 240
Nej - 59
Avstår - 2

Punkterna 17 och 18

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 9 Föredrogs

Trafikutskottets betänkanden:

Nr 25 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 i vad avser anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde

Nr 26 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överenskommelser rörande en internationell telesatellitorganisation, Intelsat

Jordbruksutskottets betänkanden:

Nr 66 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förordningen (1930:247) om utrotande av nötbromsen, m. m.

Nr 67 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphävande av förordningen (1934:320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom, m. m.

Nr 68 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot dumpning av avfall i vatten, m. m. jämte motion.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

Torsdagen den
16 december 1971

*Kontrollen över
utländska invest-
eringar i Sverige*

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 43 i anledning av motioner angående kontrollen över utländska investeringar i Sverige.

I detta betänkande behandlades

dels motionen 1971:13 av herr Hermansson i Stockholm m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle besluta att i lagen om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket upphäva 31 § samt i lagen om rätt för utlänning och utländskt företag att sluta svenskt handelsbolag eller ingå i sådant bolag upphäva stycket "Från skyldighet att söka tillstånd får Konungen medge undantag som är påkallat med hänsyn till överenskommelse med främmande stat",

dels motionen 1971:1074 av herrar Hugosson (s) och Göransson (s), vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära att Kungl. Maj:t snarast framlade förslag till lagstiftning, exempelvis i form av en utvidgning av 1916 års inskränkingslag, som gjorde det möjligt att förhindra utländskt förvärv av svenskt företag som bedömdes vara av vitalt intresse att behålla i svensk ägo.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:13,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1074.

Reservationer hade avgivits

1. av herr Svensson i Malmö (vpk), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:13 för sin del skulle anta i reservationen framförda

a) förslag till lag om ändring i lagen (1968:555) om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket,

b) förslag till lag om ändring i lagen (1968:557) om rätt för utlänning och utländskt företag att bilda svenskt handelsbolag eller ingå i sådant bolag,

2. av herr Svensson i Malmö (vpk), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:1074 hos Kungl. Maj:t hemställde om förslag till lagstiftning som gjorde det möjligt att förhindra utländskt förvärv av svenskt företag.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! I motion nr 13 yrkar vänsterpartiet kommunisterna att 31 § i lagen om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket, vilken innebär möjlighet för regeringen att bevilja undantag från den allmänna skyldigheten att söka tillstånd liksom från andra bestämmelser, skall upphävas. Utskottsmajoriteten vill ha paragrafen kvar och hänvisar till vad som anförts i proposition 98 år 1968, nämligen att undantagsbestämmelsen tillkommit för att underlätta en svensk anslutning till de avtal som kan komma att ingås inom ramen för det

internationella samarbetet.

Vilket internationellt samarbete det i första hand var fråga om nämner däremot inte utskottsmajoriteten. Tillåt mig därför, herr talman, att än en gång till kammarens protokoll få läsa in vad departementschefen i sin diktamen till statsrådsprotokollet yttrade i anledning av nämnda proposition: "Dessa undantagsbestämmelser var avsedda att underlätta en svensk anslutning till EEC och innebar en anpassning av den svenska lagstiftningen till Romfördragets etableringsbestämmelser."

Vad det handlar om är alltså en av många politiska eftergifter åt monopolkapitalets EEC, som regeringen och de borgerliga partierna trumfat igenom.

Enligt utskottet är internationaliseringen av näringslivet till fördel för svensk ekonomi. Utskottet borde här tala ur skägget. För vems ekonomi är internationaliseringen av näringslivet till fördel? Naturligtvis för monopolkapitalet. Jag skall nämna ett exempel. I början av detta år köptes Gevalia i Gävle upp av ett amerikanskt multinationellt företag, vilket har industrier i ett 25-tal länder. Ägarna är helt okända. De befinner sig troligtvis någonstans i USA. Detta amerikanska företag har ett mål, att undanskaffa all konkurrens och därmed få dominera kaffemarknaden i Sverige och i hela Europa.

Vad händer sedan, när de har nått detta mål? Enligt vad jag kan förstå har detta företag laglig rätt att när det så önskar flytta över produktionsresurser, forskningsresultat och kapital till sådana länder som har billig arbetskraft och andra för kapitalisterna fördelaktiga villkor. Alltså helt i linje med Romfördragets etablerings-, kapital- och arbetskraftsbestämmelser. Men detta bekymrar inte ledamöterna i näringsutskottet ett dugg.

Däremot är det stor oro bland lönearbetarna i vårt land, och den är berättigad. De är medvetna om att fritt fram för utländskt kapital i vårt land liksom fritt fram för svensk kapitalexport innebär att folkets möjligheter till insyn reduceras. Den fackliga kampen försvåras. Vi kan heller inte bortse ifrån att den nationella statsmaktens ställning försvagas.

EEC-paragrafen 31 är som det sägs i reservationen 1 "ett slag mot den nationella självbestämmanderätten och mot folkets demokratiska rättigheter".

Jag vill till sist, herr talman, yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Herr GÖRANSSON (s):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 43 behandlas herr Hugossons och min motion, nr 1074, som syftar till att få ett förslag om utvidgad etableringskontroll vid utländskt förvärv av svenska företag. De stora internationella företagen har blivit en världsmakt. De har en produktion som, om man lägger samman den, gör dem till den tredje ekonomiska enheten i världen. De har med andra ord en produktion som visserligen är mindre än USA:s och Sovjetunionens men som är betydligt större än exempelvis Japans eller Västtysklands.

De här företagen är i första hand USA-ägda. Därför får dessa direkta amerikanska investeringar stor betydelse i världens ekonomi. Man kan t. o. m. säga att den är överväldigande. Enligt uppgifter från den amerikanska delegationen i Internationella handelskammaren ligger brut-

Nr 150

Torsdagen den
16 december 1971

*Kontrollen över
utländska investeringar i Sverige*

tovärdet av produktionen i dessa företag utomlands ett gott stycke över 100 miljarder dollar per år. Räknat på basis av det totala värdet av deras utbud utgör de amerikanska företagen utomlands tillsammans den tredje nationen i världen, om man kan använda en sådan term som beteckning på dessa företag. Det ger trots allt ett gott mått på hur imponerande och dominerande de är.

Man kan naturligtvis fråga sig: Var har dessa USA-ägda företag etablerat sig? I första hand var det i den tredje världen, där de stora amerikanska oljebolagen stod för investeringar för utvinning och transport av olja. Dessa amerikanska bolag ägnade sitt intresse i första hand åt oljeländer som Venezuela, Colombia, Indonesien, Iran, de arabiska länderna på sydkusten av Persiska viken, Irak och Libyen.

I Västeuropa började de amerikanska bolagen att etablera sig på allvar efter EEC:s tillkomst. De hade redan tidigare filialer framför allt i England, men i och med att EEC skapades fick man en stor marknad som utmärkt passade dessa amerikanska bolag. De placerade därför sina filialer bakom EEC:s murar och skaffade sig en nyckelposition med sin överlägsna teknik.

Man kan för att ta några exempel nämna att USA-företag numera behärskar mer än hälften av bilindustrin i England och nästan 40 procent av oljeindustrin i Västtyskland. USA:s marknadsandel av den västtyska kontorselektroniken och datasektorn rör sig om inte mindre än 85 procent. I Frankrike står USA-bolagen för nästan hela den elektroniska industrin, för 90 procent av produktionen av syntetiskt gummi och för 65 procent av oljedistributionen. Av detta framgår att i första hand köper USA-bolagen upp redan väl etablerade västeuropeiska företag. Men man bygger naturligtvis också upp nya företag, och då satsar man sina resurser framför allt inom den s. k. expansionsindustrin.

Utvecklingen i vårt land när det gäller utländska uppköp av svenska företag kan utläsas bl. a. ur material som sammanställts av Industrins utredningsinstitut och avser åren 1958–1969. Det framgår av detta material att 113 utländska förvärv har registrerats under de nämnda åren och att tendensen går mot en fortgående ökning av de utländska uppköpen.

Under 1950-talets sista år var således de utländska företagsförvärven i genomsnitt endast två stycken per år. Motsvarande genomsnittssiffra för 1960-talets fem första år var närmare åtta, och under sista delen av 1960-talet är årsgenomsnittet drygt tretton stycken. Av dessa uppgifter kan man också utläsa att bara under ett par år i slutet av 1960-talet övergick svenska industriföretag till utländska industrier med sammanlagt 12 000 anställda. En beräkning säger att ungefär 70 000 svenskar i dag är anställda i företag som ägs eller kontrolleras av utländska intressen.

Jag tror att det kan råda ganska stor allmän enighet om att Sverige inte har något att vinna på att helt avskärma sig från utländska företags etableringar. För att trygga vår utveckling behöver svenska företag ibland etablera sig i utlandet, och utländska företagsetableringar i vårt land måste också komma till stånd. I måttlig omfattning kan onekligen också detta leda till att man får fördelar både när det gäller sysselsättning och när det gäller bra och säkra arbeten. Dessutom får vi möjligheter att

tillgodogöra oss den teknik som dessa gigantföretag besitter.

Vi har i vårt land under hela efterkrigstiden fått en ökad internationell arbetsfördelning. Vi har ett handelsutbyte mellan länderna som aldrig tidigare befunnits möjligt. Detta har onekligen lett till att vi har fått en ökad effektivitet och ett ökat välbefinnande i vår del av världen.

Jag tror också att en ganska stor enighet råder om att vi i vårt land skall bibehålla öppna gränser. Vi vill ha ett alltmer ökat handelsutbyte med andra länder och därmed få en bättre integrering mellan folken. Det är någonting som vi väl alla vill slå vakt om för att vi därmed skall få till stånd en avspänning i världen. Vi brukar också i många andra sammanhang, utrikespolitiskt, säkerhetspolitiskt osv., slå fast att vi önskar att utvecklingen i världen skall gå mot öppnare gränser och mot en bättre förståelse folken emellan.

Vi har i motionen 1074 tagit upp dessa problemställningar. Vi har där ställt ett krav som jag skall återkomma till om en stund. Vi skall inte blunda för att en alltför stor utländsk företagssektor kan innebära problem för ett litet land som Sverige. Därför bör en form av etableringskontroll instiftas på vissa områden. En utvidgning av 1916 års inskränkingslag kan mycket väl tillgodose det syfte som vi motionärer har.

För vår regering, som inte bara i ord utan också i handling strävar för en utjämnings- och jämlikhetspolitik i vårt land och som vill ställa sig bakom Landsorganisationens och tjänstemännens krav på fördjupad företagsdemokrati, få insyn och merbestämmanderätt i företagen samt få ett större folkligt inflytande, borde det enligt vad vi motionärer anser vara önskvärt att utöva en viss kontroll av det utländska kapitalets investeringar i vårt land.

Jag skulle kunna ta många exempel på vad som har hänt under de senaste åren, där vi egentligen inte kan göra annat än beklaga att företag har övergått i utländsk ägo. Låt mig bara nämna kreditupplysningsföretaget Soliditet, skofabriken Oscaria, Findus och många fler företag, som det enligt vår åsikt borde ha varit av ett stort värde för oss att kunna behålla i svensk ägo.

Många i vårt land tycks nu tro att sådana näringspolitiska instrument redan finns, att regeringen kan förhindra sådana köp, men så är ej fallet. Möjligheterna att kontrollera och faktiskt pröva utländska köp av svenska företag föreligger nämligen i stort endast när det gäller banker, gruvföretag och skogsföretag med vidsträckt fast egendom. I alla övriga fall innebär utformningen av 1916 års inskränkingslag endast en formell anmälningsplikt till Kungl Maj:t.

Inga lagliga hinder föreligger alltså för t. ex. General Motors att köpa upp Sveriges största exportföretag Volvo eller för någon annan utländsk intressent att bli ägare till vår flygindustri i Linköping. Också många andra exempel skulle kunna tas fram, men jag skall nöja mig med detta.

Herr talman! Med hänvisning till vad som nu anförts har vi i motionen hemställt att riksdagen i en skrivelse till Kungl Maj:t begär att Kungl Maj:t snarast framlägger förslag till lagstiftning – exempelvis i form av en utvidgning av 1916 års inskränkingslag – som gör det möjligt att förhindra utländskt förvärv av svenskt företag som det bedöms vara av ett

Nr 150

Torsdagen den
16 december 1971

*Kontrollen över
utländska invest-
eringar i Sverige*

Torsdagen den
16 december 1971

*Kontrollen över
utländska invest-
eringar i Sverige*

vitalt intresse att behålla i svensk ägo.

I utlåtandet har inte dessa tankar helt vunnit utskottets gehör, men herr Svensson i Malmö har i reservationen 2 godhetsfullt burit fram herr Hugossons och mitt yrkande. Den motivering som herr Svensson i denna reservation har använt sig av överensstämmer dock inte med den innebörd vår motion har när det gäller denna fråga. Jag skall inte försöka ta upp någon debatt med vare sig herr Måbrink eller herr Svensson om skiljelinjerna – de är för kammaren väl kända – utan jag nöjer mig med detta tal som ett bevis för att de åsikter som styr oss mot samma slutsats är skilda.

Jag yrkar bifall till hemställan i reservationen nr 2. Då jag inte kan ansluta mig till den ändring i utskottets motivering som föreslagits i reservationen yrkar jag den ändringen att det avsnitt på s. 7 i utskottets motivering som börjar med "Motionärernas synpunkt att" och slutar med "motionärerna önskade uttalandet" uteslutes ur motiveringen.

Jag kommer, för att förtydliga mig något, att yrka bifall till reservationen 2. Men eftersom jag icke kan godta den motivering herr Svensson har utnyttjat sig av kommer jag att ansluta mig till den andra delen av motiveringen i utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Hugosson, fru Håvik och herr Bergqvist (samtliga s).

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! De problem som motionärerna här har behandlat är synnerligen intressanta, och de har blivit ännu mer intressanta sedan herr Göransson redogjorde för dem. Jag tänker inte ta mycket tid i anspråk för att ytterligare diskutera ärendet, som är väl känt för kammarens ledamöter. Det är emellertid naturligt att problemen behandlas i riksdagen. Om det är någonting som vi har diskuterat och kommer att få diskutera här är det de internationella problem som de multinationella företagen och den snabba tekniska utvecklingen för med sig. Vi kan inte gå förbi dessa problem i riksdagen. Jag vill alltså påstå att det som har aktualiserats av motionärerna är av synnerligen stort intresse, och jag tycker att det som utskottet skriver också är synnerligen intressant.

Herr Göransson har redogjort för den socialdemokratiska motionen. Den kommunistiska motionen, som herr Måbrink har redogjort för, vänder sig i stor utsträckning mot den lag som antogs av 1968 års riksdag om skyldighet för utlänning och utländskt företag att hos regeringen eller annan myndighet söka tillstånd att här driva näring. Regeringen har enligt denna lag möjlighet att medge vissa undantag från skyldigheten att söka tillstånd. Kommunisterna vill upphäva den lagen, men utskottet yrkar avslag på deras förslag.

Det skall erkännas att kommunisternas förslag är analogt med deras inställning till EEC, Romfördraget och fria kapitalrörelser. De skriver att de är motståndare till departementschefens diktamen till statsrådsprotokollet om underlättande av en svensk anslutning till EEC, och det är då logiskt att de också yrkar upphävande av lagen.

Den socialdemokratiska motionen har, vill jag påstå, litet mer

nyanserat tagit upp detta problem. När jag säger nyanserat menar jag att det är alltför ensidigt att bara ta upp dessa stora amerikanska investeringar som är bekanta för alla inte minst genom boken "Den amerikanska utmaningen" av Servan-Schreiber som utkom för några år sedan och som gav mycket intressanta siffror och tog upp hela detta problem. Jag tycker att det är ensidigt att man bara skall se på de utländska företag som etablerar sig här i Sverige och som ger som herr Göransson sade sysselsättning åt ca 70 000 människor. Vi skall komma ihåg – det tycker jag är viktigt i denna internationella värld – att vi har svenska företag som etablerar sig i utlandet. Det har beräknats att dessa företag där ger sysselsättning åt nära 200 000 människor. Det finns folk som i detta resonemang och i dessa diskussioner vill vidga debatten och vidga begreppet. De vill t. o. m. gå så långt att de säger att det är svårt att sätta en stämpel och prägel på var företagen och industrierna är belägna och etablerats. Man vill t. o. m. säga att de förfogar över hela världen som sitt fält. De är stora exportörer. Direktören för det stora företaget Nestlé som är moderföretag till Findus har sagt att "vi har en marknad över hela världen".

Om man sedan försöker sätta en stämpel på de stora företagen så sätt stämpeln "USA" på General Motors, världens största företag, ett företag med en omsättning på 121,5 miljarder. Men ett sådant företag vill jag nästan betrakta lika mycket som ett världsföretag som ett amerikanskt företag. Samma är förhållandet med Esso i USA med en omsättning på 74,7 miljarder, Ford, också USA, med 73,8 miljarder, Shell, Holland-England, med 48,7 miljarder och IBM, som vi väl känner till, USA-företag som är uppe i 36 miljarder.

Jag tycker att vi skall nyansera debatten en aning. Jag skulle tro att ingen i detta riksdagshus vill påstå att vi bara skall se på dessa etableringar och företag som är i vårt land utan vi skall tycka att det är naturligt att även svenska företag i linje med dessa internationella kontakter och internationella förbindelser etablerar sig i utlandet. Som exempel kan jag ta SKF, som är ett av Europas största företag och betraktas som ett mäktigt företag. Det är världens största tillverkare av kullager med tillverkningsenheter i 15 länder och försäljningsavdelningar i 120 länder.

Detta är bara plock ur högen. Vi skulle kunna ta fram flera sådana.

Utskottet har självklart diskuterat de problem som motionärerna berört och har, som vi sagt, i långa stycken kunnat ansluta sig till de tankegångar som framförts bl. a. i den socialdemokratiska motionen. Skillnaden består i att vi tror på de möjligheter till kontroll som finns i form av etableringsrestriktioner, regler för utländska företags näringsverksamhet i Sverige genom filialer osv., 1916 års inskränkingslag, pågående överläggningar om gemensamma marknaden och formerna för samarbetet. I detta sammanhang skriver utskottet: "Utskottet anser sig emellertid ha anledning att räkna med att Kungl. Maj:t fortlöpande och i synnerhet i samband med nu pågående överläggningar om formerna för samarbete med den gemensamma marknaden (EEC) uppmärksam följer utvecklingen och – i den mån internationella åtaganden och överenskommelser medger det – vidtar de åtgärder som kan vara befogade."

Jag yrkar därför bifall till utskottets förslag, vilket i sin tur innebär avslag på motionerna 13 och 1074.

Torsdagen den
16 december 1971

*Kontrollen över
utländska invest-
eringar i Sverige*

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Vi har under senare år ibland haft en debatt i vårt land om de utländska investeringarna och om de s. k. multinationella företagen. Det är ganska naturligt att denna debatt och att dessa frågor ställts, ty som alla känner till kommer vi så småningom in i ett internationellt samarbete, ett samarbete över våra gränser där också de stora företagen har en mycket stark ställning.

Det är två motioner som vi i dag har att ta ställning till. Den ena har ett socialdemokratiskt ursprung. I den slår man först fast att en ganska stark ökning har ägt rum under senare år när det gäller såväl utländsk etablering i Sverige som svenska företags etablering i utlandet. Motionärerna har kommit fram till det enligt min mening positiva resultatet att förekomsten av utländska etableringar i Sverige får betraktas som en fördel för den samlade svenska ekonomin. De anser bl. a. att nya produktionsresurser på så sätt byggs ut samt att nytt kunnande tillförs oss. De är således ganska positiva till att utländska företag etablerar sig här. Däremot intar de en litet mer restriktiv hållning till tanken att utlänningar skall köpa in svenska företag. Därför vill de att vi med lagstiftning skall förhindra att utlänningar köper svenska företag som det kan vara av vitalt intresse att behålla i svensk ägo. I motionen från kommunisterna går man fram i gammal välkänd stil, vill jag påstå. Man säger att utländskt kapital är ett hot mot svensk självständighet, att det medför ödesdigra närings- och arbetsmarknadspolitiska konsekvenser osv. Att anpassa svensk lagstiftning till regler som gäller inom EEC är – för att citera vad som står skrivet i motionen – ”en begränsning av folkets demokratiska rättigheter”. Det senare har vi hört ganska många gånger från kommunisterna, inte minst vid den aktuella EEC-debatten.

Man kan ställa den berättigade frågan: Hur är läget i verkligheten? Innebär förekomsten av ett ökat antal utländska företag i Sverige något direkt hot? Näringsutskottets betänkande nr 43 talar sitt tydliga språk. Vi får där veta att det för närvarande bara finns 29 utländska företag som etablerat sig här genom s. k. filialer. Det är inte heller så värst många utländska företag som har bildat dotterbolag eller köpt in sig i svenska företag – det rör sig om ca 2 800 sedan 1945, dvs. under en tid av 26 år. Under åren 1966–1969 förekom 118 svenska köp av utländska företag, medan utländska köp av svenska företag stannade vid 61. Siffran för antalet anställda i företag i Sverige som ägs eller kontrolleras av utländska intressen är ca 70 000. Herr Haglund har nämnt att svenska företag i utlandet sysselsätter i runt tal 200 000 personer.

Efter dessa konstateranden frågar man sig osökt: Visar inte dessa siffror att allt tal om hot mot svensk självständighet, ödesdigra konsekvenser osv. är mycket överdrivna? Sanningen är i stället, vilket de siffror som jag nämnt visar, att svenska etableringar i andra länder spelar en betydligt större roll än de utländska intressena i Sverige. Faktum är ju att många svenska storföretag, t. ex. SKF, har fler anställda utomlands än i vårt eget land. Vad skulle hända om man i dessa länder konstaterade att detta kapital utgjorde ett hot mot dessa länders självständighet – för att använda kommunistiska bedömningar?

Jag vill i detta sammanhang ta upp vad herr Måbrink nyss sade. Han

anförde som exempel Gevalia i Gävle. Det var bra att han tog det exemplet. Jag har följt det fallet ganska ingående. Vad var anledningen till att Gevalia såldes? Det var inte för att ägarna direkt ville överlåta företaget till en amerikansk koncern. Sanningen var att man helt enkelt var tvingad att sälja detta gamla fina familjeföretag, som man hade drivit i generationer. Och orsakerna till det var de problem som generationsskiftet medförde, arvsskatten och över huvud taget de höga skatter som vi har i vårt land. Det var de direkta orsakerna. Man kan alltså, om man vill tillspetsa frågan, säga att i det fall som åberopades var det den hårda beskattningen i detta land som var anledningen till att företaget fick övergå i amerikansk ägo. Jag tror, herr talman, att det finns fler sådana exempel.

Nu tror jag inte att risken är så våldsamt stor som herr Måbrink ville göra gällande för att det rätt snart skulle bli bara *ett* kaffeföretag här i landet. Vi skall komma ihåg att den största firman i den branschen är KF, och vi skall hoppas att KF inte kommer att överlåta sin rörelse till andra länder. Jag har emellertid velat ta det här exemplet för att peka på att när företag säljs till multinationella företag kan det ibland ha ganska speciella anledningar, vilket fallet Gevalia alltså tydligt har visat.

Jag vill också erinra om att de multinationella företagen blir starkare och starkare. Jag såg en tidningsartikel för en tid sedan som visade att om ungefär 20 år kommer 300 företag i världen att svara för omkring en tredjedel av den totala produktionen. Det gör de vare sig vi vill eller inte; utvecklingen är sådan. Jag läste också häromdagen i en ganska stort upplagd artikel att det just nu är ett världsföretag som torde – står det – investera 200 miljoner kronor och måhända ge 2 300 människor jobb nere i Skåne. Det är alltså ett multinationellt företag som har planer på att etablera sig där. Jag vill ställa den frågan speciellt till kommunisterna: Anser ni att vi skall förhindra att ett sådant här multinationellt företag etablerar sig exempelvis i södra Sverige, där man på sina håll har problem med att få arbete, när det i alla fall skulle kunna ge meningsfyllda jobb åt 2 300 människor? Det är en aktuell fråga som jag gärna vill ha ett svar på.

Herr talman! I de här tiderna, då vi mer och mer går mot en internationalisering av vårt näringsliv med fri handel över gränserna, är det väl mycket betydelsefullt att Sverige, som dock är en relativt liten nation, inte ställer sig vid sidan av vad som sker ute i världen. Det gäller inte minst de nu högaktuella förhandlingarna med EEC i Bryssel, där vårt läge för närvarande är allt annat än gott. Men det skulle ytterligare försvåra vår situation, om vi i Sverige skulle hemfalla åt de idéer som bl. a. kommit till uttryck i den kommunistiska motionen och som delvis föranlett den här debatten. Med hänsyn till vårt lands ekonomi, och inte minst till vikten av att kunna bevara en god sysselsättning, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till vad näringsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 43.

Herr MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Bara några ord! Vi säger i vår motion att utländsk företagsetablering i vårt land är ett hot mot den nationella självbestämmanderätten. Vi säger också att just 31 § innebär en eftergift åt EEC när

det gäller Romfördragets etableringsbestämmelser, som tillåter att man flyttar företag som man önskar till de områden där det är fördelaktigast för monopolkapitalet.

Låt mig ta ett exempel. Det var någon av talarna här som sade att det är bra med internationaliseringen av näringslivet, eftersom arbetarna här i landet kan få bra och säkra arbeten. Vad hände exempelvis med Oscaria, som köptes upp av det kanadensiska bolaget Bata? Det känner väl alla kammarens ledamöter till. Man köpte upp det. Staten gick t. o. m. in och underlättade köpet för Bata – ett antal miljoner anslogs. Så drev man produktionen några år. Därefter lade man ned den och slängde ut ungefär 1 000 skoarbetare på gatan. Man fortsatte att producera skorna i Canada, men här i landet behöll det utländska företaget skobutikerna. Skorna produceras i Canada och säljs i skobutikerna här. Detta är ett exempel på vilka friheter och lagliga rättigheter som dessa stora utländska monopolföretag har i Sverige. Det finns ingen som kan förhindra sådana här transaktioner.

Nu sägs det att statistiken visar att 70 000 svenskar är anställda i utländska företag i Sverige och att 200 000 utländska arbetare är anställda i svenska företag utomlands. De här svenska företagen är ju spridda i ett antal länder, och delar man upp dessa 200 000 så blir det inte så många tusen arbetare i varje land. Det är skillnaden, när ni använder de här sifferuppgifterna.

Man talar om de svenska företagen i utlandet. Låt mig som exempel ta Domnarvets Jernverk, som nu skall kasta ut 500 arbetare från sina industrier här och etablera sig i Canada. Där skall man investera 250 miljoner kronor. Man skulle lika gärna kunna investera de pengarna i Sverige och ge dessa 500 arbetare ytterligare sysselsättning.

Herr HAGLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har två korta påpekanden. Det första gäller General Food och Gevalia i Gävle. Om inte herr Måbrink känner till detta så kände i varje fall de anställda till det rätt bra. Medan förhandlingarna pågick hade jag tämligen intima kontakter med våra fackliga representanter. De kände till saken och fick goda informationer om utvecklingen.

Beträffande problemen med de multinationella företagen vill jag bara ytterligare tillägga att detta också var ämnet för en av de stora debatterna på LO-kongressen med anledning av många motioner. På den fackliga sidan kommer man att följa problemen kring dessa stora företag.

Herr MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte alls riktigt, herr Haglund, att arbetarna på Gevalia i Gävle hela tiden fick följa dessa förhandlingar. Att herr Haglund möjligtvis fick vara med i diskussionen är kanske riktigt, för det är typiskt att byråkrater och andra kan vara med. Men arbetarna på företaget i Gävle fick inga informationer, utan de fick reda på detta därför att det började spekuleras i pressen. Därmed utbreddes sig en mycket stor oro bland arbetarna. När köpet var klart informerade man arbetarna på Gevalia. Då ställde man dem inför fullbordat faktum; de fick inte vara med i några diskussioner i förväg.

Herr HAGLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga kort och gott att de som jag hade kontakt med var Handels ombudsman och den facklige representanten på Gevalia.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Den statistiska bild som utskottet i sin avslagsmotivering har givit är tyvärr inte sådan att den svarar mot den verkliga sanningen. Som herr Måbrink nyss har sagt har de utländska företagsetableringarna i Sverige en helt annan relativ tyngd i det svenska schemat än vad de svenska företagsetableringarna ute i världen har i det världspolitiska och världsekonomiska schemat. Det är ganska uppenbart för var och en att man inte kan jämföra saker och ting på det sättet.

Det är också så att det hittills inte har gjorts några ordentliga undersökningar om den verkliga storleken på det internationella kapitalets inflytande här i Sverige. Det enda som man med säkerhet kan veta är att det är betydligt större än vad utskottet anför i sin statistik. Utskottet har i stort sett bara med de företag som kontrolleras på rent äganderättslig basis. Sedan finns det en mängd andra viktiga kontrollkanaler, exempelvis internationella kartellavtal, kontroll genom bulvaner och kontroll genom kreditberoende – det sistnämnda en, som det vill synas i de yttersta av dessa dagar, allt vanligare väg för kontroll.

Vad gäller den Hugosson–Göranssonska motionen tycker jag också att utskottet har en naiv tilltro till att Kungl. Maj:t skulle hålla den här frågan under bevakning, så att man inte skulle behöva tillmötesgå motionärerna. En regering som är i full färd med att – vilket också visas i den första delen av detta ärende – luckra upp alla hinder för det utländska kapitalets penetration kan inte förutsättas vara särskilt intresserad av att bevaka detta utländska kapital på ett effektivt sätt, och därför är motionen motiverad.

Till herr Göransson vill jag bara säga att självklart är våra motiveringar för stöd åt motionens kläm något olika. En motivering som utgår från det etablerade samhället kan inte gärna vara densamma som en motivering som utgår från socialistisk synpunkt. Men låt oss inte tvista om det. Jag tyckte bara det var litet bedrövligt att en motion med detta i sak riktiga krav inte fick något stöd från en socialdemokrat i utskottet; därför tyckte jag att jag borde reservera mig. Vi får väl se vem som vinner i voteringen om kontraposition. Vinner ni skall vi naturligtvis rösta på motionen i alla fall.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Debatten har väl bestyrkt att det för närvarande inte föreligger något hot mot svensk självständighet från de multinationella företagens sida. Jag tycker emellertid att man bör ha den här utvecklingen under observation, därför att den ligger i nivå med tiden, och det är klart att det finns ingenting som enbart är positivt – det finns även vissa nackdelar.

Men när man i den kommunistiska motionen säger att en sådan här utökning av dessa företags intressen i Sverige skulle försvåra den fackliga

kampen, då förstår jag, herr Svensson i Malmö, inte riktigt vad Ni menar, Menar herr Svensson att de som arbetar i sådana här utländska företag har det sämre ställt än de som jobbar i svenska företag eller vad är det som egentligen ligger i begreppet försvåring? Jag trodde att vi hade samma avtal, oavsett om det är ett företag som bygger på utländska intressen eller om det är ett svenskt företag. Det fordrar kanske en viss förklaring.

Jag skulle också vilja fråga: Kan det vara till nackdel för sysselsättningen i vårt land, som i dag är hotad på många håll, att man exempelvis i herr Svenssons hemtrakter nere i Skåne måhända kan ge 2 000 à 3 000 människor arbetstillfällen? Skall vi säga nej till sådana projekt, herr Svensson, bara därför att det gäller ett multinationellt företag? Det kunde vara intressant att höra hur vpk ser på den saken.

Herr GÖRANSSON (s):

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga några få ord med anledning av herr Svenssons i Malmö inlägg.

En stor skillnad som jag ser mellan den kommunistiska motiveringen och den som vi socialdemokrater står för är att vi inte vill ha ett absolut förbud för vare sig etablering eller köp av svenska företag, utan vi har tvärtom sagt att det är nödvändigt med detta internationella utbyte på alla områden – människor, arbetskraft, handelsutbyte osv. Vi har alltså inte en lika blägul uppfattning, vi vill inte lika nationellt slå fast att det är bara för svenskar som svenska företag skall vara, och det vill jag ha sagt till protokollet.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Herr Hovhammar har ställt ett par frågor.

Om en företagsledning sitter i Bryssel eller om den sitter någonstans i Sverige, så är det ju ganska uppenbart för den som har den minsta kännedom om den fackliga kampens villkor att det är lättare att öva påtryckning på en företagsledning som sitter här än på en företagsledning som sitter i Bryssel och som inte alls är åtkomlig på samma sätt. Herr Hovhammars sätt att ställa frågan visar att han aldrig har sett den ur arbetarklassens synpunkt – annars skulle han ha tyckt att hela saken var så självklar att han inte behövt ställa frågan. Faran med de stora utländska företagen är – och det är så man skall ställa frågan, herr Hovhammar – att de helt fritt kan disponera över produktionsresurser som är av vital betydelse för sysselsättningen här i landet, och de kan göra det utifrån ståndpunkter som inte är den svenska folkmajoritetens och den svenska arbetarklassens, inte ens den svenska statsmaktens. Det är där faran ligger.

Det är mycket troligt att de stora utländska koncernerna kommer att betrakta Sverige som ett perifert område, ett utkantsområde, och att de med tiden kommer att ha en ökande dragning till stora urbana centra i mer centralt belägna delar av Västeuropa. Där ligger den stora faran, och det är frågan hur de kommer att bete sig där som man skall ställa.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Jag tror, herr Svensson i Malmö, att vi i dag går mot en internationalisering och att vi får finna oss i att ha företagsledningarna både i Bryssel och i andra städer. Huruvida detta kommer att bli till nackdel för oss vet vi inte, men jag tror att vi måste finna oss i det.

Sedan fick jag inte något svar på min fråga vad herr Svensson anser om de där 2 300 arbetstillfällena i Skåne.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 43 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja	—	284
Nej	—	15
Avstår	—	3

Punkten 2

Hemställan

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels hemställan i reservationen nr 2 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 43 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit hemställan i reservationen nr 2 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

*Grunder för taxesättningen i lantmäteriverksamheten, m. m.**Motiveringen*

Utskottets motivering godkändes.

§ 11 Föredrogs

Skatteutskottets betänkanden:

Nr 66 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1922:260) om automobilskatt, m. m.

Nr 68 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxeringsförordningen (1960:391)

Kulturutskottets betänkande

Nr 30 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 i vad avser utgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde till kyrkliga ändamål och internationellt-kulturellt samarbete

Jordbruksutskottets betänkanden:

Nr 59 i anledning av motion angående svavelhalten i eldningsolja, m. m.

Nr 69 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 i vad avser anslag inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde

Civilutskottets betänkanden:

Nr 28 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen (1918:523), m. m.

Nr 29 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970:988), m. m., jämte motioner

Nr 30 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 i vad avser anslag under inrikesdepartementets handläggning

Nr 31 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959:612)

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 12 Grunder för taxesättningen i lantmäteriverksamheten, m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 32 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för taxesättningen i lantmäteriverksamheten, m. m., jämte motioner.

utdrag ur statsrådsprotokollet över civilärenden för den 29 oktober 1971 föreslagit riksdagen att godkänna de i statsrådsprotokollet förordade grunderna för taxesättningen och statsbidragsgivningen i lantmåteriverksamheten.

I propositionen lämnades förslag till nya grunder för taxesättningen i lantmåteriverksamheten. Enligt förslaget skulle taxan liksom hittills baseras på att kostnaderna för förrättnings- och uppdragsverksamheten i dess helhet skulle täckas av avgifter. Avgifterna för de enskilda förrättningarna skulle anpassas till den nytta förrättningen medförde för fastigheten. Detta skulle ske genom att i större utsträckning än f. n. enhetliga avgifter – sakersättningar – togs ut. Nuvarande statsbidragsgivning skulle bibehållas t. v. men anpassas till den nya fastighetsbildningslagstiftningen.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1609 av herr Larsson i Umeå (fp),

motionen 1610 av herr Mattsson i Skee m. fl. (c),

motionen 1611 av herr Nilsson i Tvärälund m. fl. (c), vari hemställdes

1. att riksdagen uttalade att den del av förrättningskostnaden som svarade mot nyttan för det allmänna borde betalas av samhället,

2. att riksdagen skulle avslå propositionen i vad avsåg kostnader för anlåtande av gode män och besluta att dessa kostnader skulle belasta anslaget Lantmåteriet: Bidrag till förrättnings- och uppdragsverksamhet,

3. att riksdagen uttalade att möjligheterna till dubbelersättning till förrättningsmän borde undanröjas samt

motionen 1612 av herr Petersson i Nybro m. fl. (s, m), vari hemställdes att riksdagen vid behandling av propositionen 1971:170 skulle vidta de ändringar i den framlagda propositionen angående grunder för taxesättningen i lantmåteriverksamheten m. m. som föranleddes av de i motionen redovisade synpunkterna.

Utskottet hemställde

1. beträffande principen om full kostnadstäckning, m. m., att riksdagen med avslag å motionerna 1971:1609 och 1611, båda såvitt nu var i fråga, godkände vad i statsrådsprotokollet förordats,

2. beträffande fördelningen av förrättningskostnaderna att riksdagen med avslag å motionen 1971:1609 såvitt nu var i fråga godkände vad i statsrådsprotokollet förordats,

3. beträffande kostnader för gode män att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1971:1611 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

4. beträffande samordningen med kommunala fastighetsbildningsmyndigheter att riksdagen med avslag å motionerna 1971:1609 och 1612, den förstnämnda såvitt nu var i fråga, godkände vad i statsrådsprotokollet förordats,

5. beträffande vägförrättningsmannataxan att riksdagen med bifall till motionen 1971:1611 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

6. beträffande grunderna för statsbidrag efter särskild ansökan att

Torsdagen den
16 december 1971

*Grunder för taxer-
sättningen i lant-
måteriverksam-
heten, m. m.*

riksdagen med avslag å motionen 1971:1610 såvitt nu var i fråga godkände vad i statsrådsprotokollet förordats,

7. beträffande prövningen av ansökningar om statsbidrag att riksdagen med avslag å motionen 1971:1610 såvitt nu var i fråga godkände vad i statsrådsprotokollet förordats,

8. beträffande förordade grunder för taxesättningen och statsbidrags-
givningen i lantmåteriverksamheten i vad de inte behandlats under 1–7
att riksdagen, med avslag tillika å motionen 1971:1609 i vad den inte
behandlats under 1, 2 och 4, godkände vad i statsrådsprotokollet
förordats.

Reservation hade avgivits av fröken Ljungberg (m) samt herrar
Pettersson i Nybro (s), Ullsten (fp), Ångström (fp) och Adolfsson (m),
som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

beträffande samordningen med kommunala fastighetsbildningsmyn-
digheter att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med avslag å
motionen 1971:1609 såvitt nu var i fråga, och med bifall till motionen
1971:1612 som sin mening gav Kungl. Maj:t till kännas vad reservanternas
anförts.

Herr PETERSSON i Nybro (s):

Herr talman! Till civilutskottets betänkande nr 32 är fogad en
reservation som framför allt gäller de kommunala fastighetsbildningsmyn-
digheternas ställning i samband med den blivande taxereformen. Som
bekant resulterade förra årets beslut om fastighetsbildningsorganisationen
i att 42 kommuner fick förmånen att behålla de kommunala fastighets-
bildningsorganen. Detta var förvisso ett resultat av det starka motstånd
mot den föreslagna organisationen som framfördes från kommunalt håll.

Mot den bakgrunden är det föreliggande förslaget en smula märkligt,
ty så som taxekonstruktionen är utformad är utan tvekan risken mycket
stor för att den självständighet som nyssnämnda kommuner fick blir
allvarligt urholkad, och det är detta som reservanternas i främsta rummet
vänder sig emot.

Men man kunde inte heller bortse från att taxekonstruktionen kunde
komma att innebära en kostnadsomfördelning mellan stat och kommun,
vilket i nuvarande för kommunerna pressade ekonomiska läge skulle vara
en mycket allvarlig sak. På den punkten har emellertid utskottet i sin
skrivning försökt att tillmötesgå motionärerna när utskottet framhåller
följande: "Det är enligt utskottets mening uppenbart att den förordade
reformen inte innebär en omfördelning av kostnader mellan stat och
kommun. Utskottet har anledning förutsätta att de närmare bestämmel-
ser som skall utfärdas inte heller får en sådan effekt." – Det återstår
naturligtvis att se vad denna skrivning får för effekt.

Det finns ett annat avsnitt i utskottets utlåtande som kanske bör
kommenteras. Det gäller taxesättningen, där det heter på följande sätt:

"Dessa taxor utgår från och har genom verksamhetens utfall visat sig
svara mot de självkostnader som fastighetsbildningsverksamheten visar
upp för de statliga myndigheternas del. I den mån de kommunala
fastighetsbildningsmyndigheternas arbete inom denna sektor sålunda

bedrivs i vart fall med samma grad av rationalitet som de statliga myndigheternas arbete, tillgodoförs kommunen sålunda ersättning för även sina faktiska kostnader i denna del. Rationaliseringsvinster tillfaller helt kommunen.”

Det låter förnuftigt, och för den som ej haft med verksamheten att göra måste det verka direkt tilltalande.

Verkligheten är emellertid annorlunda. Att det förflidit år var ett nära nog kompakt motstånd mot den då genomförda reformen, i varje fall från de expansiva kommunernas sida, berodde ytterst på att den statliga organisationen ej var effektiv. Och detta var det avgörande motivet för att stad efter stad när en expansion började inom densamma snabbt skaffade sig ett eget fastighetsbildningsorgan.

Det är därför troligt att den kommunala organisationen genom sin större effektivitet är något mer kostnadskrävande, men det har kommunerna tagit i vetskap om att de tjänat på att få sin mark snabbare exploaterad och att bygghuset, som är en väsentlig faktor, flutit på ett bättre sätt. Om utskottets skrivning i frågan blir grundläggande för schablonbeloppen måste det i nuläget innebära en klar förlust för kommunerna, som därigenom bokstavligen får betala för att de varit framsynta.

Propositionen är i många avseenden oklar när det gäller redovisningen av kostnadsbärare för de olika aktiviteter som finns inom detta område. En sammanställd redovisning av kostnadsbärare för respektive verksamheter skulle underlätta och skapa ett större förtroende för det kommande samarbetet mellan berörda sakägare, kommuner och lantmäteristyrelsen.

Frågan om debitering och uppbörd är naturligtvis också ett avsnitt som man kan sätta frågetecken för. Blir det inte en tung och dyr byråkratisk organisation som borde ha gått att göra både enklare och billigare?

Låt mig så konstatera att reservanterna godtar principen om full kostnadstäckning och även principen om utjämning, men den bör ske under sådana former att man inte lägger en tvångströja på de kommuner som har fått friheten att ha eget fastighetsbildningsväsen.

Till sist vill jag bara erinra om att vi är färdiga att skriva slutkapitlet i en stor kommunal reform, vars syfte har varit och är att skapa bärkraftiga kommuner, som skall ha förutsättningar att kunna i egen regi driva en långt gående verksamhet. Medan detta sker kommer det förslag som på för kommunerna väsentliga områden fråntar dem självbestämmanderätten. Jag har väldigt svårt att finna logiken i detta handlande.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till den vid civilutskottets betänkande nr 32 fogade reservationen av fröken Ljungberg m. fl.

I detta anförande instämde herrar Schött (m) och Nilsson i Kalmar (s).

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Efter herr Peterssons i Nybro inlägg skulle jag kunna fatta mig mycket kort. Jag instämmer därför först i vad han har anfört såsom motivering för den reservation som vi gemensamt står bakom. Men

Nr 150

Torsdagen den
15 december 1971

Grunder för taxerättningen i lantmäteriverksamheten, m. m.

Torsdagen den
16 december 1971

Grunder för taxesättningen i lantmäteriverksamheten, m. m.

eftersom statsrådet Lundkvist har älskvärdheten att vara närvarande här, måste jag få ställa en fråga till honom.

När förslaget om en omorganisation av lantmäteriväsendet bifölls av riksdagen för ungefär ett år sedan, skedde det i stor enighet. Utskottet var enhälligt och utskottsutlåtandet utan reservationer. Men såsom herr Petersson sade gjorde sig en stor oro gällande framför allt från kommunalt håll. Den oron bedarrade under intryck av det förtroendeingivande sätt på vilket statsrådet Lundkvist bemötte den. Det talades då bl. a. om hur man i detta ärende hela tiden hade försökt att hålla goda kontakter med den kommunala sidan.

Jag vill även framhålla såsom någonting positivt att den önskan som statsutskottet framförde och som också kom till uttryck i riksdagens beställning, nämligen att man snart nog skulle utföra en revidering av lantmäteritaxorna, har effektuerats snabbt. Det har vi väl anledning att vara tacksamma för.

När lantmäteristyrelsen kom med ett förslag i taxefrågan, som varit ute på remiss, fanns där emellertid många avslagsyrkanden från olika remissinstanser, bland dem Svenska kommunförbundet. Sedan har departementet i propositionen omformat det förslaget på några väsentliga punkter. Min fråga blir då: Står det sig vad statsrådet sade för ett år sedan? Han sade nämligen då: "Vi kommer i den fortsatta hanteringen av detta ärende självfallet att beflita oss om att hålla goda kontakter också med den kommunala sidan." Nu undrar jag om så skedde från tidpunkten för lantmäteristyrelsens förslag och fram till propositionen.

Jag tror att det är rätt väsentligt att de kommuner som av olika anledningar har velat få behålla sin egen fastighetsbildningsmyndighet också skall känna att de gör det med ekonomiskt självansvar. Det kan inte vara rimligt att man tar på sig kostnaderna och kan beräkna utgiftssidan något så när men, på grund av det förslag som här föreligger om inbetalning till lantmäteristyrelsen och återbetalning schablonvis, inte vet vilka de verkliga kostnaderna blir för den verksamhet som man har åtagit sig. Det är väl där kommunernas oro ligger.

Med detta, herr talman, och med instämmande i vad herr Petersson har sagt yrkar jag bifall till den reservation som är knuten till civilutskottets betänkande.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Eftersom fröken Ljungberg uppkallat statsrådet skall jag nu inte ge mig in på de avsnitt av fröken Ljungbergs anförande som jag förmodar att herr statsrådet kommer att tala om, därest han avser att besvara hennes fråga.

Den reform det nu gäller är ju helt fascinerande i sig, men jag skall trots det inte ta alltför mycket tid i anspråk för att ge mig in på den. Jag vill bara fästa ledamöternas uppmärksamhet på att vi förra året i det helt enhälliga utlåtande som statsutskottet då presenterade riksdagen var eniga om att det skulle ske en utjämning i landet mellan olika typer av förrättningar, dvs. införa lägre taxor för förrättningar på sådan mark som har svag bärkraft och där kostnaderna är höga med hänsyn till de omständigheter som kan föreligga och i stället ta högre taxor för andra förrättningar.

Detta var vi alltså överens om då. Man har nu brottats med uppgiften att finna former att lösa problemet. Det fanns ett sådant förslag från lantmäteristyrelsen, som emellertid maldes sönder av remissinstanserna. Regeringen fann då en bättre form, som innebär en utjämning mellan flerlotts förrättningar och enstaka förrättningar, som då kan vara förknippade med speciella kostnader.

Den form som lantmäteristyrelsen förslög, innebärande att man skulle direkt subventionera förrättningar inom skogsbruket och jordbruket, har man alltså gått ifrån. Nu sker en utjämning mellan vad man kan kalla mer tätbebyggda områden och mer glesbebyggda områden — ungefär så kanske man grovt kan uttrycka det, även om den schablonbeskrivningen inte är alldeles korrekt.

Vi var överens om detta, och vi är tydligen överens även med reservanterna. Det är bara den skillnaden att reservanterna inte fullföljer tanken. De talar om en utjämning men yrkar på dess motsats: de yrkar på att det skall ske en utjämning inom de 42 kommunerna som har specialområden i vilka det ingår i huvudsak flerlotts mätningar. Det kan finnas ett och annat undantag, och då skall man alltså utjämna inom de kommunerna. Men då blir det ingen utjämning, eftersom det kommer att vara ungefär samma kostnader där för mätningar. Då skall man bara utjämna på den andra delen, där staten utför uppdraget, och utjämningen skall göras mellan de enstaka förrättningarna och flerlotts förrättningarna som brukar förekomma i kommuner som inte har eget lantmåteri.

Den formen av jämlikhet och utjämning är helt obegriplig för oss övriga i utskottet, och jag tror också att det blir närmast en omöjlighet att genomföra detta förslag. Om till äventyrs reservationen skulle bifallas, kan väl inte något enhetligt taxsystem upprättas som innebär det som riksdagen beslöt förra året, nämligen utjämning över hela landet.

Bertil Petersson i Nybro sade att vi väl får se vad som kommer att hända med en del av förslaget. Han var litet tveksam beträffande en annan del. Jag tror att det är klokt att vänta och se vad som kommer att hända. Den oro hos lantmätare ute i landet som föranledde motionen och som fanns bakom reservationen och som många ledamöter har fått uppleva har tagit sig två uttryck: Man har sagt att staten kommer att överföra kostnader från sig till de kommuner som har eget lantmåteri. På den punkten har utskottet sagt klart ifrån. Bertil Petersson citerade detta, och jag skall inte upprepa det. Det finns i klartext i utskottsberäkningen — och det fordras närmast brottslig gärning för att handla annorlunda. Herr Petersson säger att vi får se, och vi får naturligtvis se om regeringen vågar sig på att göra det när man inte ens har sagt att man vill.

Sedan tillägger herr Petersson en sak, men jag är inte alls på det klara med vad han egentligen menar. Han påstår att det har sagts mycket om att specialkommunerna som har lantmåteri är effektiva, rationella och allting sådant, men så får vi plötsligt veta att den verksamheten också är mycket dyrare än den statliga, eftersom denna effektivitet och rationalisering kostar pengar. Men då bör man inte använda den beteckningen, herr Petersson, eftersom det då inte är rationellt och effektivt; sådana värden mäts just i ekonomiska termer och inte i någonting annat. Jag tror mig förstå vad herr Petersson menar. Han säger att man skaffat sig goda

Torsdagen den
16 december 1971

*Grunder för taxer-
sättningen i lant-
mäteri verksam-
heten, m. m.*

tekniska möjligheter att kunna verka på det här området för att kunna tjäna även andra intressen för kommunen. Och det är naturligtvis korrekt. Men taxan skall ju bara svara mot de tjänster som är förenade med det som taxan avser att täcka. Det andra som man får som biprodukt för den allmänna planläggningen i kommunen skall täckas av andra medel, vilket sker redan nu. Jag tror att det är olyckligt att här blanda in de andra lantmäteriuppdrag – om jag nu skall använda den termen, vilket naturligtvis inte är korrekt, men man avser ju den andra verksamhet som kommunerna sysslar med och som går under beteckningen lantmäteriuppdrag. Att ta med även den delen som underlag för taxan måste vara alldeles fel.

Jag kan inte säga annat än att riksdagen har förra året beställt, regeringen nu föreslagit och utskottet tillstyrkt detta, som är ett försök att göra en utjämning. Den måste ske över hela landet. Då finner man att det är en praktisk och nödvändig form, att staten debiterar avgiften för lantmäteriuppdragen. Detta är den enda formen för att åstadkomma en praktisk utjämning. Det innebär dessutom en besparing för kommunerna, som slipper arbetet och osäkerheten att få in pengar – den risken tar ju staten. Dessutom är det mycket enklare för kommunen. När staten nu sköter debiteringen, är det en tjänst som staten gör kommunerna. Då nu såväl debiteringen som återbetalningen skall ske i former som är betryggande, finns det allt skäl att stödja utskottet på denna punkt.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr PETERSSON i Nybro (s):

Herr talman! Till herr Bergman vill jag säga att det kanske hade varit lyckligt för alla parter om man hade följt Kommunförbundets styrelses yttrande i den PM som föregick propositionen där det heter: "Sammanfattningsvis kan enligt styrelsens mening en ny taxekonstruktion och nya fördelningsregler inte bringas till en för alla parter acceptabel lösning utan ingående samarbete mellan berörda instanser. Hänsyn måste även tas till pågående och förutsebar utveckling. Det kan dessutom ifrågasättas huruvida de framlagda förslagen helt överensstämmer med statsutskottets intentioner."

Låt mig säga att förslaget såsom det presenterats är så ogripbart, att jag är övertygad om att om jag bad utskottets talesman om att ge en konkret bild av vad det kommer att innebära i verkligheten, skulle jag ställa honom inför en omöjlig uppgift. Jag skall därför inte göra det. Men jag anser att det hade varit lyckligt om man här när det gäller sådana här komplicerade och invecklade frågor som berör så många parter hade ett mera intimt och ingående samarbete. Då hade vi sluppit både reservationer och sådana här diskussioner i kammaren.

Fröken LJUNGBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergman erinrar sig säkert mycket väl från diskussionerna i dåvarande statsutskottets tredje avdelning att vi blev ganska övertygade av de synpunkter som i motioner hade framförts då och även tidigare.

Det olyckliga är att det finns en hel del förrättningar, som borde bli av

men som helt enkelt inte blir det, därför att kostnaderna bedöms vara för höga i förhållande till det värde som själva förrättningen skulle ge just den mark det är fråga om. Det var sett mot den bakgrunden vi menade att man i fråga om taxesättningen behöver få fram någon sorts utjämning mellan olika slag av förrättningar.

Påståendet att det i statsutskottets skrivning skulle ha stått "utjämning i landet" känner jag inte till. Jag tror att det är ett tillägg av herr Bergman, och det har väl kommit till just vid den konstruktion av taxorna man nu gjort.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! När det gäller vad statsutskottet kan ha menat så har jag tyvärr inte utlåtandet till hands, men jag har en notering om att det står att det skall vara en "skälig fördelning med hänsyn till bärkraft och belägenhet", det står annars att läsa på s. 7 i statsutskottets utlåtande nr 208 för år 1970.

Hur skall det kunna bli en skälig fördelning om den inte skall ske över hela landet? Skall den ske med granntomten eller inom kommunen? Det är uteslutet att göra en fördelning i annan form än över hela riket.

Den här frågan upptog oss på sin tid rätt intensivt inom statsutskottets tredje avdelning. Jag har liksom fröken Ljungberg ett klart minne av den debatten. På den punkten var vi alltså då ense.

Herr Petersson i Nybro läser upp vad Kommunförbundet har sagt, men det är egentligen inte det vi diskuterar. Kungl. Maj:t gick ifrån det förslaget och konstruerade ett nytt förslag. Det är skillnad, herr Petersson, på förslagets innehåll, och det borde herr Petersson också ha sagt.

Jag har naturligtvis inte den fackkunskap på området som herr Petersson och andra kan ha, som har motionerat i ärendet. Det finns ingen taxa i detalj utformad, men principerna för taxan skulle jag kunna tala om. De är beskrivna, så jag behöver bara läsa innantill i proposition och utskottsutlåtande. Det är mycket enkelt. Men jag föreställer mig att intresset från herr Peterssons sida är konstruerat och att det är helt obefintligt hos de andra ledamöterna. Jag avstår alltså från en sådan redovisning.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Herr talman! Med anledning av den fråga som fröken Ljungberg ställde till mig måste jag erinra något om vad vi hade för oss, när vi tog den här lantmäteriorganisationen.

Det fanns två förslag. Det ena förslaget var en helt statlig organisation. Det andra förslaget var att de kommuner, som så önskade, skulle få bilda en lantmäteriorganisation under kommunalt huvudmannaskap, och resten skulle staten ta hand om.

Vi kom underfund med att vi inte kunde lösa frågan på det senare sättet. Men vi ville försöka tillmötesgå det starka intresse som fanns hos de stora kommuner, som hade en mycket väl utvecklad lantmäteri verksamhet och ett stort underlag att kunna integrera den verksamheten i bebyggelseprocessen. Därför sade vi: Låt oss i och för sig

Grunder för taxerättningen i lantmäteriverksamheten, m. m.

skapa en heltäckande lantmäteriorganisation för landet i dess helhet. Det behöver vi ha. Men låt oss inom ramen för den öppna möjligheter för de kommuner som har detta underlag att bilda s. k. specialenheter. Vi fick på det sättet 42 specialenheter.

Avsikten med dessa var verkligen inte att de dessutom skulle få ställa sig vid sidan om den utjämning, som riksdagen hade uttalat ett önskemål om när det gällde kostnaderna för lantmäteriförrättningar. Utjämningen skulle då få det resultat, som utskottets vice ordförande här har redovisat, nämligen att inom sektorn med de 42 kommunerna som har de bärkraftiga förutsättningarna skulle man göra en utjämning för sig, och därefter skulle kostnaderna för resten av landets lantmäteriförrättningar utjämnas.

I klarspråk skulle det betyda att samma tjänster skulle göras till ett väsentligt högre pris exempelvis i Norrland än i andra delar av landet. Vad riksdagen ville åstadkomma var att man skulle få betala samma pris för samma tjänst i det här sammanhanget. Det var vad utjämningen skulle innebära, och därför måste den omfatta hela lantmäteriväsendet.

Det är anledningen till att vi har skapat den nuvarande organisationen. Vi ville inte få en situation där de mera bärkraftiga kommunernas lantmäteriförrättningar skulle gynnas i förhållande till de mindre bärkraftiga kommunernas.

Sedan fick vi från lantmäteristyrelsen förslag om hur detta skulle föras ut i praktiken, som innebar att viss utjämning skulle ske också mellan de bägge sektorerna, alltså jord och skog och lantmäteriförrättningar för bebyggelse. Men med hänsyn tagen till den remisskritik som bl. a. riktades emot förslaget från Kommunförbundets sida sade vi: Den typen av överföring bör inte ske av kostnaderna mellan de här bägge sektorerna. Propositionens förslag bygger därför på en utjämning inom lantmäteri för bebyggelseverksamhet som omfattar hela landet men ingen överföring mellan sektorerna jord och skog respektive bebyggelseverksamhet.

När det gäller kontakten med Kommunförbundet har vi även efter sedan vi fick remissyttrandet ifrån Kommunförbundet, på vilket vi baserade propositionens förslag, haft direkta kontakter under utarbetandet av förslaget för att verkligen åstadkomma förutsättningar för att det tekniskt och i annat avseende skulle vara möjligt att genomföra detta.

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka för det svar jag fick nu. Det gläder mig att kontakterna med Kommunförbundet har ägt rum. Då måste man, efter vad jag förstår, ha stannat i ganska olika uppfattningar om hur det här ärendet borde hanteras.

Det är svårigheter med taxesättningarna beroende på vad man vill tillgodose. Jag vill erinra om vad utskottet bl. a. skriver på s. 2: "Statsmakternas bedömningar av vikten av att främja vissa på annat sätt utvalda förrättningsgrupper av allmänt intresse bör — — enligt utskottets mening — —" — utskottet har tidigare sagt att det är svårt att "utvälja förrättningstyper som generellt kan vara i behov av nedsättningar" — "och i enlighet med förordade riktlinjer tillgodoses i samband med budgetprövningen."

Det är otvivelaktigt något som reservanterna också haft i åtanke.

Herr PETERSSON i Nybro (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergman talade om att han inte var insatt i taxekonstruktionen och frågan om hur stora taxorna skulle bli. Jag kanske kan hjälpa till med ett litet tips om hur det kommer att se ut.

Enligt vad jag har erfarit kommer exempelvis vid en flerlotsförrättning den första förrättningen att ligga på 1 450 kronor och de följande på 1 150 kronor. Det innebär för i varje fall en del kommuner ungefär en fördubbling av kostnaderna, och de pengarna skall tas någonstans — bl. a. kommer väl bostadsbygget att i hög grad belastas med detta.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade förut att jag inte var inne i taxetekniken, herr Petersson i Nybro. Men jag beklagar att jag framhöll att herr Petersson kunde dessa saker. Vad han nu sade blottlade någonting annat. Han talade nämligen här om enstaka förrättningar och inte om flerlotsförrättningar, och den prisangivelse han gjorde återfinns i propositionen. Märkvärdigare var det alltså inte med herr Peterssons kunskap.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Herr talman! Riksdagen har ju uttalat sig för att vi skall ha full kostnadstäckning för lantmäteriförrättningarna. Om nu priset för en förrättning ute i kommunerna, såsom herr Petersson i Nybro säger — han talar väl då fortfarande bara om de här 42 kommunerna som har specialenhet — skulle vara det som herr Petersson här angivit, vad skulle då priset bli för en förrättning i de kommuner som icke har underlag för egen specialenhet och där alltså det hela måste klaras genom den statliga lantmäteriorganisationen?

Det priset måste väl ligga väsentligt högre, om vi inte får till stånd den utjämning som riksdagen också uttalat sig för.

Herr PETERSSON i Nybro (s):

Herr talman! Låt mig göra en ytterligare komplettering. Enligt de uppgifter jag fått ligger i en lantmäteriförrättning, som går under det statliga lantmäteriet, en första förrättning som kostar 1 125 kronor. Varje efterföljande förrättning kostar vid flerlotsförrättningar 925 kronor. Då tillhandahåller sakägaren hantlangning. Det är orsaken till skillnaden i kostnader.

Herr GREBÄCK (c):

Herr talman! Låt mig kort och gott säga att centerns ledamöter i utskottet helt ställer sig bakom utskottet i denna fråga. Vi finner den lösning som föreslås i propositionen rationell. Den innebär också en rimlig avvägning mellan olika intressen i vårt land.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag vill bara säga några ord till herr Petersson i Nybro.

Nr 150

Torsdagen den
16 december 1971

Grunder för taxeställningen i lantmäteriverksamheten, m. m.

*Grunder för taxer-
sättningen i lant-
måteriverksam-
heten, m. m.*

Det har ju ryktats kolossalt mycket om vad denna reform kan innebära, men skulle till äventyrs den siffra som herr Petersson angav som korrekt vara detta, har ju de där 42 kommunerna ingenting att frukta. Då kommer de att få bra betalt för det jobb de skall utföra.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1-3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fröken Ljungberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Petersson i Nybro begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 32 punkten 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fröken Ljungberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Ljungberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	207
Nej	-	86
Avstår	-	6

Punkterna 5-8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 13 Föredrogs finansutskottets betänkanden:

Nr 48 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1971:174 med förslag till lag om ändring i lagen (1971:148) med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning

Nr 49 rörande upprustning av riksbankens avdelningskontor i Göteborg

Nr 50 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1971:175 angående riktlinjer för försäljning av staten tillhörig fast egendom, m. m.

Nr 51 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1971:145 angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 i vad avser ärende under finansdepartementets handläggning

Nr 52 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1971:145 angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 i vad avser avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster.

§ 14 Ändrad regional organisation av SJ

Föredrogs trafikutskottets betänkande nr 27 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad regional organisation av SJ jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1971:147 under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 22 oktober 1971 föreslagit riksdagen att godkänna en ändrad regional organisation av SJ enligt vad i propositionen anförts.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen läggs fram förslag till ändringar i nuvarande regionala organisation av SJ. Förslaget innebär i viss mån ett fullföljande av 1963 års omorganisation.

Nuvarande elva driftdistrikt och elva bandistrikt föreslås ersättas av åtta trafikdistrikt och lika många bandistrikt. De geografiska gränserna för trafik- och bandistrikt förutsättes sammanfalla. Till skillnad mot tidigare föreslås gränserna för de nya distrikten vara i huvudsak länsanpassade. Minskningen av antalet distrikt innebär att de nuvarande distriktsexpeditionerna i Växjö, Borås och Umeå dras in.

De f. n. till driftdistrikten hörande driftverkstäderna och de till maskinavdelningen hörande huvudverkstäderna föreslås sammanförda i sex verkstadsregioner under maskinavdelningen. I fråga om förrådsverksamheten föreslås viss organisatorisk omläggning.

Den nya organisationen avses börja genomföras fr. o. m. den 1 juli 1972.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels motionen 1971:1523 av herr Persson i Heden m. fl. (c, fp, m), vari hemställts att riksdagen skulle som sin mening uttala att Borås borde bli huvudort för de trafik- och bandistrikt som omfattade Göteborgs och Bohus, Hallands, Älvsborgs och Skaraborgs län eller – för den händelse riksdagen inte kunde ansluta sig till nyssnämnda krav – att beslut i fråga om ändrad organisation av SJ i vad avsåg trafik- och bandistrikt borde anstå till dess att resultatet av den regionala trafikplaneringen förelåg,

dels motionen 1971:1524 av herrar Winberg (m) och Nordgren (m), vari hemställts att riksdagen skulle avslå propositionen,

dels motionen 1971:1545 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. (c, fp, m), vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om dels ytterligare utredningar avseende statens järnvägars trafik- och bandistriktsorganisation i syfte att lokalisera expeditioner till Växjö för distrikt omfattande Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Blekinge län, dels utredning i syfte att åstadkomma rationalisering av statens järnvägars centrala förvaltning,

dels motionen 1971:1546 av herr Hammarberg m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen som sin mening gav till känna 1. att Västmanlands län borde tillhöra Stockholms trafik- respektive bandistrikt samt 2. att den åkande maskintjänsten organiserades i enlighet med vad i motionen anförts,

Nr 150

Torsdagen den
16 december 1971

*Ändrad regional
organisation av SJ*

Torsdagen den
16 december 1971

*Ändrad regional
organisation av SJ*

dels motionen 1971:1547 av herr Magnusson i Kristinehamn m. fl. (vpk, s, c, fp, m), vari hemställdes att riksdagen beslutade att en omprövning skulle ske av den i propositionen föreslagna distriktsindelningen och att då även ett i motionen framställt krav om Värmlands läns överförande till Göteborgsdistriktet borde prövas,

dels motionen 1971:1548 av herr Magnusson i Kristinehamn m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen beslutade avslå det i propositionen framlagda förslaget till omorganisation av SJ samt att riksdagen hemställde om att en ny utredning snarast tillsattes med beaktande av vad i motionen anförts,

dels motionen 1971:1549 av herrar Nilsson i Agnäs (m) och Nordgren (m), vari hemställdes att riksdagen skulle avslå i propositionen framförda förslag om indragning av SJ:s Umeådistrikt,

dels motionen 1971:1550 av herrar Nilsson i Tvärålund (c) och Gustafsson i Byske (c), vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle uttala att beslut angående SJ:s regionala organisation borde uppskjutas i avvaktan på resultatet av den pågående regionala trafikplaneringen samt att det skulle ytterligare utredas på vilket sätt SJ:s organisation borde utformas för att stödja den regionalpolitiska målsättningen,

dels motionen 1971:1551 av herr Nygren m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen i avvaktan på resultatet av den regionala trafikplanering, som kommunikationsdepartementet uppdragit till länsstyrelserna att utföra före den 1 oktober 1974, uttalade sig för ett uppskov med ställningstagandet till de i propositionen föreslagna indragningarna av drifts- och bandistriktsenheterna i Växjö, Borås och Umeå,

dels motionen 1971:1552 av herr Olsson i Sundsvall (c), vari hemställdes att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att SJ:s totala verksamhet inom Ånge kommun ej fick minskas i samband med omorganisationen av SJ:s regionala verksamhet och att frågan om en utökning av SJ:s verksamhet inom Ånge kommun borde prövas,

dels motionen 1971:1553 av herr Stadling (s), vari hemställdes att enligt den gamla planen distrikt åtta och nio skulle sammanslås till ett distrikt, alternativt att de gamla gränserna skulle bibehållas, samt att den verkstadsregion som enligt förslaget skulle flyttas till Östersund bibehölls i Ånge,

dels motionen 1971:1554 av herrar Ångström (fp) och Larsson i Umeå (fp), vari hemställdes att riksdagen skulle avslå propositionen i vad den avsåg en indragning av Umeådistrikten och att ny utredning gjordes med sikte på en effektivisering och bättre näringslivsanpassning av Umeådistrikten och en rationalisering av SJ:s centrala förvaltning.

Utskottet hemställde

att riksdagen med avslag å propositionen 1971:147 och i anledning av motionerna 1971:1523 och 1971:1524 samt 1971:1545-1971:1554 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde ytterligare utredning och nytt förslag angående regional organisation av SJ.

Hugosson, Rosqvist, Lindberg och Karlsson i Malung (samtliga s), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med avslag å motionerna 1971:1523 och 1971:1524 samt 1971:1545--1971:1554 godkände de riktlinjer för ändrad regional organisation av SJ som av departementschefen i statsrådsprotokollet förordats.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Trafikutskottets betänkande som gäller regional organisation av SJ och som bygger på proposition nr 147 avser i viss mån ett fullföljande av 1963 års omorganisation. De nuvarande elva driftdistrikten och de elva bandistriktet föreslås ersättas av åtta trafik- jämte åtta bandistrikt. Vidare föreslås att de nya distrikten i huvudsak skall vara länsanpassade. De nuvarande distriktsexpeditionerna i Växjö, Borås och Umeå skall utgå ur SJ:s organisation. De till de nuvarande driftdistrikten hörande driftverkstäderna skall sammanföras i sex verkstadsregioner under maskinavdelningen.

Förslaget om omorganisation presenterades i mars 1970 efter en utredning inom SJ, men själva upprinnelsen till den föreslagna omorganisationen daterar sig till 1969. Nu är meningen att den nya organisationen, om riksdagen så beslutar, skall träda i kraft från den 1 juli 1972.

Under utskottsbehandlingen blev efter hand den i och för sig okontroversiella propositionen mycket kontroversiell. Ett flertal motioner har väckts, och en del uppvaktningar för utskottet har också förekommit. Trots den ingående behandlingen av såväl propositionen som de många motionerna var förhoppningen att utskottet skulle kunna enas om ett tillstyrkande av de realistiska synpunkter som redovisades i propositionen. En borgerlig talesman i utskottet uttryckte saken som så, att det var – som orden föll – "en för liten fråga att ge regeringen ett nederlag på".

Men det skulle snart visa sig att de borgerliga jämte utskottets enda kommunist, som blev hjälte under en dag i den borgerliga pressen, i samverkan kunde enas om att fälla propositionen.

Må det vara mig tillåtet att utöver vad som sägs i denna proposition också anföra några exempel på den utveckling som statens järnvägar genom rationaliseringsåtgärder och strukturförändringar åstadkommit. Den största personalorganisationen inom SJ har varit Svenska järnvägsmannaförbundet, som numera uppgått i Statsanställdas förbund. Svenska järnvägsmannaförbundets högsta medlemssiffra noterades 1952 och var då ca 70 000. Från 1950-talets början till i dag har de rationaliseringsåtgärder som vidtagits medfört att medlemsantalet sjunkit till drygt 40 000.

Man kan alltså utan överdrift slå fast att under dessa månader har ca 30 000 av förbundets medlemmar borationaliserats. Dessa rationaliseringsåtgärder har främst varit inriktade på att minska antalet anställda på järnvägens olika avdelningar, dvs. inom ban-, maskin- och trafiktjänsten. Åtgärderna har huvudsakligen drabbat medlemmar anslutna just till Statsanställdas förbund medan minskningen av den s. k. administrativa personalen och då särskilt inom den s. k. högre karriären har varit

Torsdagen den
16 december 1971

*Ändrad regional
organisation av SJ*

synnerligen blygsam.

I sin strävan att tillmötesgå statsmakternas krav på en ur såväl teknisk som ekonomisk synpunkt riktig avvägning av transportverksamheten har SJ som företag sålunda angripit olika verksamhetsgrenar. Bland de rationaliseringsobjekt och strukturanpassningar som förekommit kan nämnas bannnedläggningar som minskat järnvägsnätet från 17 000 km till i dag drygt 11 000 km, utökad motorisering och utsträckt användning av dieseldrift, utökad enbemannning av lok, fjärrblockering, koncentration av växlingsarbetet till centralbangårdar, införandet av bangårdslag, en utökad maskinanvändning vid såväl driftavdelning som banavdelning, en ny banbevakning, nedläggning och nedtoning av verkstäder och förråd, ändrade arbetsrutiner för godsmagasin, nedläggning av järnvägsstationer och lokstationer, överföring till landsväg av spårbunden trafik osv.

I detta sammanhang kan också som ett exempel nämnas att ändrade arbetsformer vid banavdelningen har medfört att antalet banarbetare minskat från som mest ca 13 000 i början på 1950-talet till ca 2 800 den 1 juli 1970, då denna grupp överfördes till löneplansanställning.

Att SJ haft möjligheter att genomföra förändringar utan större tidsutdräkt och i stort sett efter uppgjorda planer får i allra högsta grad tillskrivas personalens lojala inställning. Vid en jämförelse med behandlingen av liknande frågor i andra länder framstår detta ännu klarare.

Fackförbundets allmänna inställning till rationaliseringsverksamheten kan sålunda sägas ha varit mycket positiv. Dessutom har förbundet inte ansett att ett högt medlemsantal varit det viktigaste utan på sitt sätt av underordnad betydelse i förhållande till förbundets främsta uppgift, som är att verka för goda löner och anställningsvillkor för dem som har fortsatt anställning vid företaget.

Andra ändringar i arbetsförhållandena, såsom fördyrade levnadsomkostnader vid tvångsförflyttningar, grusade förhoppningar om kursutbildning och befordran inom karriären, har medfört att förbundet krävt förhandlingar i syfte att finna lämpliga former för kompensation åt de av rationaliseringar och strukturförändringar särskilt utsatta grupperna. Förhandlingarna har också resulterat i en uppgörelse som gäller fr. o. m. den 1 januari 1966. Att ett relativt hyggligt förhandlingsresultat kunde uppnås bevisar också att SJ som arbetsgivare har varit införstådd med att nämnda förbunds medlemsgrupper särskilt hårt har blivit drabbade.

Antalet anställda vid SJ var som mest ca 75 000, och förbundets medlemsantal vid den tidpunkten, som jag tidigare nämnde, ca 70 000. Motsvarande siffror i dag är ca 45 000 SJ-anställda och, vilket jag också tidigare sagt, 40 000 medlemmar i Statsanställdas förbund. Vad som här framhållits talar också för att det finns all anledning att minska den administrativa personalen, alldenstund den tidigare organisationsändringen icke uppfyllt prognoserna om en avsevärd minskning just av de administrativa tjänsterna på såväl regional distriktsnivå som på central nivå. Förändringen har inneburit en ökning med ca 220 tjänster i högre lönegrader medan antalet på lägre nivå minskat med ca 490. Samma utveckling har tagit sig uttryck även inom den centrala förvaltningen.

Erfarenheten av 1963 års regionala ändring har givit vid handen att antalet inrättade distriktsenheter är för stort, en uppfattning som också

delas av det största personalförbundet. SJ har därför i stor utsträckning inte kunnat fungera på ändamålsenligt och effektivt sätt. Det är en allmän uppfattning.

Inom den i propositionen och utskottets betänkande omtalade utredningen har personalorganisationerna varit representerade, och i detta arbete har SJ:s organisation förutsättningslöst diskuterats. Resultatet blev att såväl verksledningen som personalorganisationerna kom överens om det nu föreliggande förslaget till organisation. Det bör i detta sammanhang också påpekas att den föreslagna organisationsändringen berör Statsanställdas förbunds medlemmar med ca 50 procent av de anställda vid distriktsexpeditionerna i Växjö, Borås och Umeå. Trots detta är förbundet berett att medverka till att uppnå en bättre organisation på samma sätt som tidigare skett för stationer, lokstationer och underhållsområden på den lokala nivån.

Det är vidare av vikt att påpeka att i samband med den regionala förändringens genomförande, om riksdagen så beslutar, en klar delegering från centralförvaltningen av arbetsuppgifter och beslut är avsedd att genomföras, vilket positivt påverkar såväl de regionala som de lokala nivåerna inom företaget. Det pågår för närvarande en översyn av den centrala förvaltningen i syfte att delegera ned uppgifterna till lägre verksamhetsnivå. En sådan organisatorisk förändring innebär en markerad förbättring av företagets möjligheter att tillgodose kravet på ökad service och transportstandard. I anslutning härtil kommer en förstärkning att genomföras i vad det gäller marknadsbevakningen och själva försäljningen.

Syftet med den föreslagna intregreeringen av huvud- och driftverkstäder under en gemensam huvudman är i första hand en strävan att nå ett bättre utnyttjande av verkstadstjänstens samlade resurser. På vissa håll har emellertid uppgifter framkommit som säger att detta skulle innebära en överflyttning av arbetsuppgifter från nuvarande driftverkstäder till huvudorterna för de sex verkstadsregionerna. Bl. a. har sådana uppgifter i olika sammanhang framförts beträffande Ånges ställning som driftverkstad.

Dessa farhågor som också framförts i en motion betecknar vi som helt ogrundade. Sålunda kommer även efter omorganisationen underhåll av lok och reparationer av godsvagnar att ske i Ånge. Endast en liten del av administrationen kommer att centraliseras till huvudorten, i detta fall Östersund. I övrigt kommer med all sannolikhet en personalförstärkning att bli erforderlig genom att nya uppgifter med komponentbyten etc. skall tillföras Ånge. Samma förhållande gäller också för övriga verkstadsregioner.

Det är, herr talman, mot denna bakgrund som jag här har försökt skildra mycket anmärkningsvärt att icke någon majoritet i utskottet kunnat uppnås. Denna uppfattning delas också inte minst av många tidningar såväl inom som utanför de borgerligas intressesfär.

Jag tar tillfället, herr talman, att citera något av de uppgifter som under senare tid framförts. Det är inte alltid som vi från vårt håll har möjlighet att instämma helt i vad t. ex. Svenska Dagbladet skriver, men vad denna tidning skrev den 12 december sammanfaller helt med de

synpunkter som reservanterna gjort till sina. Det sades i denna tidning då: "Det som från början kunde uppfattas som en naturlig och konsekvent åtgärd i den pågående rationaliseringen inom SJ har emellertid stött på motstånd under riksdagsbehandlingen. En majoritet bestående av de borgerliga oppositionspartiernas företrädare samt en kommunist har inom trafikutskottet yrkat på att propositionen avslås."

"Det är begripligt", fortsätter tidningen, "om oppositionen i nuvarande läge utnyttjar uppkommande tillfällen att med kommunisternas hjälp tillfoga regeringen nederlag och därmed påminna herr Palme om att han befinner sig i minoritet. Den frestelsen kan dock lätt förleda oppositionen att inta ståndpunkter som från dess egna utgångspunkter är svåra att försvara. Det förefaller som om behandlingen av förslaget till omorganisation av SJ kan komma att utgöra ett skolexempel härpå, såvida det inte blir ett uppvaknande i kammaren.

En sak är att regionala intressen vid en omorganisation som den som nu föreslagits kan känna sig åsidosatta och därför kämpar för ett bevarande av den nuvarande organisationen", fortsätter tidningen. "Detta kan vara helt i sin ordning. Vad som däremot skulle vara betänkligt är om de som energiskt krävt fortsatt rationalisering inom statliga företag och verk nu skulle försöka sätta käppar i hjulen. Konsekvenserna kan på sikt bli mycket besvärande, bl. a. i form av en sänkt rationaliseringstakt över hela fältet på ett område där behovet av ökad effektivitet är stort."

Låt mig också citera vad Nya Wermlands-Tidningen skrev: "För en gångs skull visar regeringen en vilja att spara, att rationalisera, men då uppträder en enig borgerlig front och säger nej, och tack vare kommunistiskt stöd blir man i majoritet. Regeringen har fått en bakläxa för en gångs skull."

"Man hoppas", tillägger Wermlands-Tidningen, "att de borgerliga ledamöterna i riksdagens trafikutskott faktiskt har hållbara motiv för sitt agerande och inte röstar emot SJ-generalens förslag bara för att de såg en chans att komma åt regeringen. Mot bakgrunden av den minskade tågtrafiken förefaller det vettigt att inte låta den administrativa sidan av SJ:s verksamhet bli överdimensionerad", fortsätter tidningen. "Kan man åstadkomma en billigare och effektivare organisation genom att minska de elva drifts- och bandistrikten till åtta bör man också göra det, även om man förstår att det kan kännas bittert i Växjö, Borås och Umeå." Tidningen slutar: "På borgerligt håll har man anledning att noga tänka över frågan när den kommer upp i riksdagen så att man inte åstadkommer en pyrrusseger."

Av detta framgår klart att de borgerliga i utskottet med vpk:s stöd anser att SJ inte får företa någon organisationsändring som på kort sikt kan få en negativ inverkan på sysselsättningen på de tre orter vilkas distriktsledningar efter hand skall avvecklas.

Fortsätt gärna rationaliseringen inom SJ men rör inte de nuvarande distrikten, är alltså fältropet, och i detta deltar med full kraft vpk:s företrädare i utskottet.

De borgerliga ledamöterna som i andra företag utanför riksdagens påverkan aldrig drar sig för att rationalisera med i regel svåra konsekvenser för de anställda vill här hindra SJ från att genomföra en förnuftig

och ändamålsenlig anpassning till nuläget. SJ beräknar att genom den föreslagna omorganisationen kunna spara ca 25 miljoner kronor per år i 1970 års penningvärde. Under tre år gör det ca 90 miljoner kronor. Man ställer då självfallet frågan: Är utskottsmajoriteten beredd, om den vinner framgång här i riksdagen i dag, att under den tid som den föreslagna utredningen arbetar kompensera SJ med motsvarande belopp av andra medel, t. ex. genom anslag från AMS? Eller är det utskottsmajoritetens mening att SJ på grund av majoritetens halsstarrighet skall justera sina taxor uppåt under den tid den föreslagna utredningen pågår?

Utskottet påstår att organisationsförslaget har stora brister. Trots detta vill utskottet inte motsätta sig en ändring av distriksindelningen men önskar en ytterligare utredning om distriktens storlek och avgränsning samt valet av huvudorter. Vågar jag dra den slutsatsen att majoriteten inom utskottet önskar ännu färre distrikt än de åtta som propositionen utgår från?

Även från företagsdemokratiska synpunkter har majoriteten invändningar mot förslaget. Men den satsen har säkerligen tagits med för att tillgodose den kommunistiske ledamotens uppfattning. Enligt hans livorgans, Ny Dag, artikel i går har de borgerliga helt anammat vpk:s partimotion och med den som grund avstyrkt propositionen.

Utskottet har helt bortsett från att de anställda genom sina förbund har deltagit i utredningen och tillstyrkt förslagen. Vilka personalorganisationer eller förbund är det som inte har fått, som utskottsmajoriteten skriver, sina "berättigade intressen" beaktade i detta sammanhang? Utskottets majoritet önskar också att vederbörande personalorganisationer samt näringslivet och "personer med erfarenhet från regionalpolitiska bedömningar" skall vara företrädare i den nya utredningen. Det skulle vara ytterst intressant om vi i dag kunde få dessa synpunkter från utskottsmajoriteten något närmare belysta.

Den tidigare utredningen, som jag något ordat om, var enligt utskottet inte representativ nog. Men i den utredningen ingick förutom SJ:s ledning också, som tidigare framhållits, just representanter för personalorganisationerna. Därefter underställdes utredningen SJ:s lekmannastyrelse, där inte minst näringslivet som bekant är mycket starkt företrätt. Men utskottet underkänner helt utredningen. Därför skulle det vara intressant om utskottets talesman något närmare ville redogöra för vilka principer utskottet bygger sina ställningstaganden på.

Slutligen tror utskottet att rationaliseringsarbetet skall kunna fortsätta och bedrivas med all kraft samt omfatta alla nivåer inom SJ, trots att samma utskottsmajoritet med kall hand avisar det nu föreliggande förslaget till omorganisation.

Det klankas som bekant nästan dagligen på de statliga företagens klumpighet och oförmåga att agera – vi fick ett strålande bevis på den sortens argumentering senast i går här i riksdagen. Men man måste väl fråga sig hur ett privat företag skulle kunna existera med en liknande beslutsprocess som den som riksdagen här eventuellt bestämmer sig för.

Vi reserverar oss starkt i vår uppfattning att det inte är vare sig omtanke om SJ som företag eller lokala intressen som varit vägledande för utskottets ställningstagande; det har varit mycket dunkla krafter som

Torsdagen den
16 december 1971

*Ändrad regional
organisation av SJ*

varit bestämmande – krafter av det slag som klart och tydligt framgår av de citerade tidningsartiklarna. Detta är ett nytt exempel på att det går att nå en mer eller mindre broderlig samverkan mellan de borgerliga och kommunisterna för att, när chansen finns, ge regeringen nederlag i en fråga vars avgörande som i detta fall mera är taktiskt betingat än sakligt uppbyggt.

Med det sagda yrkar jag, herr talman, bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar Hjorth, Palm och Lindahl, fru Thunvall och fru Sundström samt herrar Lindberg, Sundgren, Larsson i Vänersborg och Hugosson (samtliga s).

Herr tredje vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Utskottets värderade vice ordförande sade att denna fråga har varit föremål för en ingående behandling i utskottet, och det är alldeles riktigt. Utskottet har ägnat mycken tid åt den. Vi har haft uppvaktningar från många olika håll. Vi har hört Statsanställdas förbund. Generaldirektören i SJ, Lars Peterson, har gjort en föredragning för utskottet och svarat på frågor. Det visar ju att vi inom utskottet inte har ansett detta vara någon liten eller någon självklar fråga.

Varför har då frågan krävt en så ingående behandling? Jo, det är därför att vi här har framfört oss ett förslag där företagsekonomiska intressen och rationaliseringssynpunkter å ena sidan och regionalpolitiska synpunkter å andra sidan står emot varandra. Det förslag som föreligger i propositionen är ett rationaliseringsförslag, grundat på företagsökonomiska synpunkter.

I propositionen föreslås en minskning av antalet distrikt genom att vissa distrikt skall dras in. Det är självklart att om man minskar antalet distrikt genom att dra in några av dem, så kommer vissa orter att bli drabbade. Det är ganska naturligt om man från de orternas sida vill ha ändringar i organisationen för att just de skall undgå att drabbas. Det är också naturligt att vi får motioner från olika håll med önskemål om att särskilda hänsyn skall tas till den och den regionen.

Men det som har varit utmärkande för frågans behandling är att vi fått motta framställningar och yttranden som inte bara har sett till vissa regioners intressen utan som har sett till hur denna organisation ter sig från allmänt regionalpolitiska synpunkter.

Utskottets vice ordförande försökte nu att dra en skarp, partipolitisk skiljelinje i den här frågan mellan socialdemokratiska partiet å ena sidan och samtliga andra partier i riksdagen å andra sidan, och det är något förvånande. I utskottet har vi inte uppfattat detta som en fråga där man skall dra skarpa, partipolitiska gränslinjer. Här finns en motion, nr 1551, av nio socialdemokratiska ledamöter, som begär att riksdagen uttalar sig för uppskov med ställningstagandet till indragningarna av drift- och bandistriktsenheter i Växjö, Borås och Umeå. I detta fall ser man alltså

hela frågan inte ur en regions synpunkt utan ur tre regioners synpunkt samtidigt.

Herr Mellqvist har också, med hänvisning till vissa citat från tidningar som representerar moderata samlingspartiet, sagt att det kanske är dunkla krafter som ligger bakom den här frågan och att den på något sätt skulle vara infekterad. Han citerar Nya Wermlands-Tidningen, som säger sig hoppas att utskottsmajoriteten har hållbara motiv.

De mest vägande skälen för utskottsmajoritetens ställningstagande är de remissvar som kommit in till regeringen från de organ som har det främsta ansvaret för den statliga rationaliseringsverksamheten här i landet, nämligen riksrevisionsverket och statskontoret bland andra. Jag skulle inte tro att utskottets värderade vice ordförande har någon misstanke om att det finns dunkla krafter som verkar inom riksrevisionsverket och statskontoret för att tillgodose vissa partipolitiska synpunkter, utan det vägledande för dessa organ är givetvis en saklig bedömning av hur denna fråga ligger till.

Utskottets majoritet har utförligt refererat till dessa remissyttranden i sitt betänkande, och anledningen till det är att dessa remissyttranden har blivit styvmoderligt behandlade i propositionen. På s. 18 i propositionen anges att bl. a. statskontoret och riksrevisionsverket är mera tveksamma till förslaget, och på s. 20 i propositionen anföres att det enligt statskontorets uppfattning i och för sig måste anses rimligt att distriktsindelningen motiveras i huvudsak utifrån företagsekonomiska synpunkter. Där ser det ut som om de här organen med en viss tveksamhet dock menade att man nu borde kunna gå på detta förslag.

Om man läser remissyttrandena framgår det dock tydligt att såväl riksrevisionsverket som statskontoret anser, att en ändrad distriktsindelning inte bör komma till stånd förrän ytterligare utredning skett. Jag skall nöja mig med att citera ur statskontorets yttrande, och börjar då med den passus jag nyss nämnde som citerats i propositionen för att den skall komma in i sitt rätta sammanhang:

”Ämbetsverket finner det i och för sig rimligt mot bakgrund av SJ:s målsättning att distriktsindelningen huvudsakligen motiveras utifrån strikt företagsekonomiska utgångspunkter. I vissa situationer kan emellertid en åtgärd som ter sig företagsekonomiskt rationell ur myndighetens synpunkt medföra ogynnsamma externa, sociala eller samhällsekonomiska konsekvenser. När det gäller en ny distriktsindelning för SJ är det enligt ämbetsverket önskvärt att statsmakternas ställningstagande underlättas genom en noggrann genomgång av såväl företagsekonomiska som samhällsekonomiska konsekvenser av olika alternativ.

Statskontoret finner det inte osannolikt att en distriktindragning kan få en betydande regionalpolitisk effekt dels genom att antalet arbetstillfällen minskar, dels genom att den allmänna transportservicen minskar – något som beaktas av företagen vid nylokalisering. En ny regionindelning för SJ:s organisation bör således enligt ämbetsverket föregås av en närmare utredning om de lokaliseringspolitiska aspekterna av olika organisationsalternativ, så att statsmakterna i sista hand kan göra en rimlig avvägning mellan företagsekonomiska effektivitetskrav och regionalpolitiska strävanden.”

Detta säger egentligen allt. Där har såväl utskottets vice ordförande som Nya Wermlands-Tidningen de hållbara motiv, på vilka utskottet grundat sitt ställningstagande.

Vad har nu skett i departementet under det år som gått sedan de här remissyttrandena avlämnades? Ja, man har gjort vissa ändringar i SJ:s förslag. På ett par punkter har man ändrat den föreslagna distriktsindelningen, och man finner det naturligt att övervägandena inom delegationen för statlig verksamhet skall omfatta också Umeå, Borås och Växjö. Men de överväganden som denna statliga delegation gör kan ju få resultat först om några år, och det är väl ganska riktigt som sades från en av de uppvaltande grupperna, att det i så fall hade varit lämpligt att vänta, så att man kunnat göra de här sakerna samtidigt.

Herr talman! Utskottets majoritet yrkar avslag på propositionen och begär i anledning av *samtliga motioner*, herr Mellqvist, ytterligare utredning och nytt förslag angående SJ:s regionala organisation. Vi vill ha ett förslag om rationalisering som är samhällsekonomiskt effektivt från såväl företagsekonomiska som regionalpolitiska synpunkter.

Utskottet säger också att utredningsarbetet inte får hindra en fortgående rationalisering på alla nivåer inom SJ. När det anförs i propositionen att rationaliseringen hittills huvudsakligen skett på det lokala planet och mindre på det regionala planet, så kanske det kan vara skäl att erinra om de siffror som generaldirektör Lars Peterson lämnade vid sitt besök i utskottet. Han sade att sedan den 1 juli 1962 har personalminskning på grund av rationalisering skett med 26 procent på det lokala planet, med 21 procent på det regionala planet och med 12 procent på det centrala planet. Det är ungefärliga siffror, men de ger vid handen att här har försiggått en rationalisering på det lokala och regionala planet – den är större på det lokala planet, men den är inte obetydlig på det regionala planet – och att det framför allt är på det centrala planet som rationaliseringstakten inte varit så hög. Utskottet understryker vikten av att rationaliseringsarbetet fortgår, och det kan det göra.

Man talar här om en besparing med – som utskottets vice ordförande nämnde – 25 miljoner kronor. Det är klart att den besparing man räknat ut kommer inte omedelbart – det är herr Mellqvist på det klara med – för man avskedar ju inte några människor vid SJ. Det blir en ganska lång övergångstid, och därför kan man inte bygga på de här siffrorna omedelbart. Besparingen är också ett resultat av den rationalisering som man räknar med att kunna göra vid SJ under den här tiden, och en stor del av denna rationalisering kan göras oavsett om man ändrar distriktsindelningen eller inte.

Herr talman! Detta har inte varit någon lätt fråga för utskottet att avgöra. Jag vill gärna säga att jag personligen har prövat olika möjligheter under hand att komma fram till en förmedlande lösning. Bl. a. har jag givetvis observerat att motionerna huvudsakligen rör sig om den ändrade distriktsindelningen för ban- och driftdistrikten, som de hittills har hetat, och i mindre grad har gällt maskintjänsten och förrådstjänsten o. d. Den huvudsakliga besparingen menar man skall komma från de senare områdena, och därför hade man som en möjlig lösning kunnat tänka sig

Torsdagen den
16 december 1971

*Ändrad regional
organisation av SJ*

att i den delen följa propositionens förslag. Men inte minst på grund av de upplysningar vi fick av generaldirektören i SJ fann utskottet att detta inte var någon framkomlig väg. Därför blev det till slut så att det fanns två alternativ i utskottet: det ena var att ta propositionen sådan den är och det andra att begära en ny utredning om en regional organisation av SJ. Såväl utskottsmajoriteten som reservanterna utgår från behovet av rationalisering och fortsatt rationalisering inom SJ, men utskottsmajoriteten har kommit till den slutsatsen att en ändring av distriktsindelningen bör ske först efter ytterligare utredning, samtidigt som rationalisering pågår på alla nivåer inom företaget. Och där vill vi inte minst peka på den centrala förvaltningen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar Taube (fp), Nelander (fp), Torwald (c) och Carlström (fp), fröken Hörlén (fp) samt herr Sellgren (fp).

Herr MELLQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Från departementets sida var man mycket angelägen om att få in remissvaren, och detta medverkade till att propositionen inte blev förelagd värriksdagen i år utan först kom höstriksdagen till handa.

Det är riktigt som utskottets ordförande redovisat, att en del remissinstanser har haft vissa betänkligheter mot den föreslagna ändringen av distriktsorganisationen, men man glömmer sorgfälligt de remissinstanser som har varit positiva till de grundläggande principerna för ändrad organisation. Det är bl. a. ÖB, postverket, transportnämnden, flertalet civilbefälhavare, länsstyrelserna i Uppsala, Kalmar, Blekinge, Skaraborgs, Örebro, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län, handelskamrarna i Malmö, Örebro, Gävle och Sundsvall samt inte minst Statsanställdas förbund. Tillmåter man inte de remissinstanserna någon som helst avgörande betydelse för denna frågas handläggning? Det är i så fall felaktigt, och det är faktiskt något av de dunkla krafternas spel som går igen, när man under åberopande av vad kommerskollegium och riksrevisionsverket sagt förklarar att frågan skall bli föremål för förnyad utredning.

När utskottets ordförande sedan sätter så stor tillit till vad SJ:s generaldirektör framhåller om det procentuella antalet anställda som har bortrationaliserats men helt underkänner vad samme generaldirektör säger angående de besparingar per budgetår som finns redovisade i propositionen och som jag återgav, så tycker jag inte riktigt att det går ihop. På den direkta frågan hur man skall kompensera detta bortfall för SJ har vi heller inte ännu fått något som helst svar.

Däremot förklarar utskottets ordförande att samtliga motioner ligger bakom utskottets ställningstagande. Det är alltså en polemik mot tidningen Ny Dag, som själv har tagit äran av att ha lyckats få de borgerliga att dela synpunkterna i vpk:s motion.

Slutligen skall jag inte här ta upp de socialdemokratiska motionerna utan ber att få återkomma till den frågan. Men i vårt parti har vi, kanske i motsats till andra partier, högt i tak, och vi har inte fattat något

Torsdagen den
16 december 1971

*Ändrad regional
organisation av SJ*

gruppbeslut om att gå emot propositionen.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det där sista som utskottets vice ordförande sade tyckte jag var intressant. Jag har framhållit att jag inte önskar att man i denna fråga skall dra några klara partipolitiska gränslinjer. Det är inte en fråga av den karaktären, utan det är en fråga där vi har olika bedömningar om på vilket sätt de regionalpolitiska synpunkterna skall påverka ett beslut.

Utskottets vice ordförande säger att det finns remissinstanser som tillstyrkt förslaget. Ja, visst finns det sådana. Men det är självklart att utskottet fäster särskilt avseende vid en instans som herr Mellqvist faktiskt inte nämnde i sin replik, nämligen statskontoret, som ju är det organ som har ansvaret för rationaliseringar. Det är klart att vi tillmäter dess yttrande stor vikt.

Jag använde generaldirektör Lars Petersons sakuppgifter. Jag har mycket stor respekt för de uppgifter generaldirektör Peterson lämnar – det är jag angelägen att framhålla – men det är också sant att vinsterna av en sådan här rationalisering först uppstår i det längre perspektivet, därför att man inte omedelbart kan använda de personer som genom detta blir fria i andra uppgifter. Det är en sak som vi väl känner till och fått verifierad.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Frågan om SJ-distriktens framtida organisation har varit föremål för livliga diskussioner och ett berättigat intresse under hela detta år. De orter där indragningshotade distrikt är belägna har av naturliga skäl visat stor aktivitet, och de människor som är anställda vid dessa distrikt är självfallet intresserade av frågans utveckling. Här i riksdagen aktualiserades frågan genom en interpellation vid riksdagens början.

Ett av de distrikt som är nedläggningshotade är Växjödistriktet. Eftersom jag väl känner till detta, vill jag påtala den oro som råder och den intensiva debatt som förekommit med anledning av SJ-ledningens förslag och den kungliga propositionen.

Det är ingen överdrift att säga att man allmänt tycker att SJ:s handläggning av denna fråga varit mycket egendomlig. Redan innan riksdagen presenterats ett förslag, mycket mindre tagit ställning till en omorganisation, agerade SJ:s ledning som om ett beslut om ny organisation fattats. Redan i januari i år igångsatte SJ sin personalplanering med bl. a. informationskonferenser. En sådan hölls i Växjö, och där informerades personalen om de detaljerade planer som SJ:s förslag innehöll. De lades fram som om det vore beslutat att de skulle genomföras. SJ begärde då att personalen redan före den 25 januari i år skulle framställa önskemål om framtida placeringar. Som förklaring till detta agerande har framhållits att ett genomförande av ett så omfattande förslag som detta kräver ett omfattande förberedelse- och planeringsarbete. Naturligtvis är det nödvändigt med noggrann planering och förberedelse.

Jag framhöll i interpellationsdebatten med statsrådet Norling i maj –

jag vill upprepa detta – att vi här är inne på en från riksdagens synpunkt mycket viktig principiell fråga. Om vi ser riksdagens funktion som den suveräna församling som har att fatta beslut, bör det inte råda några delade meningar om att riksdagen först har att fatta beslut i frågan, och därefter har SJ, om riksdagen beslutar en ny organisation, att vidta förberedelserna för personalens omflyttning.

Jag lyssnade med intresse till vad herr Mellqvist hade att säga. Det var en mycket egendomlig argumentering han förde. Den gick ut på att man här på olika sätt försöker stjälpna propositionen bara för att ge regeringen ett nederlag. Jag tycker det är beklämmande att höra. Det visar att herr Mellqvist har en mycket dålig kännedom om hur denna fråga diskuterats i de områden som är berörda av förslaget. Jag vill inte beskylla de socialdemokratiska ledamöterna från Kronobergs län – bl. a. från Växjö – för att de är ute efter att stjälpna regeringen på det här sättet. Jag vill inte, herr Mellqvist, beskylla länsmyndigheten i Växjö, SJ-personalen eller herr Mellqvists partikamrater i den kommunala församlingen där för att driva ett taktiskt spel i detta sammanhang, utan det är helt andra synpunkter de lägger på detta.

När herr Mellqvist säger att personalorganisationerna är helt med på detta och att de har deltagit vid frågans behandling råder jag herr Mellqvist att ta kontakt med SJ-personalen i Växjö. För övrigt har ju SJ-personal uppvaktat trafikutskottet, och jag tycker att herr Mellqvist därigenom borde ha fått en uppfattning om var personalen står. Enligt samstämmiga uppgifter i lokalpressen i Växjö har SJ-personal fått det beskedet att avlämnandet av propositionen – detta var i våras – skulle skjutas upp till hösten på grund av vissa gruppers agerande och spring i kanslihusets korridorer; de uttalandena var riktade mot SJ-personalen i Växjö.

Nej, herr Mellqvist, det finns helt andra motiv. Ur regionalpolitisk synpunkt möttes nämligen SJ-förslaget av många kritiska röster -- och jag talar nu av erfarenheter från min egen bygd, där frågan har diskuterats. I mitt eget län reagerade länsmyndighet och andra samhällsorgan mycket starkt. Och varför? Jo, därför att man betraktade denna fråga som mycket betydelsefull ur regionalpolitisk synpunkt. Det är med dessa utgångspunkter som man från Växjödistriktets område har arbetat för att distriktet i Växjö skall vara kvar, och det är utifrån de synpunkterna som jag och flera representanter för vårt län har undertecknat en motion i den här frågan.

SJ-förslaget, liksom den framlagda propositionen, berör på ett mycket ogynnsamt sätt hela den sydöstra landsdelen. Växjödistriktet kom till 1964 efter starka krav från näringsorganisationerna i Småland och Blekinge, därför att man då hade mycket negativa erfarenheter av Malmödistriktets verksamhet. Nu har länsstyrelsen i Växjö i anledning av SJ-förslaget inhämtat vissa synpunkter från näringslivet i den sydöstra landsdelen – de är redovisade till myndigheterna i Stockholm. Därav framgår klart de negativa erfarenheterna från tiden före Växjödistriktets tillkomst, alltså tiden när det här området tillhörde Malmödistriktet. På grund av dessa negativa erfarenheter vill man inte återvända till en sådan period av bristande aktivitet inom transportväsendet och otillfreds-

ställande kontaktverksamhet som rådde före omorganisationen och etableringen av Växjödistriktet.

Under de senaste åren har sydöstra området i stort sett haft en positiv utveckling – positivare än före Växjödistriktets tillkomst, och det hävdas från länsmyndigheterna att denna utveckling har ett samband med tillkomsten av Växjödistriktet. Man fick möjligheter till bättre kontakt med distriktsledningen därför att den kom på ett rimligt avstånd.

Men var finns då, herr Mellqvist, de regionalpolitiska övervägandena och hänsynen i SJ-utredningen och propositionen? Jag vill påstå att de saknas, och det har också framgått av de citat som utskottets ordförande gjorde för en stund sedan. Vi möter i denna fråga samma synsätt som i många andra sammanhang. Det föreslås, det vidtas åtgärder inom ett verksamhetsområde utan hänsynstagande till hur dessa åtgärder påverkar omgivningen – utvecklingen för andra verksamheter i området. Och det är denna bild som vi så ofta möter och som resulterar i problem som inte hade behövt förekomma om man vid ett beslutsfattande hade tagit hänsyn till helheten.

I den nu aktuella frågan vill jag säga att det är felaktigt från flera synpunkter att SJ ensidigt vidtar åtgärder utan att över huvud taget intressera sig för vilka konsekvenser dessa för med sig. Det har också påtalats från olika remissinstanser, inte minst från statskontoret, som har tagit upp dessa frågeställningar.

Detta sker i en tid, när vi diskuterar och fattar beslut om utflyttning av statliga verksamheter från ett storstadsområde. Under vårriksdagen fattade vi beslut om utflyttning. Så går några månader. Då kommer chefen för ett annat departement och föreslår indragning av verksamheter för att placera dem i ett storstadsområde.

Visserligen säger departementschefen liksom de socialdemokratiska reservanterna att dessa områden skall ihåggas vid eventuellt kommande utflyttningar av verksamheter. Men här gäller det en så viktig fråga som transportväsendet, någonting som hör till de grundläggande förutsättningarna för utvecklingen inom ett område.

En deputation från Växjö har också till utskottet framfört just betydelsen av en transportapparat för lokalisering av verksamheter. Departementschefen talar i propositionen om "de marknadsmässiga fördelar som för orter som Nyköping och Katrineholm ligger i den geografiska närheten till huvudorten". Det rör sig här om avstånd på 5–6 mil. Men vad händer i södra delen? Jo, Kalmar får 27 mil, Värnamo 24 mil, Karlskrona 22 mil, Växjö 20 mil och Jönköping 17 mil till sin regionala kontaktpunkt.

Man frågar här efter samordningen. Jag vill helt ansluta mig till de synpunkter som utskottsmajoriteten har fört fram. I vår motion har vi begärt en ny utredning. Och jag vill ansluta mig till utskottets förslag att i den utredningen skall placeras personer, som även kan lägga regionalpolitiska synpunkter på en sådan här viktig fråga.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MELLQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta sade att det var beklämmande. Det håller jag fullt med honom om, när man hör den utläggning som han svarade för. Det var i högsta grad beklämmande att se den tavla som han försökte måla upp.

Det är klart — jag sade det också i min inledning — att visst känner man oro inom personalleden på berörda orter. Det är väl ganska naturligt. Men har inte alla de 1 500 personer som varje år har bortrationaliserats från SJ känt detsamma? Man står ständigt inför den situationen att man måste tjänstgöra under förändrade förhållanden. Det har man alltid fått göra. Vad säger de 30 000 människor som har bortrationaliserats på knappt 20 år? Den situationen har SJ-personalen befunnit sig i.

Den information som har lämnats har varit fullt korrekt. Den lämnades för att man, om riksdagen skulle fatta ett från våra utgångspunkter riktigt beslut i dag, skulle vara införstådd med de konsekvenser som detta skulle medföra. I den uppvaktning som gjordes från Växjö deltog några företrädare för den högre karriären på det distriktskansli som där finns. De känner sig nu litet hotade, därför att de tidigare har suttit i orubbat bo. Man har i första hand slagit hårt på de lägre personalkarriärerna, och nu går man något vidare. Då skapar det självfallet oro. Men även de måste finna sig i sådana åtgärder.

Jag sade förut, och jag vill säga det än en gång, att när man rationaliserar inom den privata sektorn är det tyst. Då är det svampen på och ingenting annat. Men när samma sak görs på den statliga sidan, uppstår ett förfärligt oväsen, trots att staten verkligen drar försorg om de anställda som av olika anledningar måste omplaceras till andra orter. Så ligger det till.

Som jag sade -- det var kanske detta herr Gustavsson tyckte var beklämmande — har faktiskt, om jag är rätt underrättad, både c- och fp-grupperna beslutat att gå emot denna förnuftiga proposition. Detta tycker jag är mycket beklämmande.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag gav uttryck för att herr Mellqvists anförande i vissa stycken var beklämmande just därför att han ville anlägga partitaktiska synpunkter på detta ärende. Han säger att jag målade en tavla. Jag har redovisat de uppfattningar som finns i länet, hos länsmyndigheter, näringslivet, kommunala organ och även personalorganisationerna.

Det framgick tydligt av herr Mellqvists anförande att han inte på något sätt ville diskutera de regionalpolitiska synpunkterna på denna fråga. Det är fullständigt främmande för herr Mellqvist. Men detta, herr Mellqvist, är betydelsefullt för mig och likaså för de övriga som verkar i denna landsdel. Det är därför som jag och andra kronobergare har motionerat. Vi har inte avgett någon partimotion, herr Mellqvist, och vi har heller inte fattat något sådant beslut, men detta är en uppfattning som helt sammanfaller med centerns regionalpolitiska synsätt.

Herr MELLQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! De regionalpolitiska ställningstaganden som herr

Gustavsson i Alvesta talar om kan man självfallet diskutera. Jag representerar en del av en stor region där vi aldrig haft och aldrig får något distrikt, men där vi har SJ:s största kunder. De sakerna kan också förenas. Däremot har vi varit utsatta för indragning av trafikexpeditioner, en nedbantning med närmare 300 man på några få år utan att vi därför har tagit till några brösttoner. Vi anser att detta har varit ett led i en rationalisering som vi inte kan komma förbi.

Herr Gustavsson tar nu upp lokaliseringsproblemet och utflyttningen från Stockholm. Man menar att alla som skall flytta härifrån skall tacka ja till detta utan några protester och bara vara nöjda och glada, men när motsvarande åtgärd i mycket begränsad skala skall vidtas i andra städer, blir det ett förfärligt väsen från vissa motionärer.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte vilka det är som tar till brösttoner här, herr Mellqvist.

Herr Mellqvist kan väl inte förneka att det har framförts mycket kritiska synpunkter från remissorganen — statskontoret m. fl. — som starkt ifrågasätter rationaliseringsvinsterna i det här fallet och för in de regionalpolitiska synpunkterna. Det går inte att bestrida detta. Herr Mellqvist borde se denna fråga litet annorlunda och inte försöka misstänkliggöra dem som motionerat och säga att detta bara är ett sätt att försöka stjälpa regeringen.

Herr NYGREN (s):

Herr talman! Nio socialdemokrater har som det tidigare påpekats här i debatten med anledning av propositionen 147 motionerat om att riksdagen i avvaktan på resultatet av den regionala trafikplanering som kommunikationsdepartementet uppdragit till länsstyrelsen att utföra före 1 oktober 1974 skall uttala sig för ett uppskov med ställningstagandet till de i propositionen föreslagna indragningarna av drift- och bandistrikten i Växjö, Borås och Umeå.

Detta innebär absolut inte att vi motionärer motsätter oss ett fortgående rationaliseringsarbete inom SJ. Vi har mycket bestämt i vår motion uttalat att vi delar departementschefens uppfattning att rationaliseringsarbetet måste fortsätta också inom drift och bandistriktens regionala organ. Detta anser vi lika angeläget som att rationaliseringsarbetet också skall omfatta de centrala ledningsorganen inom SJ.

Ur statens järnvägars egen statistik, Personal 1970, har vi hämtat bevis för vårt påstående i motionen att SJ:s rationaliseringar hittills särskilt kraftigt inriktats på den lokala nivån. På det planet har antalet sysselsatta under tioårsperioden 1959—1969 minskat med 15 029 eller med 27,4 procent. Har då inga motsvarande rationaliseringar gjorts på regional nivå? Ja, i samma statistik som jag tidigare citerat kan man se att antalet anställda på den nivån också har minskat med 24,2 procent. Tittar man enbart på det avsnitt på regionala nivån som nu är aktuellt — ban- och driftdistriktens expeditioner — så har antalet anställda där minskat med 22,7 procent under detta årtionde, detta trots att en reform med rakt motsatt målsättning som den nu aktuella har beslutats av riksdagen under

årtiondet. Jag avser 1963 års riksdagsbeslut om att utöka antalet distrikt från tidigare fem till elva.

Det är endast i SJ:s centrala förvaltning som inga personalbesparingar har gjorts – åtminstone inte avläsbara i SJ-statistiken. Där har i stället personalen ökat under detta årtionde med 73 anställda, eller med 3,7 procent. Mot denna bakgrund kunde man kanske anse att det riktiga vore att kräva en intensiv rationalisering i centralförvaltningen och direkt motsätta sig de nu aktualiserade rationaliseringarna. Det starkast bärande skälet till att vi i princip kraftigt anslutit oss till tanken på fortsatt rationaliseringsarbete på den regionala nivån är att det där föreligger ett personalförankrat förslag, överlämnat till SJ:s centralförvaltning 1969, med förslag till personalbesparande åtgärder. Jag avser den s. k. Landström–Rundgrenska rapporten till chefen för SJ:s banavdelning med förslag om personalbesparingar inom ramen för nuvarande distriktsorganisation.

Det tillhör inte vanligheterna att personalen själv anvisar vägar för personalinskränkningar. Det är dock vad som skett inom bandistriktet i SJ. Den utredning jag citerade – den har nu legat i SJ:s centralförvaltning i två år – anvisade inskränkningar med 68 anställda på bandistriktets expeditioner – exklusive Stockholmsdistriktet, som inte berördes av undersökningen.

Motsvarande besparingar bör vara möjliga att göra inom driftdistriktet, och därmed skulle man, herr talman, utan att vidtaga den drastiska indragning av distriktsexpeditioner, som SJ-ledningen begärt att få göra, åstadkomma en betydande rationaliseringsvinst, säkert snabbare och i samförstånd med personalen. Vi motionärer har inte kunnat övertygas om att bästa rationaliseringen av SJ:s distriktsorganisation är indragningar av expeditionsenheter i de tre regionalpolitiskt känsliga regioner där SJ nu har ban- och driftdistriktsenheter.

Vi har i vår motion uttalat oro för de negativa verkningar som indragningarna kan få när det gäller service för befintliga industrier och övriga företag liksom för berörda regioners lokaliseringpolitiska attraktivitet. Mot detta står då SJ:s uppfattning, deklarerad i skrivelsen till regeringen, samt utskottsreservanternas mening att omorganisationen inte motverkar den regionalpolitiska målsättningen.

Vår uppfattning och oro delas av flera mycket tunga remissorgan. Statskontoret har klart sagt ut att "förslaget kan få en betydande regionalpolitisk effekt dels genom att antalet arbetstillfällen minskar, dels genom att den allmänna transportservicen minskar – något som beaktas av företagen vid nylokalisering".

Kommerskollegium är ett annat remissorgan som kommit till samma slutsats som vi motionärer. De anser det uppenbart "att en omorganisation av angivet slag försvårar upprätthållandet av en effektiv marknadsbevakning samtidigt som reformen kan komma att medföra ej obetydliga nackdelar för SJ:s godstransportkunder".

Näringslivets trafikdelegation – ett tredje tungt remissorgan – är inne på samma tema i sitt remissvar, där man anser det helt uppenbart att en minskning av distriktets antal "medför en försämring av kontaktmöjligheterna mellan företaget och dess transportkunder i all synnerhet som

det samtidigt föreslagits en anpassning av distrikten till länsgränserna, vilket i många fall avsevärt förlänger nu förekommande avstånd mellan trafikant och distriktsförvaltning”.

Näringslivets trafikdelegation anser också att den distriktsorganisation som SJ begärt att få genomföra skulle ”innebära försvårade kontakter för såväl SJ:s marknadsföring, distriktspersonal som de inom distriktet lokaliserade trafikanterna”.

Vi har i vår motion inte yrkat avslag på propositionen. Vi har inte på något sätt motsatt oss föreslagna förändringar av verkstadsregioner och organisatoriska förändringar av förrådsverksamheten inom SJ:s förvaltning.

Vårt krav har koncentrerats till den föreslagna indragningen av SJ-distrikt, som sagts ge en rationaliseringsvinst på sikt på cirka två femtedelar eller ca 10 miljoner av de totalt 25 miljoner per år som omorganisationen enligt propositionen sägs kunna ge.

Vi har krävt en ytterligare prövning av frågan om distriktsindelningen, och även i det kravet kan vi påstå att vi har starkt stöd i remissorganen.

Vi har bestämt sagt ifrån att vi anser en sådan prövning möjlig att göra jämsides med att SJ vidtar rationaliseringar vid de elva befintliga distrikten.

Som tidsmålsättning har vi satt den 1 oktober 1974 – det datum som departementschefen fastställt som sista för den regionala trafikplanering som han nyligen givit länsstyrelserna i uppdrag att utföra.

Sambandet finns, anser vi, i dubbel bemärkelse. Departementschefen har nämligen också helt nyligen aviserat återhållsamhet med nedläggningar av ytterligare järnvägslinjer under den tid som den regionala trafikplaneringen pågår.

Denna återhållsamhet anser vi också bör gälla den regionala serviceorganisationen för dessa SJ-linjer och den befraktning som pågår på dessa.

I korthet kan jag summera viljan med vår motion så här:

1. Vi vill bevara och om möjligt förstärka SJ:s konkurrenskraft, med en väl bevarad regional förankring av marknadsbevakningen.

2. Vi vill förhindra en ny organisation som kan få regionalpolitiskt negativ verkan för befintlig industri och övriga företag och försämrad lokaliseringpolitisk attraktivitet för de aktuella regionerna.

3. Vi vill anpassa en prövning med beaktande av vad jag nämnt till pågående regionalpolitiska trafikplanering.

4. Vi har inte velat motsätta oss den större delen i rationaliseringen, förändringen av verkstadsorganisationen och förrådsverksamheten som föreslås i propositionen.

Vi beklagar att utskottet inte valt en lösning av omorganisationen enligt vårt förslag, allra helst som utskottets ordförande helt nyligen gav uttryck för att man liksom bara helt hastigt hade prövat den frågan. Så långt som prövningen av propositionen nu har gått är vi medvetna om att positionerna är låsta och att ett yrkande om bifall till vår motion är meningslöst. Det skulle bara förlänga en redan tidigare tidsmässigt ansträngd situation här i kammaren. Jag avstår, herr talman, av den anledningen från att ställa ett bifallsyrkande till motionen.

I detta anförande instämde fru Hansson (s).

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Eftersom massmedia enligt min mening, innan trafikutskottet avgivit sina synpunkter på den här frågan, gett en bild av utskottets och undertecknads ställning som inte varit riktigt objektiv tror jag att det finns anledning för mig att inledningsvis kommentera detta.

Herr Mellqvist påstod att jag var hjälte för en dag i den borgerliga pressen. Jag visste faktiskt inte att herr Mellqvist räknade Aftonbladet till den borgerliga pressen.

I motionen 1548 har undertecknad och mina medmotionärer krävt en längre gående omorganisation av SJ:s regional och centralförvaltningar än den som föreslås i regeringens proposition. Vi har fört fram synpunkter på företagsdemokratin och även andra förslag som är längre gående än propositionens, och det bör konstateras att motionens synpunkter och förslag i allt väsentligt har beaktats i utskottets yttrande.

I vår motion har inte ställning tagits till frågan om de aktuella distriktshuvudorternas vara eller inte vara. Vi har inriktat oss mera på de principiella frågorna i propositionen.

Övriga motionärer, både de borgerliga och socialdemokratiska, som gått på avslags- eller uppskovslinjen, har gjort detta utifrån i huvudsak lokaliseringspolitiska synpunkter. Massmedias bild av konduktören från Kristinehamn som räddade tre distrikt är kanske i den belysningen något missvisande. Det är möjligt att han inte kan rädda de tre distrikten – det får en kommande utredning visa.

Som framgår av utskottets betänkande företogs en genomgripande omorganisation 1963. SJ bestod då av fem distrikt men hade dessutom ett flertal underliggande trafiksektioner, bansektioner och maskinsektioner. Att dessa sektioner innebar en överadministration hade nog de flesta klart för sig, men delade meningar synes ha varit rådande om hur SJ-organisationen skulle fungera därest sektionerna försvann.

Tydligen kom man överens om en kompromiss. Man beslutade att sektionerna skulle försvinna och inrättade elva bandistrikt och elva driftdistrikt samt dessutom ett flertal verkstadsenheter.

Genom denna rationalisering sades det att en besparing skulle ske dels av tjänstemän i centralförvaltningen, dels med 500 man på distriktsnivå. Med dagens penningvärde skulle den inbesparingen röra sig om ca 50 miljoner kronor per år. Enligt den statistik som herr Nygren åberopade hade man år 1963 ungefär 1 700 man sysselsatta på denna nivå. Man hade räknat med att få ned antalet till 1 200. Enligt uppgifter ur samma källa har man i dag 1 500 man sysselsatta där. Det skulle alltså innebära att man bara fått bort 200 man och inte 500 som avsikten var. Det kanske är värt att framhålla det i detta sammanhang.

Det sades även då att beslutsfunktioner skulle läggas ut på lokal nivå och att bl. a. stationscheferna skulle ges en starkare ställning. Men vad blev resultatet? Jag har den uppfattningen att personalen blivit mycket besviken på resultatet, både när det gäller utdelgeringen av beslut och när det gäller att dra in administrativ personal. Det har ju omvittnats här tidigare att inom centralförvaltningen har styrkan snarare ökat något från

Nr 150

Torsdagen den
16 december 1971

*Ändrad regional
organisation av SJ*

Torsdagen den
16 december 1971

*Ändrad regional
organisation av SJ*

1963 än minskat. På den regionala nivån kan man redovisa de uppgifter jag nyss lämnat.

Den egentliga anledningen till att man skapade tre regionala ledningar – ban-, drift- och verkstadsledning – förklarades med att man ville ha klara ordervägar från centralförvaltningen till regional nivå.

Systemet med delade distrikt har visat sig mycket tungrott, och jag har den uppfattningen att det också måste vara mycket dyrbart i administrativt hänseende. På de större orterna tjänstgör över 100 man på varje distriktskansli och på de mindre distrikten drygt 50 man. Alla distrikt har interna avdelningar för allmänna frågor, avlöningsfrågor etc., grupper som borde kunna betjäna båda distriktens verksamhetsområden och därmed vinna i effektivitet. Jag menar alltså att här tydligen förekommer ett dubbelarbete som kunde elimineras med en gemensam organisation för båda distrikten. Likaså kan beslutsvägarna förenklas. Man kan numera få höra ibland ganska härresande historier vittnande om krångligt beslutsförfarande. Den ena handen vet inte vad den andra gör. Det vore enligt min mening ett steg på vägen mot mindre byråkrati om man genomförde en integrering av de regionala enheterna, ban- och driftdistrikt.

Den lägre personalen vid SJ har varit utsatt för en mycket hård rationalisering – som herr Mellqvist mycket riktigt påpekade – vilket inneburit att över 10 000 man bortrationaliserats från 1963. Många har flyttats från station till station allteftersom dessa dragits in eller gjorts obemannade. Även om anställningstryggheten icke varit i fara så har dessa omställningar givetvis för många anställda inneburit svåra problem, ja även tragedier. SJ har också, såvitt jag kan bedöma, i samband med dessa rationaliseringar gjort sig av med åldersgrupper som man nu skulle behövt när de stora pensionsavgångarna inom några år sätter in. Ett stort antal yngre människor har helt enkelt bringats att sluta sina anställningar på grund av att de tvingats att flytta till förhållanden som de inte trivs med.

Mycken och hård kritik mot att personalindragningarna i huvudsak drabbat den lägre personalen har givetvis förts fram från dessa personalgruppers sida. Samtidigt har man då konstaterat att det när det gäller högre befattningar förekommit personalökningar. Frågan om rationaliseringsverksamhetens uppföljande på högre nivåer följs därför med stort intresse hos dessa personalgrupper, och jag vill för min del uttala full förståelse för deras synpunkter.

Däremot måste man väl konstatera att propositionen inte ger några egentliga upplysningar om vad som kommer att ske på detta område. De personalindragningar som förutses i propositionen kommer till stånd genom begränsning av antalet distriktsexpeditioner och sammanslagningen av verkstadsfunktionerna. Riktlinjerna eller målsättningen för företagets organisation nämns det mycket litet om. Propositionen har ju, som framgår av utskottets betänkande, även på denna punkt utsatts för hård kritik. Flera tunga remissinstanser har uttalat önskemål om en mera utförlig redovisning av den analys och kalkyl som borde ligga bakom förslaget, liksom också av hur man från SJ:s sida tänker sig den framtida organisationen.

En del remissinstanser liksom också vissa av personalorganisationerna har visat stor tveksamhet när det gäller att acceptera de rationaliseringsvinster som i propositionen anses skola bli följden av omorganisationen. På en del håll bestrids de helt enkelt. Av propositionen framgår att SJ avses skola kunna inbespara 25 miljoner kronor om året. För det första skulle 15 miljoner vinnas genom rationaliseringen på maskin- och verkstadssidan. Jag tror för min del att det finns anledning att sätta många frågetecken i kanten vid bedömningen av denna rationaliseringsvinst. Nu är det väl dock så att denna omorganisation kan SJ genomföra utan att fråga riksdagen, även om den nu har förts samman med ändringen av distriktsindelningen. De övriga 10 miljonerna hänföres till indragningen av de tre eller rättare sagt sex distrikten, i Umeå, Växjö och Borås.

Nu föreställer jag mig att ingen här i kammaren är okunnig om SJ-personalens löneplansanställning. Den innebär i detta fall att personalen blir kvar vid verket. De kommer att successivt placeras in på andra distriktsexpeditioner eller stationer. Detta kommer, såsom jag fattar det, att under de första åren innebära ökade kostnader för SJ i form av omplaceringstraktamenten, flyttningskostnader osv. Det är först när pensionsavgångarna börjar verka som man kan få effekt av denna omorganisation. Jag skulle tro att det i detta fall dröjer åtskilliga år, i varje fall innan full effekt nås. Det som är till fördel för personalen, nämligen anställningstryggheten, är i detta fall ett dilemma för SJ. Jag menar att dessa problem på ett klarare sätt borde ha redovisats i propositionen.

Det som från min synpunkt varit avgörande för min inställning till förslaget till omorganisation är följande.

För det första är förslaget – som jag förut påpekat och som även påpekats av flera andra -- dåligt motiverat och föga upplysande om målsättningen.

För det andra har organisationsgruppen under utredningens gång inte tagit hänsyn till framförda kritiska synpunkter från Statsanställdas förbund och andra personalorganisationer på en hel rad punkter där sedan också åtskilliga remissinstanser haft liknande synpunkter.

För det tredje kan rationaliseringar enligt min uppfattning ske på administrativ nivå utan distriktsindragningar. För detta talar bl. a. det nyligen påbörjade rationaliseringsarbetet inom centralförvaltningen. I detta sammanhang skulle jag också vilja peka på samma sak som tidigare herr Nygren, nämligen att vid uppvaktningar inför trafikutskottet den upplysningen lämnats att det hos SJ:s centralförvaltning sedan 1969 ligger ett rationaliseringsförslag för bandistrikts Expeditionerna, som skulle visa att man kan minska bemanningen på dessa expeditioner med sannolikt ca 70 man. Man menade att detta borde vara möjligt att genomföra även på driftsdistriktsexpeditionerna. I detta sammanhang tycker jag också att man skall föra in tanken på integreringen av ban- och driftsexpeditionernas funktioner.

Åtskilliga remissinstanser har dessutom i likhet med Statsanställdas förbund och andra personalorganisationer påpekat vikten av att hänsyn tas till trafikströmmar och näringsgeografiska förhållanden även vid

Torsdagen den
16 december 1971

*Ändrad regional
organisation av SJ*

denna omorganisation såsom man gjorde vid den tidigare.

Det har också nämnts att en ny översyn av organisationen är nödvändig inom ganska kort tid. Även om de här föreslagna åtgärderna till stor del drabbar personal i högre karriär, får man dock komma ihåg att knappt hälften tillhör Statsanställdas förbunds medlemsgrupper. Man bör också komma ihåg att de grupper som det är fråga om i hög grad drabbades av omorganisationen 1964 och då förflyttades till sina nuvarande stationeringsorter. Då skulle de återigen få flytta utan att man kan se någon bra lösning i vad gäller omorganisationen.

Som jag inledningsvis berörde har jag i min och mina partivänners motion föreslagit betydligt mer långtgående omorganisation av företaget än som föreslagits i propositionen. Jag har därvid den uppfattningen att detta betydligt kraftigare förslag om sammanslagningar av distrikt skulle på sikt ge flerdubbelt gynnsammare resultat för SJ. Jag har också i motionen anslutit mig till uppfattningen att distriktsindelningarna bör ta hänsyn till trafikströmmarna, inte minst därför att detta i mitt hemlän Värmland framförts som ett starkt önskemål både från länsstyrelsen och järnvägsanställda och även från Statsanställdas förbund. Dessutom har vi i vår motion ställt det kravet att SJ borde på central och regional nivå styras efter företagsdemokratiska grunder.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr MELLQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Magnusson i Kristinehamn skulle jag bara vilja säga att såvitt jag kommer ihåg var Aftonbladet inte nämnt i mitt inledningsanförande. Jag nämnde två andra tidningar plus det herr Magnusson mycket närstående organ som heter Ny Dag. Det var allt.

Sedan skulle jag bara i korthet vilja säga att herr Magnusson talade om krångliga beslutsvägar och byråkrati. Det är detta man enligt propositionens förslag vill komma ifrån genom att delegera beslutsrätten till lokal nivå. Det är alltså helt och hållet en strävan som bör tillfredsställa herr Magnussons önsknings.

Det verkade som om herr Magnusson var mycket intresserad av att få ett litet distrikt i varje län. Det skulle i så fall bli 24 stycken, om hans propåer skulle vinna förståelse.

Slutligen är det så – det vill jag säga till herr Magnusson och även till herr Nygren – att alla remissorgan självfallet är mycket starka, när de passar in i det egna mönstret.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Det var bara så, herr Mellqvist, att jag också var hjälte i Aftonbladet en dag. Det var det jag syftade på.

Vad gäller beslutsvägar sades det även vid omorganisationen 1964 att det skulle bli enklare beslutsvägar och även utdelegering av beslut på lokal nivå. Det har vi järnvägsanställda märkt ytterst litet av. Jag ställer mig skeptisk till dessa uppgifter till dess att jag fått se något som mera påtagligt visar att så skulle bli fallet just nu.

Den sista frågan förstod jag inte riktigt.

På förslag av herr tredje vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande detta betänkande samt behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till kl. 19.30.

§ 15 Kammaren åtskildes kl. 17.00.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 150

Torsdagen den
16 december 1971

---

*Ändrad regional
organisation av SJ*